

K. III.
6703

CULEGERE DE ARTICOLE

D'ALE LUI

M. EMINESCU

ARTICOLE APĂRUTE ÎN „TIMPUL”

ÎN ANUL

1880 ȘI 1881

BUCURESCI

TIPO-LITOGRAFIA E. WIEGAND & C. C. SAVOIU STRADA COVACI 44
1891.

394

Nu se împru-
mută acasă.

CULEGERE DE ARTICOLE

D'ALE LUI

M. EMINESCU

ARTICOLE APĂRUTE ÎN „TIMPUL”

ÎN ANII

1880 și 1881

BIBLIOTECA
DOCUMENTARA
ORAȘUL PIATRA NEAMȚ

394
1823

BUCURESCI

TIPO-LITOGRAFIA E. WIEGAND & C. C. SAVOIU, CALEA VICTORII 28
1891.

For the
Museum

M. EMINESCU

K. III.
6703

ADDITIONAL
DOCUMENTS
1881-1882

P R E F A T A

Eminescu in momentul de față domnește peste literatura noastră. Ori cine are o inspirațiune poetică, ori cine vrea să potrivească două rime, simte înrîurirea predominitoare a lui Eminescu, era se zicem jugul lui. Și acela este mai bun între toți, care se apropie mai mult de felul de a spune al lui Eminescu.

Cu Eminescu poezia noastră intră într'o eră nouă: vârsta copilăriei se sfîrșește și începe vârsta bărbăției. Nimănui nu mai este îngăduit de acum înainte să vorbească de ghiocel și de vioarele, fără să ascunză sub flori ascuțișul unei idei. Intre Eminescu și cei mai mulți din poeții noștri este această deosebire, că, pe când cei-l'alți ne amuză și ne încântă, Eminescu ne fermecă și ne subjugă. Și jugul ce ne pune nu putem să-l lepădăm.

Nici o dată un suveran n'a stăpânit așa de bine poporul lui, nici o dată un căpitan n'a fost atât de ascultat de trupele lui, precum stăpânește Eminescu literatura română, precum este el ascultat de scriitorii cari se ridică! Omul acesta blajin, care fugea de lume a devenit un tiran căruia se supun toți Români.

Eminescu este un mare poet; dar el nu este numai poet, el este și prozator distins. Această parte a lui este cu totul a partidului conservator și a ziarului Timpul.

Maî bine de o decenie el a onorat Timpul cu colaborarea lui.

El a contribuit în mod puternic ca să răstoarne guvernul liberal și să aducă o nouă stare de lucruri.

El a susținut, a comentat, a ilustrat cu condeiul lui, întreg programul partidului conservator.

Onoare muncii și talentului! Această idee democratică care reforma întreg programul partidului conservator, a fost apărută, susținută, proclamată cu o stăruință și cu un talent de care el singur era capabil.

Ne resună încă în urechi versul elocințe cu care biciuia pe cel ce vânează câștigul fără muncă și onoarea fără talent.

Nimeni n'a fost maî mare protivnic al frasei goale și al etichetei fără conținut. Nimeni n'a combătut maî cu putere elementele parasite care se strecoară în politică.

Naționalitatea românească a găsit într'ânsul, nu un apărător, ci un apostol. Ideea conservării și dezvoltării neamului românesc ajunsese la el o religie, al căreia, se dedase, puțin câte puțin, a se considera ca ministru.

*De la Nistru pân-la Tisa
Tot Românul plânsu-mi-s'a...*

N'ar zice cine-va că e vorba de un ministru căruia se adresează plângerile întregului neam românesc, contra străinismului cotropitor?

El a susținut încă toate cele-l'alte idei cari fac parte din programul partidului conservator: libertatea cuvântului și a presei cu mărginirea lor în judecata juraților, libertatea conștiinței cu precădere dată cultului național, libertatea muncii îndulcită prin cele două idei conservatoare, de o parte protecțiunea muncii naționale și de alta protecțiunea elementelor celor slabe ale populațiunei românești și în sfârșit respectul dreptului în general și în special respectul proprietății.

Mai departe el a susținut sufragiul restrîns și împărțirea alegătorilor în mai multe colegii, nu numai ca condițiune a independenței alegerilor, dar mai ales pentru ca munca și talentul să predominescă în conducerea afacerilor publice.

Acestea sunt ideile fundamentale care formează programul partidului conservator și nici-o-dată aceste idei n'au fost susținute cu mai mult talent, cu mai multă căldură, cu mai multă convingere.

Căci nimeni n'ar fi făcut pe Eminescu să susție o idee care nu era a lui și când cine-va îi făcea vre-o observațiune, el răspundea cu semeție: «altul o să mă învețe pe mine cum să susțin interesele neamului meu?»

Ca poet fără seamăn, ca prozator distins Eminescu este, dacă nu cea mai mare, dar de sigur una din cele mai mări figuri ale literaturii noastre.

GR. PEUCESCU.

SEMI-BARBARIA

Pseudo-Românul în «semi-barbaria» lui, are se 'nțelege defectul acestei stări intelectuale; nu e în stare a pricepe termenii tehnici cu cari operează și-î întrebuințează pe dos. Am arătat în unul din numerile trecute cauzele cari ne fac a stabili, pentru epoca din urmă a istoriei țărilor noastre, că e o stare de semi-barbarie, de o sută de ori mai rea de cât barbaria adevărată și, se înțelege, fără proporție de rea față cu civilizația adevărată.

«*Pseudo-Românul*, care nucunoaște termenul «semi-barbar» și nu-î știe însemnătatea, dă următorul înțeles cuvintelor noastre:

«Poporul (spun conservatorii) a făcut un *pas spre progres*: din barbar, acum 50—60 de ani, a devenit semi-barbar, adică pe jumătate barbar, *pe jumătate civilizat*.

«Acest *pas făcut spre civilizațiune*, — și aci vorbim în teza prelinșilor conservatori -- în loc d'a fi un bine, *căci lumea întregă spre civilizare merge, la civilizare țineste și'st încordă toate puterile* spre a ajunge, e un rău mare, e nefericirea poporului român.»

«Asemenea afirmări nu se discută.»

Hotărît că nu se discută ceea ce zice *Românul*, de vreme ce nici am zis, nici am putut afirma vre-odată platitudinea că *semi-barbaria e un pas spre progres*, spre civilizație, că *e o jumătate de civilizație*.

Nici odată. Semi-barbaria e o stare de degradare, un regres, este coruperea unui popor primitiv prin viciile unei civilizații streine.

Un popor barbar, e bună-oară religios. Civilizarea lui religioasă adevărată vine atunci când, prin progresul lent al propriei sale maniere de a vedea în materii religioase, credințele formale, adesea superstițioase, se schimbă în convingeri morale. Dar când el admite de la alt popor numai ștergerea credinței formale, fără a o înlocui prin *convingerea* morală și religioasă, el

remâne și fără una și fără alta ; are numai răul civilizației și răul barbariei, e semi-barbar.

Un popor barbar își are industria lui de casă, meseriile lui, activitatea lui economică sănătoasă, de și primitivă poate. Când el, în loc de a da dezvoltare propriei sale munci, cumpără obiectele gata de la străini, fără a învăța cum să devie el însuși în stare de-a le produce, e semi-barbar.

Civilizația adevărată a unui popor consistă, nu în adoptarea cu deridicată de legi, forme, instituții, etichete, haine streine. Ea consistă în dezvoltarea naturală, organică a propriilor puteri, a propriilor facultăți ale sale. Nu există o civilizație umană generală, accesibilă tuturor oamenilor în același grad și în același chip, și fie care popor își are civilizația sa proprie, de și în ea intră o mulțime de elemente, comune și altor popoare.

Există deci o civilizație franceză, una engleză, una germană, una italiană. Nu există însă o civilizație română, și dacă sunt începuturi, ele sunt cu totul individuale și n'au aface nimic cu dezvoltarea generală a lucrurilor.

Trecerea adevărată nu e de la barbarie la semi-barbarie, căci asta e o trecere spre rău, ci de la barbarie la civilizația adevărată. Semi-barbaria nu este o stare organică sau necesară ; ci e o boală, un regres, o stare de slăbiciune și de mizerie. Dacă pe acest pământ va exista vreodată o civilizație adevărată, va fi aceea ce va răsări din elementele civilizatorii vechi. Nu de greco bulgara subțire și na-alizată a secolului fanarioților se va lega progresul limbei noastre, ci de începuturile sănătoase ale unui Urechie sau Miron Costin ; nu de traducerea de legi străine atârnă civilizația juridică, ci de perfecționarea și completarea vechilor și propriilor începuturi de legislațiune și viață juridică. Din rădăcinii proprii, din adâncimi proprii, răsare civilizația adevărată a unui popor barbar ; nu din maimuțarea obiceielor străine, limbelor străine, instituțiunelor străine.

Poate că popoarele slave ale nordului și mijlocului Germaniei sunt mai civilizate «ca oamenii» de cum erau în stare primitivă ; dar ele nu mai sunt slave ; au perit în poporul a cărui civilizație au primit-o. Populațiile tatare ale Rusiei sunt mai civilizate ca «oamenii» azi de cât sub Chani lor. Dar nu mai sunt tatari ; ele au perit ca existență proprie din momentul în care au primit modul de a fi al unui alt popor.

Semi-barbaria nu este dar un progres, ci un regres din punctul de vedere național și politic.

«*Românul*» măi pretinde că «barbaria actuală ne-a dus în așa scurt timp la independență și la regat, la libertate și la conștiința de sine, la progres și la avere.»

Iată lucruri ce le tăgăduim.

Pro-forma independenței, plătim un tribut de sute de ori măi mare de cât cel vechi; libertatea populațiunelor noastre, este după date statistice autentice, sinonimă cu libertatea de a muri de mizerie; progresul și averea se află în realitate nu la elementul, care etnic și istoric e singurul element în adevăr românesc, ci la.... *românii Românilui*, la acea pătură superpusă de populație străină, incapabilă de a pricepe poporul nostru, incapabilă de a-l iubi.

Barbarie și civilizație, stau la o laltă în raportul în care stă ghinda stejarului cu rădăcinele trunchiului.

Semi-barbaria e alt-ceva, e o boală produsă prin mediu străin, decrepitudinea ce s'ar produce, plantând un stejar la loc băltoș și mlăștinos și supunându-l la regimul sălciei comune. Ei, nici salcia pom, nici Caradalele români.

Deci, orî-ce civilizație adevărată, nu poate consta de cât într-o parțială întoarcere la trecut, la elementele lui bune, sănătoase, proprii de desvoltare.

INDEPENDENȚA ROMÂNĂ

Ar fi un act de adâncă ingratură către strămoșii noștri, dacă ne am inchipui că cu noi să începe lumea în genere și România în deosebi, că numai noi am fost capabili a avea instinctul neatarnării, când la dreptul vorbind, n'am făcut de cât a mănșinea cu mai mult ori mai puțin succes ceea-ce ei au câștigat, fie prin singeroase lupte, fie prin dezvoltarea unei isteții extraordinare, puse amândouă adesea-ori în serviciul acestei unice preocupăți, a păstrării neamului și țării.

E drept că prezentul cu graiul lui viu, cu ambițiile și pretențiile lui e un avocat foarte elocuent pentru meritele sale, fie reale fie inchipuie, față cu meritele unui trecut, a cărui gură o astupă pământul. Si cu toate acestea fost-ar-fi cu puțință de a vorbi chiar de neatarnarea Statului român, fără a sufla praful așezat pe tractatele noastre vechi și de pe cronicile noastre? O ilustrare curioasă a manierei de a-și atribui un merit, care e în mare parte al trecutului, e că în acelaș timp în care se încheia un tractat de comerț cu Austria, ca manifestare a neatarnării noastre, d. Mitilineu, înalt funcționar al ministerului de externe, publica un volum de tractate de alianță și de comerț, încheiate de dinastii române d'înaintea epocii fanarioților.

Si ce străluciți într'adevăr, ce neasemenat de mari sunt reprezentanții din trecut ai neatarnării Statelor române, față cu epoca noastră? Oare Mircea I, în cei 38 ani, Stefan cel Mare în cei 46 de ani ai domniilor lor, au avut o altă preocupare de cât neatarnarea țării?

Mircea I — acest prototip luminos și al artei răsbonice și al celei diplomatice la Români — n'a gândit toată viața lui de cât la menținerea neatarnării. La 1394 bate pe Baiazid Ilderim în memorabila luptă de la Rovine, păstrată în memoria întregii peninsule balcanice; la 1395 încheie tractat de alianță cu Ungaria,

la 1396 ia parte la bătălia de la Nicopole, la 1398 bate el singur pe Baiazid lângă Dunăre, la 1406 își intinde mâna în Asia și scoate pe Musa ca pretendent în contra lui Soliman I, îl susține cu bani și arme și îl face împărat; la 1412 scoate un alt pretendent, pe Mustafa în contra lui Mahomed I, ba chiar în anul morții sale 1418 a ajutat cu bani și arme pe un sectator moametani anume Mahmud Bedreddin, sperând succese politice, din sciziuni religioase între turci.

O politică analogă a contrapunerii iscusite a puterilor creștine, a luptei directe cu Turcii a susținut Ștefan cel Mare.

Din atitudinea acestor două Domni se explică, cum de țările noastre au putut să se inchine puterii turcești păstrându-și cu toate acestea întreaga lor suveranitate înăuntrul și în afară, cum s'au putut să se introducă în tractate de supunere prohibițiunea pentru moametani de-a se așeza în țară, cum s'a resfrânt până chiar asupra umbrelor de fanarioți o rază din vechea neatâr-nare, căci și acestia îndrăneau a se numi Domni *din mila lui Dumnezeu*, de și erau numiți și scoși prin firman, de și se știe că titlul „Dei gratia“ nu se cuvine de cât numai suveranilor.

E o ciudată ironie a istoriei de a vedea pe un Gheorghe Hangerliu de pildă, un cirac al unui Capudan bașa din Tarigrad, îmbrăcându-și ființa paralică cu titlurile unui Mircea „Dei gratia Woevoda transalpinus, Fogaras et Omlas Dux, Severin Comes, Terrarum Dobrodicii Despotus et Tristri Dominus.“

Făcut-au bine sau făcut-au rău cei mai mari două Domni ai noștri, preferând o supremație nominală turcească unei supremații reale creștine? Realitatea a dovedit că era tot ce puteau face mai bine. Toate, dar absolut toate statele dunărene au devenit pașalicuri, marele regat al Ungariei a fost asemenea pașalic o sută de ani. Polonia a fost împărțită și nu mai este azi, pe când vechile noastre tractate iscălite cu litere mari și bătoase pe piele de vițel, au fost pînă ieri isvorul neatâr-nării reale, isvorul din care a decurs actele succesive de emancipare de sub domnia turcească. Tudor să bazează pe ele când cere de la Poartă reintroducerea Domniei naționale și divanurile ad hoc căci n'a găsit alte arme mai puternice înaintea areopagului Europei de cât tot pe acestea.

Așa dar «independența» precum o numim astăzi nu este un «copil găsit» fără căpătâiu și fără antecedente, ci un prinț, care dormea, cu sceptrul și coroana alături. Căzută în desuetudine

prin necumpenitele acte ale lui Dimitrie Cantemir și a generalului de cavalerie Toma Cantacuzin, neatarnarea noastră a fost pururea reală, ca drept pururea in vigoare, ca fapt știrbit din când in când, nu prin alt drept ci prin escese și abuzuri de putere ale Turcilor. Și dacă ea a fost intunecată curs de o sută de ani prin postomania fanariotă, tradiția ei și încercările de a o restitui n'au încetat nici când, iar mai cu seamă secolul nostru a fost bogat in succese pe terenul acesta. Deja «regulamentul organic» ca legiuire unitară pentru amândouă țările, răsărită chip din inițiativa rusească dar din libera voință a parlamentelor de atunci, era un liniament al unirii țărilor. Aceleași tendințe se ivesc cu mai multă putere in mișcarea de la 1848 și culminează in 1859 prin alegerea lui Vodă-Cuza. Dorința divanurilor ad-hoc de a alege un principe dintr'o dinastie europeană, nu se putu implini de o cam dată, totuși a doua zi de incheierea tractatului de la Paris și in contra prescripțiunilor lui formale, am ales un singur Domnitor pentru ambele țări surori, câți-va ani in urmă am realizat unirea, prin conferința de la 1864; fostul Domn obținu suveranitatea absolută in legislația internă, și in fine la 1866 obținurăm și recunoașterea unei dinastii ereditare, toate acestea fără nici un sacrificiu, grație numai increderii ce am putut inspira marilor puteri și buneivoințe de care ne bucurăm din partea lor. Purtat de o mișcare de a dreptul entuziastă, Cuza Vodă a devenit el însuși principalul purtător al politicei esterioare, al politicei neatarnării, având cea mai credincioasă și neobosită mână de ajutor in Constantin Negri.

Toate atributele unei neatarnări reale s'au câștigat de către Vodă-Cuza, esceptând firma acestei realități. In faptă jurisdicțiunea consulară și-a pierdut terenul sub domnia lui, secularizarea averilor inchinate s'a operat, de și călugării greci se gereau in supuși ai puterei suverane, ai Porții; s'a înființat o armată relativ numeroasă și completă, s'a proclamat neatarnarea bisericei naționale pe baza vechilor drepturi ale mitropoliei Moldovei și Sucevei, vechii consul general deveniră de fapt, de și nu prin titulatură, miniștri diplomatici, relațiunile internaționale ale statului român erau incredințate unui ministru al afacerilor esterioare in regulă, in cât intregului aparat al unei depline suveranități interne și externe nu-î lipsea de cât numele propriu, ce părea a lipsi din dicționarul apusului european.

Guvernele cari au venit in urma anului 1866, n'au prea avut alt ceva de câștigat de cât firma, de cât recunoașterea unei neatârării ce existase tot-d'a-una, și care scădea numai când n'avea cine s'o mântie, sporea însă sub mâna orî-cuî, care ar fi avut voința de a o restabili.

N'avem nevoie să adăogăm, că departe de a fi un *copil găsit*, neatârarea României era atât de reală in cât, cu prea puțină politică bună și fără cheltuiala unui ban roșu, ea se restabilise pe deplin inaintea tractatului de la Berlin care, in loc de a ușura situațiunea, recunoscînd pur și simplu un fapt, ce resulta de sine din căderea împărăției turcești, a îngreuiat-o pînăndu-ne condițiuni atît de costisitoare.

Nu este nici o indoială că cumpărătura firmei a costat mult mai mult de cât realitatea neatârării noastre, care nu ne-a costat nimic pe noi, dar cu atît mai mult pe strămoși. Căci abstracție făcînd de la milioanele de bani, de la miile de oameni căzuți in bătălie, de la pierderea unei provincii, mai rămîne in paharul destul de amar, bîut pînă acum, drojdia *asigurărilor formale* din declararea de recunoaștere, asupra cărora nu nea luminat încă ilustrii oameni de la putere.

CĂRȚILE DE CITIRE

Meșter în falsificare de calcule financiare, pișicher când e vorba de a apăra pe Strousberg, sublim când redactorii apără «cea mai populară cestiune» câștigând cu ea milioane, «Pseudo-Românul» se crede special și în ale instrucțiunei.

Ast fel în numărul de azi propune ca în «cărțile de citire» pe lângă... *istorioarele morale*, ce sunt menite a forma «prin exemple înima elevului, să fie și expuneri scurte și substanțiale asupra «agriculturei.»

C'un cuvânt să se înlocuiască cartea de citire printr'un manual de agronomie.

Dacă ar fi vorba de a se introduce în școala rurală limba maternă neo-grecescă a d-lui X, sau cea maternă bulgărească a lui Mihălescu în locul celei române, lucrul ar fi indiferent.

Ca istorioare morale s'ar putea povesti bună-oară copiilor drept «exemple spre a le forma inima»:

istoria cum un grecoțel cinic ajunge prin minciuni, trădări și crime cel întâi om în România;

istoria cum un alt străin ajunge din pisăr cu 2 galbeni leafă pe lună la regimentul de muschetari, din scriitor la Agia din Iași și din corector la «Pseudo-Românul» cu patru clase primare și o coardă de violoncel, rescumpărătorul unui drum de fier de 250 milioane, milionar, director de bancă, fondator de institute de credit;

istoria cum un bulgar mărginit și hoț, ajunge tot în România, director de minister și efor la așezăminte de binefacere;

istoria cum un Bosnagiu, ce a făcut fericirea în Tarigrad la Turci, devine profesor de cea mai grea și mai gingașă din științele naturale, de fiziologie la facultatea din Bucuresci.

Iată... *istorioare foarte morale* de sigur, menite de a forma prin exemple inima elevului.

Ca studii substanțiale s'ar putea introduce în «Cartea de citire» greco-bulgărească cultura caprelor. Item indicație de parfumuri pariziene pentru a neutraliza *foetos Caprinus*. Item cultura maslinelor. Item uscarea țirilor. Item indicațiuni pentru jocul cu cărți măsluite. Item metode nouă pentru a se chivernisi pe lângă Ruși prin tainică binefacere.

Iată o mulțime de ramuri de producțiune patriotică, cărora roșii își datoresc carierele. Ar fi păcat să nu fie obiecte ale instrucției publice, unde-va, însă nu la noi.

Asta am propune noi, dac'ar fi vorba de a introduce în școala rurală bulgărească și neo-greacă în locul limbei române. Dar pe cât timp studiul principal al unei școale rurale său primare e limba românească, ea este tot odată organul prin care neamul își cunoaște ființa sa proprie, organul prin care acest neam moștenește avutul intelectual și istoric al strămoșilor lui. Copilul nu învață numai a vorbi corect, el învață a gândi și a simți românește.

Agronomie câtă poftiți. De șease ori pe săptămână zilnic, dar limba română rămâne limbă și s'a încheiat.

Nu numai istorioare morale, onorabililor, cuprinde o carte de citire, menită pentru întreg tineretul românesc. Ea cuprinde biografia lui Matei Basarab, dușmanul vostru, odihnească l' Dumnezeu din a dreapta sa ; biografia lui Ștefan-Vodă, care n'a avut onoarea, în veacul lui de aur, de a vă înșira mutrele pe pari de garduri ; cuprinde descrieri etnografice ale poporului nostru, bucăți de literatură populară și de arte, balade culese de Alexandri sau poezii de ale lui, fabule de ale lui Donici, pasagi din Bălcescu, în sfârșit o sumă de elemente caracteristice și proprii numai poporului nostru, elemente cari l' disting de rasa voastră greco-bulgărească și l' fac să fie ceea ce este : deștept, inimos, curat, nu viclean și puțin la suflet precum sunteți voi.

O bună carte de citire ar fi de recomandat la toată pătura din care faceți parte ; poate ați ajunge în adevăr a cunoaște și prețui poporul nostru. Limba românească ați fost șters'o din li-
cee, voiți s'o ștergeți și din școala rurală cu toată comoara ei de locuțiuni, de proverbe, cu bogăția ei de forme și gingășia de simțiri ? Voiți ca și țărănul să capete o inimă de moro-câine cum e a lui X..., capete viclene și tâmpite, gusturi de animal ca ale bulgarilor din partidul vostru ? Vreți să înlocuiți pe Alexandri cu «ceasurile de mulțumire» ale lui C. A. Rosetti, pe Donici cu

colecțiunea de poezii ale lui Serurie, pe Gr. Alexandrescu cu «Orele de repaos» ale lui Radu Pătărlăgeanu?

Maî bine nu v $\bar{e}$ amestecați unde nu v $\bar{e}$ fierbe oala.

La pehlivăniî de burse și politice, la escamotări de bilete din urne electorale, la pungășie și tripotagiū v $\bar{e}$ pricepeți. Adevărat meșteri, n'avem ce zice.

Dar până și de biete le «Cărți de citire» v $\bar{e}$ legați, cari ar trebui să fie un obiect de îngrijire națională ca și textul «Bibliei»? Ș'aci vreți se v $\bar{e}$ arătați filosofia de țăp in toată goliciunea ei? Dar nu vedeți că nu știți a scrie românește, pentru că in viațave n'ați avut o «Carte de citire» in mână? Nu vedeți că nu gândiți românește, pentru că titva voastră strimă nu s'a indeletnicit cu o asemenea carte de folos?

De-ar fi propus încaî bătrânul Ioan Ionescu a se adaoge articole agronomice in «Cartea de citire», om care scrie materii agronomice in limbă bună, pe placul țăranului și al tuturor, om cu condeiu simpatic. Dar redactorii lui «iniorinte,» «permaninte» «iustiție» și ai altor cabazuri linguistice, oameni ce scriu neo-grecește-bulgărește cu termenî franțuziți, in loc de românește, sunt autorități in materie de «Carte de citire»? Ciudată pretenție!

PARTIDUL CONSTITUTIONAL

De când datează esportul nostru de grâne, de atunci importul de fraze. S'ar putea zice că România a preschimbat păturile adânci și bine-cuvintate de Dumnezeu ale țărinei sale pe vorbe deșerte, pe teorii de gazetă, pe subțiri apucături advocățești s. a. m. d., căci spiritele cele bune, ce mai sunt în viață, le datorim unei epoci cu mult anterioare celei actuale.

Între aceste fraze deșerte, fără nici un corelat real, căreia îi am consacrat atâtea critice, e și aceea inventată de *Românul* și afiliații săi, că dreapta conservatoare din România ar fi *reacționară*; frază care s'a repetat de atâtea ori în viața noastră politică, în cât, conform proverbului latinesc «calumniare audacter semper aliquid haeret», mulți o repetă fără să-și fi dat vre-odinioară seama de înțelesul cuvintului ce-l întrebuințează, fără a se întreba cel puțin dacă o reacție, în sensul apusean al cuvintului, singurul adevărat, e măcar cu putință în România.

Cari sunt oare actele reacționare ale dreptei conservatoare?

La unirea țărilor, la alegerea unui Domn, au luat parte cu votul și cu fapta conservatorii actuali, precum se poate constata din discuțiile adunărilor *ad-hoc*.

Secularizarea averilor închinatelor se propune și se obține cu unanimitate de voturi de către un actual conservator.

Oborirea privilegiilor, egalitatea civilă și instrucțiunea populară se datoresc conservatorilor.

Constitutia liberală de astăzi se propune de un guvern în majoritate conservator, se admite de către o adunare în majoritate conservatoare, prezidată de d. M. K. Epureanu.

În privirea aceasta nu există absolut nici un precedent, care i-ar da cui-va ocazia de a susține că dreapta a fost când va reacționară. Dreapta a voit și a realizat introducerea libertăților publice și a mecanismului constituțional în țară, într-o măsură mult mai mare de cum au făcut-o vre-odată liberalii.

Dar pân'aci, și nu mai departe.

Republica de la Ploești într'adevăr n'a proclamat'o dreapta, pe Domn nu l'a amenințat cu asasinarea saŭ cu detronarea, cu un cuvint ea s'a mărginit la păstrarea, la conservarea instituțiilor actuale, nu a încercat însă nici a le falsifica, nici a le înlătura, nici în fine a le distruge.

O reacție există în Franța. Toate partidele monarchice de acolo, unele voind dreptul divin, altele apelul napoleonian, toate într'un gând de a resturna constituția actuală a statului francez și de a readuce instituțiunii din domeniul trecutului, sunt într'un chip oare-care reacționare.

Dar ce voește dreapta la noi ?

Avem vre-un candidat de domnie, voim măcar reintroducerea reglementului organic ? Până și copiii știu că asemenea impuțări nu cutează nimeni a ni le face, nici adversarii noștri politici. Știind însă aceștia că termenul (reacționar) e odios în unele părți ale Europei, fac *sport* cu această poreclă, atribuind-o nouă. Dacă noi zicem despre liberali că sunt radicali, avem dovezi la mână : avem *Republica Română* redijată de însuși Pontifex Maximus al partidului, d. C. A. Rosetti, avem ediția duodez a acelei republice la fericirii Ploești.

Dar noi reacționari ? De unde și până unde ?

E vre-un Ioan saŭ Caliman Asan, vr'un Bogdan Mușatin, vre-un Vladislav Basarab, ai căroră crainici și curteni să fim ; apărăm privilegii și constituții vechi ; voim suprimarea libertăților publice, a egalității cetățenilor ?

Nimic din toate acestea.

Ceea-ce voim azi, precum am voit-o pururea : este *conservarea intactă* a acestei constituții, însă bine înțeles *intactă*, căci e propusă de un guvern în majoritate conservator, votată de o adunare în majoritate conservatoare.

Prin *intact* înțelegem însă ca toți factorii constituționali să-și îndeplinească misiunea ce li se atribue, pentru a nu se confunda responsabilitatea lor. Camera să fie Cameră, să nu se amestice în atribuțiunile puterii judecătorești și a acelei executive ; puterea executivă să nu ocolească responsabilitatea ce-i incumbă prin voturi servile ; alegătorul să nu fie stînjinit de a-și exercita dreptul lui printr'un sistem de presiuni morale și materiale, de amenințări și promisiuni de funcții și favorii.

Dacă însă, de la alegător începînd, tot constituționalismul se

mărginește la păzirea esterieară de formalități goale, pe când în fond tot spiritul constituției e falsificat, toate garanțiile ei în-lăturate, atunci nu mai poate fi vorbă de guvern parlamentar. Atunci avem a face cu o societate organizată de exploatație, care intimidează țara prin manopere macchiavellice, și în contra ei dreapta constituțională e în apărare. Ea apără instituțiile actuale și libertățile publice.

Dreapta se poate numi cu drept cuvânt *Partidul constituțional*: lupta ei e îndreptată contra partidului anticonstituțional, radical, care falsifică și spiritul și litera instituțiilor actuale, ducându-le *ad absurdum* și inspirând națiunii neîncredere în eficacitatea lor.

Singurele analogii ce se pot cita între dreapta noastră și alte drepte apusene e poate cu partidul conservatorilor republican, din Franța și cu cel constituțional din Italia. Față cu tendințele unui Clémenceau și a altora, republicanii conservatori apără constituția actuală a Franței, instituțiile ei actuale.

Întrebuințarea aceasta de porecle deșerte e indealtmîntrelea o sofismă comună și veche ca lumea, și precum lesne se vede, e ceea ce se numește în logică o *petitio principii*. În loc de a dovedi o teză, în cazul nostru în loc de a dovedi prin fapte că dreapta voiește trecutul, de unde apoi ar rezulta în adevăr că e reacționară, se aleg în discuție din capul locului numiri, adică vorbe, care cuprind în sine deja concluziunea și din a căror analiză lexicală să rezulte aceea ce mai întăiū ar fi trebuit, după toată buna-cuviință, să se dovedească. Nepărtinitorul zice *cult* sau *religie*, amicul cauzei zice *pietate* sau *beatitudine* *Dumnezeiască* adversarul zice *bigoteric*, *superstiție*. Nepărtinitorul zice *proot*, d. Sichleanu, zice *pochi*. Ast-fel, cei ce discută, trădează, prin chiar alegerea termenilor, intenția pe care o au.

E într'adevăr trist ca niște apucături sofistice, atât de vechi și atât de cunoscute fie-căruia, în cât de la întăia vedere sar în ochi, să poată avea o influență oare-care asupra convingerii oamenilor.

Ast-fel însă stă și cu dreapta conservatoare. Cei nepărtinitori o vor numi *partid constituțional*, adversarii de rea credință vor continua a ne numi reacționari, ferindu-se însă s'o probeze aceasta.

Am avut speranța — vană poate — că în era nouă ce ni s'a

creat prin tractatul de la Berlin, copilăriile și poreclirile din trecut vor inceta.

Deși presa guvernamentală nu incetează nici azi, cu toate că adese ori a ținut seamă de argumentația noastră, de-a întrebuința termeni improprii în discuție, ceea ce noi nu facem ori cât de aspri ar fi termenii noștri, ne a rămas a ne măguli cel puțin cu realitatea lucrurilor, cu numărul dispărând al foilor oficioase, căci mai puțin de cât una nu poate fi.

Afară de *Românul*, nu mai e într'adevăr nici un organ radical care să poată fi luat în mână măcar, necum citit. Specia presei radicale de respântii nu mai e reprezentată asemenea de cât printr'un singur organ, pe care nu'l mai citește nimenea. Cât despre *Pre sa* centrului său centrul *Presse*, ne credem dispuși, după probele vesele ce le-am dat despre consecința cu care este condus acest organ, de-a mai insista asupra lipsei de gravitate a acestei alianțe de ocazie cu d'alde Dimanci, Pătărlăgeni, etc, precum se exprimau odinioară confrății noștri.

Ast-fel, *calomnia* că dreapta e reacționară și-a trăit și ea traiul și-a avut și ea epoca de înflorire sau mai bine de rodire, căci calomnia e criptogramă și învechindu-se pe terenul inundat de lumina mare a adevărului, se usucă și dispăre ca toate criptogramele ce rodesc la intrunerec și în umbră.

Deși nu sperăm din partea confrăților de la *Românul* că vor recunoaște pe față eroarea lor, fie voluntară fie involuntară, dar una știm: că în contra evidenței lupta e absurdă și ridiculă ca și cea a celebrului erou de la Mancha.

Absurzi sunt oamenii adese-ori, ridicoli însă nu vor să fie nici când, și teama de ridicol, pe care confrății trebuie s'o fi având ne deschide perspectiva de-a vedea dispărând din dicționarul nostru politic cuvântul *reacționar*, căruia-i lipsește ori-ce temei istoric, precum nu are nici o îndreptățire socială.

DESPRE PROGRAM¹⁾

Atâtea programe au apărut în țară la noi de patru-sprezece ani în coace, emanate ba de la guverne provizorii, ba de la partizii, ba de la personalități politice izolate și atâtea decepțiuni amare au urmat tuturor, în cât orî-ce om cu bun simț trebuie să învingă un sentiment de sfială când încearcă a recuceri pentru cuvîntul «program» înțelesul lui adevărat de serie de principii mărturisite, împărtășite sincer de mii de cetățeni, realizabile.

Ceea ce se cere de la o profesie de credințe politice este de sigur înainte de toate, ca ea să corespundă cu simțimintele și aspirațiunile legitime ale țării și să fie adaptată instituțiunilor ei. S'ar putea într'adevăr imagina un sistem de idei politice, folositoare chiar, cari să nu fie conforme cu sentimentele și aspirațiunile țării, dar în lumea strictei necesități un asemenea sistem n'ar fi cu mult mai mult de cât produsul unei imaginații fecunde. Căci un principiu absolut, netăgăduit de nici un om cu bun simț este, că o stare de lucruri rezultă în mod strict — cauzal dintr'o altă stare de lucruri premergătoare și fiind-că atât în lumea fizică cât și în cea morală *intîmplarea* nu este nimic alta de cât o legătură cauzală nedescoperită încă, tot ast-fel aspirațiunile și sentimentele sunt rezultatul neînălăturat al unei dezvoltări anterioare a spiritului public, dezvoltare ce nici se poate tăgădui, nici înlătura. O profesie de credințe politice care ar face abstracție de linia generală descrisă prin spiritul public, nu s'ar deosebi cu mult de scrierile regelui Iacob al Angliei, de Utopia lui Thomas Morus, de statul ideal al lui Plato, de contractul social al lui Jean Jacques Rousseau.

Deci, stabilind principiul fundamental că orî-ce politică prac-

¹⁾ Acest articol a fost publicat la 17 fevr. 1880, a doua zi după publicarea programului lui M. Costache Epureanu.

tică nu poate lucra de cât cu elementele care'i sunt date, iar nu cu cele pe care și le inchipuește a le avea și convinși că idei și interese, fie cât de diverse sunt și trebuie să fie armonizabile pentru ca statul să fie cu putință, nici înțelegem nici avem vre-o încredere în mișcări violente sau estra-legale și mai puțin încă în conspirațiuni, deși aceste din urmă s'au bucurat în trecut de o nejustificată glorie, de laurii pe cari cu ușurință îi plăsmuiesc gazetele, de aureola pe care cei interesați o creează cu aceeași ușurință cu care cei desinteresați o condamnă.

Tăgăduim că pe calea aceasta se poate realiza un adevărat progres, pe care nu'l vedem și nu'l aprobăm de cât în dezvoltarea treptată și continuă a muncii fizice și intelectuale. Căci cine zice „progres“ nu'l poate admite de cât cu legile lui naturale, cu continuitatea lui treptată. A înbătrini în mod artificial pe un copil, a resădi plante fără rădăcină pentru a avea grădina gata în două ceasuri, nu e progres ci devastare. Precum creșterea unui organism se face încet, prin superpunerea continuă și perpetuă de nouă materii organice, precum inteligența nu crește și nu se întărește de cât prin asimilarea lentă a muncii intelectuale din secolii trecuți și prin întărirea principiului innascut al judecății, precum orî-ce moment al creșterii e o conservare a celor câștigate în trecut și o adăogire a elementelor, cucerite din nou, ast-iel adevăratul progres nu se poate opera de cât conservând pe de o parte, adaogând pe de alta : o vie legătură între prezent și viitor, nu însă o serie de sărituri fără orînduială. Deci progresul adevărat fiind o legătură naturală între trecut și viitor, se inspiră din tradițiunile trecutului, înlătură însă inovațiunile improvizate și aventurile hazardoase.

Ne putem fâli cu drept cuvînt cu probele de vitalitate pe care le-a dat poporul nostru de cincî-zeci de ani în coace. E drept că în acest period de ani aceste probe nu sunt repărțite în mod egal, că unii ani se deosebesc prin un mare prisos de putere intelectuală, bine întrebuințat, alții din contra prin o risipă puțin justificată a acelor puteri pe căi improductive, totuși însă sumând la un loc și mărimile pozitive și cele negative, găsim prin mijlocul cărărilor laterale, cari s'au pierdut în pustiū, calea generală a unui progres real mai cu seamă pe terenul politic.

Farmecul ce ne ținuse în întuneric și inapoiare, nu era atât de imaterial precum și-ar inchipui cine-va la prima vedere. El era, din contra, reprezentat prin un sistem de cetăți tur-

cești dinstingea Dunăreii, ale căror amenințătoare braie de pământ și piatră trebuiau dărâmate pentru ca să înceteze epoca întunecului. După pacea de la Adrianopol s'au dărâmat în sfârșit și cele din urmă fortificații pe cari Turcia le avea pe malul stâng al Dunăreii, și de odată cu aceasta se ridicară una câte una piedecele de pân'atunci ale negoțului și agriculturii și ast-fel, începând a se desvolta bogățiile pământului nostru și căutându-și schimbul pe produse apusene, am fost puși în contact cu civilizația, cu ideile apusului, cari și-au făcut drum, s'au răsădit la noi fără nici o greutate, fără nici o împotrivire din parte-ne.

Din capul locului cată să negăm că ar fi existat în țările noastre o reacțiune în senzul feudal al cuvântului. Din timpul războaielor lui Napoleon I se ivise în țările noastre un reflex, la început încă slab dar nefalsificat al înaltei culturi și lipse de prejudeții a secolului al XVIII-lea, reflex care avea caracterul acelui secol : un raționalism strălucit și spiritual, lipsit de cunoștințe pozitive. Zeița rațiunii credea în apus să pună lumea în orânduială numai prin propriul aparat al deducțiunilor logice, ale căror premise nu erau bazate nici pe experiență, nici pe organizația înăscută a statului și a societății, ca obiecte ale naturii. Golul nostru intelectual, setos de civilizație, a primit fără control, fără cântărire idei și bune și rele, și potrivite și nepotrivite, ba națiunea întreagă, cu prea puține excepții, nu vedea că nici o dată o *vorbă* nu poate înlocui o realitate, că nici o dată fraza culturii nu e echivalentă cu munca reală a inteligenței și mai ales cu întărirea propriei judecăți, care e cultura adevărată, că nici o dată fraza libertății nu e echivalentă cu libertatea adevărată, care e facultatea de a dispune de sine însuși prin muncă și prin capitalizarea muncii. Nu o utopie, o mie de utopii populau capetele generației trecute, care-și inchipuia libertatea fără muncă, cultura fără învățatură, organizația modernă fără o dezvoltare economică analogă. O serie de fraze ieftene, copiate de gazete streine, din scriitorii de a doua mână, din discursurile unor politici trăiți și crescuți în alte țări, a înlocuit și înlocuește încă în mare parte silința de-a învăța singuri ; raționamente streine, răsărite din alte stări de lucruri înlocuiesc exercițiul propriei judecăți.

Deci tocmai lipsa unei reacțiuni adevărate, raționalismul foarte strălucitor, dar și foarte superficial al epocii trecute, au făcut ca introducerea tuturor formelor nouă de cultură să se întâmple

fără controlul, fără elementul moderator al tradițiilor trecutului. În loc ca un spirit nou de muncă și de iubire de adevăr să intre în formele vechi ale organizației noastre, s'a păstrat din contra incultura și vechiul spirit bizantin, care a intrat în formele nouă ale civilizației apusene. Nu ceva esențial, nu îmbunătățirea calității a fost ținta civilizației române, ci menținerea tuturor neajunsurilor vechi îmbrăcate în reforme foarte costisitoare și cu totul în disproporție și cu puterea de producțiune a poporului și cu cultura lui intelectuală

Programul, publicat în n-rul de ieri, asupra căruia vom reveni în deosebite rânduri a răsărit, din acest viu sentiment al contrazicerii între fond și forme, care se arată atât de deschis în toate fenomenele vieții noastre publice.

Chiar dacă epoca formelor goale, care domnește de două-zeci de ani și mai bine în țările noastre, s'ar putea explica, de și nu justifica, prin cuvântul, «epoca de tranzițiune» e evident că sarcinile cu care tranzițiunea ne-a încărcat peste măsură ne dictează în mod serios de-a ne întoarce de pe calea greșită, de-a privi în mod mai limpede starea adevărată a țării, de-a judeca în mod mai limpede necesitățile ei.

O schimbare a opiniei publice în înțeles conservator se poate constata de mai mult timp încoace. Foarea noastră acum doi ani încă a prezis că țara, prin tristele experimente la care e supusă de domnia frazei, va ajunge până în sfârșit să fie conservatoare. În urma acestei preziceri, indealtmîntrelea lesne de făcut, s'a văzut că însuși liberalii au fost siliți să recunoască necesitatea unei legi contra uzurei și a unei alte legi contra instreînării pământurilor țărănești. Aceste legi stau însă în flagrantă contrazicere cu însăși rațiunea de-a fi a liberalismului, care recunoaște ori-cărui cetățean dreptul absolut de-a dispune de bunurile și de munca sa după propria și libera sa chibzuință. Iată dar că din chaosul de idei liberale-cosmopolite, pentru care clasele și statul nu sunt nimic, iar individul totul, iese ca din senin necesitatea absolută de existență a unei clase asigurate de muncitori agricoli. Nu ne indoim că mai târziu capetele mai clare dintre liberali vor recunoaște tot atât de mult necesitatea absolută a proprietății mari, care este în toate țările sprijinul cel mai puternic al neatarnării de caracter, al celei mai

inalte forme a libertății omenești. Nu o dată în istorie se va confirma adevărul fabulei lui Meneniu Agrippa.

Incheiem aceste șiruri aducând cetățenilor aminte, că nu există nici libertate culturală fără muncă. Cine crede că prin profesarea unei serii de fraze a înlocuit munca, decî libertatea și cultura, acela se prenumără, fără s'o știe, între paraziții societății omenești, între aceia cari trăesc pe pămînt spre blestemul, ruina și demoralizarea poporului lor.

INDEPENDENȚA

Unul din miturile cele mai semnificative din câte a păstrat poporul nostru este următorul: La leagănul unui copil se coboriseră cele trei ursitori, menindu-î una tărie, alta istețime, a treia mărire lumească. Mama copilului, nemulțumită că i se dăruiseră și lui bunuri pe cari le-aū avut atâtea oameni, rugă pe cele trei zine ca in deosebi copilului ei să-î hărăzească ce-va ce n'a avut încă nici un muritor. Cu intristare îi răspunde una din zine: «Ca toți oamenii nici judeci, nici poți judeca ceea ce ai cerut, dar totuși îți implinesc dorința și dăruiesc copilului tău tinerețe fără îmbătrânire și viața fără moarte». Copilul creștea văzând cu ochii într'o zi cât alții într'un an și mânat de instinctul de neimbătrânire și de nemurire, sădit in peptul lui, luă lumea in cap, spre a mântui împărățiile de peire, omenirea de dușmani. Trecu pe rind când prin pustii, primejdute de zmei puternici, unde nici om, nici turmă nu putea petrece, și ucidea pe acei zmei, deschizând locuri așezării oamenilor, când prin păduri locuite de fiare, pe care le nimicea făcând drum vinătorilor și cărbunarilor, când iar prin împărății înflorite și vechi, prin orașe puternice și avute, până ce într'un târziu ajunse in palatul unei zine aeriene, unde il aștepta neimbătrânirea și nemurirea.

Aci petrecu trei zile in deplină liniște.

După trei zile, plecând însă la vînat, adormi într'o vale frumoasă in care pietre și copaci, riuri și izvoare incepură a vorbi cu el și a-î aduce aminte de casa părinților, de locurile părintești, și tot amestecul acesta de vorbiri il fermecă și'l ademini atât de mult, in cât cum se deșteptă, încalcă și luă drumul spre casă. El adormise in valea «aducerii aminte». Cum eși din cercul magic al zinei, incepu a nu mai cunoaste lumea. Ajunse

intr'un loc, unde ştia că e un oraş mare şi nugăsi de cât ruine, pe care păşteau caprele. Intrebă pe păzitor de nu ştia unde e oraşul cutare, dar acesta răspunse că neam de neamul lui nu pomenise acolo de cât ruine. Trecu mai departe şi — unde fusese acum trei zile un pustiū intins — află un oraş foarte mare. Ba in piaţa oraşului văzu un grup de marmoră, care'l reprezenta pe el însuşi luptându-se cu un zmeū. El intrebă pe un oraşan ce insemnează acel grup. Acesta'i răspunse că acum câte-va sute de ani un viteaz, se zice, c'ar fi ucis un zmeū in locurile acestea, care erau pustii, şi că de atunci incoace a fost cu putinţă să se aşeze oameni acolo şi să se ridice acel oraş.

— Dar bine, eu sunt acela — zise atunci cavalerul nemuritor.

Lumea ce se strinsese imprejurul lui, rîse de dînsul şi-l crezu nebun.

Şi ast-fel pe orî şi unde trecea, pe orî şi unde vedea inflorire in urma faptelor lui, lumea-şi bătea joc de el, il lua in rîs, nevoind nimeni să-l creadă că el fusese acela, care curăţise codrii de fiare şi pustiurile de monstri. Nu trei zile, cum i se părea lui, sute de ani trecuse din timpul când el piecase in lume după nemurire.

Cam ast-fel pate şi geniul neimbătrănit al istoriei Românilor. Dacă acest geniū ar veni astă-zî sub forma lui Mircea-cel-Bătrân şi ar zice: „eu v'am dat independenţa ţerii, căci după ce am înfrânt oştirile turceşti, m'am supus împăratului sub condiţii, cari au trebuit să vă păstreze ţara şi naţionalitatea“ — mulţi ar lua in rîs pe bătrân. Dacă acelaş geniū sub forma lui Cuza Vodă ar zice: „eu v'am dat toate drepturile câte le aveţi astă-zî, şi numai datoria publică de şase sute de milioane e meritul vostru de patru-spre-zece ani incoace“ roşii iar raspunde, „că inainte de a se pripăşi un fanariot in strada Doamnei nu existau asemenea idei“ Nu ne am mira dacă intr'una din zile roşii s'ar lăuda că ei au „creat universul“ „care inainte de partidul naţional-liberal, nici nu exista. Si cu toate acestea e evident, că o ţară care există de 700 de ani aproape parte independentă, parte pe deplin autonomă in lăuntrul său, nu are să-şi mulţumească existenţa unui partid, care nu e de cât de ieri alaltă-ieri şi că independenţa, departe de a fi meritul actualei generaţii, e suma vieţii noastre istorice, minus ineptiile unui partid compus din oameni ignoranţi şi de rea credinţă, cari ne-au dat această sumă ştirbită.

RELIGIA

În realitate biserica care a voit dominațiunea asupra spiritelor și o voește încă odată în modabsolut, astă-zî s'ar mulțumi cu libertatea care se permite celor l'alte confesiuni. Se înțelege că această dominațiune asupra spiritelor nu putea fi în trecut fără o nuanță politică, după timp și după țară. În Mexic catolicii sunt republicani, în Franța monarhiști, iar calitățile sau defectele clerului sunt cam în genere acelea ale rasei în mijlocul căreia trăește. La Spaniolii ce se fanatizează tot atât de ușor pentru republică ca și pentru monarhie, pentru o idee ca și pentru alta, și clerul cată să fie fanatic; în Italia, de și scaunul catolicismului, el era cu mult mai tolerant și mai liber cugetător de cât în alte țări; decî clerul va purta, poate într'un grad mai pregnant, caracterul în'oit al epocii în care trăește și al rasei căreia îi aparține. Toleranța sau netoleranța, asprimea sau blândețea lui, va fi aceea ce'l caracterizează pe popor însuși. Germanii, cari sunt de un caracter mai îndărătnic au avut un cler mai neingăduitor de cât Italienii, ba mai mult încă — biserica reformată din Germania, poartă aceeași maculă de judecăți ale ereticilor, de arderi de vii a vrăjitoarelor ca și biserica cea catolică. Atîrnă decî de energia cu care un popor își însușește o idee, atîrnă de calitățile innăscute ale lui, ce formă va lua și biserica lui. Cu aceeași energie cu care republicanii tăiau în secolul trecut capetele tuturor, cari-și permiteau a avea alte idei, clerul răsărit din acelaș popor persecuta odinioară pe accia, cari nu-î păreau indetul de catolici. Atîta despre biserică ca instituție împămîntenită într'o țară oare-care.

Cât despre catolicism ca instituție universală, nu putem tăgădui meritele lui într'adevăr estra-ordinare pentru cultura omească.

Pusă în fața unor rase aspre, abia răsărite din locuințele lor

primitive și abia aruncate asupra civilizațiunei antice, pe care au călcat-o în picioare și au nimicuit-o, biserica era singurul punct luminos nu numai pentru cultură în genere, dar chiar pentru libertatea desvoltării omenești.

Intr'un timp de aservire generală, într'un timp în care numai nașterea, deci numai descendența din ilustrii luptători fizici, dădea un drept la libertate; tot ce nu avea fericirea de a fi ucis o sută de dușmani, ori cât era inteligent sau energic găsea o cale de înaintare în cler. Și precum spiritul și caracterul înving tot-d'auna în lume puterea brutală, tot ast-fel micul David a învins pân'în fine pe uriașul Goliat al evului mediu cu tot întunerecul și exclusivismul lui. Caracteristic și vrednic a se recunoaște în favoarea catolicismului e tendința lui de-a nu baza creșterea poporului pe idei abstracte, cari să convingă capul, ci pe idei rediate intuitiv, cari să imblânzească inima, de aceea frumoasele arte au fost cele mai puternice arme ale bisericeii. Arhitectura, muzica, sculptura și poezia au fost puse în serviciul bisericeii, pentru a da în această sferă curată, neatinsă de nici o suflare impură, un adăpost sufletului omenesc, atât de bătuit sau de patimi sau de golul lui propriu de urât. Aruncat din nevoie în urât, din urât în nevoie, stări immanente naturii noastre și cari nu se pot înlătura prin mâna de creier de care dispunem, arta bisericească, care a cultivat în pictură frumosul în culmea perfecției, muzica și arhitectura în genul sublim, a înălțat prin mijloace, lesne de înțeles pentru toți, sufletul omenesc în decurs de sute de ani, peste nivelul vieții de rând și nevoilor zilnice. Toate popoarele cari posed înaltă civilizațiune astăzi, dacă nu sunt, au fost măcar mult timp catolice.

Despre învățământ câtă să notăm asemenea că atât cel popular cât și cel înalt sunt creațiuni ale acestei bisericeii. Cum că prin învățământ biserica a urmărit și scopurile ei proprii e nu numai adevărat, dar și foarte natural. Nici n'am înțelege ca o instituție să înființeze anume școli contra sa. Aceasta însă n'a împiedicat ca spiritul pe care ea l'a crescut, să se îndrepteze în contră-i și s'o renege.

E o istorie veche aceasta că ori-ce formă nouă de cultură e dușmana formei din care s'a născut, că fiica e dușmana mamei și povestea biblică a lui Cain, în formula ei nouă de *luptă pentru existență* are loc tot așa de mult la curenturi intelectuale ca și la cele materiale.

Lupta e însă departe de a fi mântuită și învingătorul momentan nu este tot de-auna cel definitiv. Religia are în favorul ei forma gata și pozitivă, pe când curentul opus n'are nimic gata, nimic format încă. Incercările de speculațiune metafizică, cari culminează în ipoteze și sunt tot atât de deosebite ca și scriitorii lor, sunt departe de a constitui convingeri pozitive pentru milioane de oameni. Prin lupte ca cea de astăzi, prin mai grele încă, a trecut deja biserica: ea a avut însă înțelegerea de a-și muta punctul de gravitație cam tot în țările, cari aveau mai mare nevoie de ea, în cât tot de-auna a aflat puteri nouă și proaspete, pentru a le opune negațiunii pure, pe care a întâmpinat-o de atâtea ori în cale.

TRECUTUL PARTIDELOR NOASTRE

Unul din argumentele cele mai obișnuite ale ziarului *Românul*, pe care îl repetă de câte-va zile neconținut, este că dacă țara se află în rea stare vina e a partidului conservator, care a guvernat-o secolî întregi, pe când d'abia vre-o cinci șase ani a putut să se bucure România de fericita obîlăduire a partidului — Brătianu. Argumentul este fals în mod istoric și deducțiunea absurdă. Ce se înțelege ăntîi prin partidul conservator și prin partide în genere? Se înțelege o grupare a unui oare-care număr de oameni politici făcînd parte dintr'o adunare legiuitoare, cari se conduc de aceleași idei și cari caută a obține majoritate în țară și în adunare pentru programul lor, spre a putea în numele acelei majorități pune în practică teoriile politice.

Prin urmare, pentru ca să existe un *partid politic* trebuie mai ăntîi într'o țară o adunare legiuitoare, al doilea trebuie ca să fie admis principiul reprezentativ, adică că această adunare să fie adevărat suverană, adică că majoritatea ei să aibă dreptul de a indica coroanei pe șefii săi ca guvern legal și constituțional al țării. Când într'o țară nu există un asemenea regim, se pot afla diferite opinii între cetățeni, diferite vederi, dar partide în înțelesul constituțional al cuvîntului nici că există nici că pot exista. Chiar expresiunile de *dreapta* și de *stînga*, luate de la locul cel ocupă materialicește cutare sau cutare grup pe jerturile unei adunări, dovedesc că n'a putut fi cestiune de partide într'o țară care nu se bucura de regimul reprezentativ și parlamentar.

A zice dară, cum zice «Românul», că *partidul conservator* guvernează de secolî țara, este a zice un neadevăr istoric, este a se întemeia prea mult pe naivitatea sau pe ignoranța cetitorilor

săi. Ast-fel pe nedrept «Românul» face responsabil pe partidul conservator de astăzi de tot ce a putut fi rău în trecut.

Dar de ce, pe baza aceluiași sistem, acest ziar nu acordă atunci aceluiași partid conservator laude meritate și pentru ceea ce acel trecut a avut bun? Și se vede că acest trecut a avut și ceva bun, căci cu toate invaziunile seculare ale Leșilor, Ungurilor, Tătarilor, Turcilor, Rușilor, el a știut să păstreze o țară creștină și autonomă coborîtorilor săi, la început prin vitejia armelor, și când România a fost sleită de sânge și de puteri, prin dibăcie diplomatică și înțelepciune politică. Partidul conservator n'ar avea în fond de ce să roșească de acel trecut, de acel trecut întreg, fie din timpurile de putere, fie din timpurile de restrînte; căci, la imputările ce i s'ar face de istoricii pasionați și neintelenți, cari judecă nerozește pe oamenii trecutului cu ideile și prejudecățile timpului în care trăim, el ar putea răspunde: «Apărarea mea este că v'am transmis o țară în care puteți astăzi să vorbiți sus și tare, să scrieți și bune și rele, și să insultați chiar cenușa acelora cari v'au lăsat mijlocul de a fi și a vă zice Români.» Insa noi credem că nu cutare sau cutare partid poate fi mândru de acest trecut, ci țara întreagă; căci încă odată, a vorbi de partide politice sau în epoca lui Radu Negru, sau în epoca fanarioților, sau chiar în epoca Regulamentului organic, este un curat anachronism.

Dar unde absurditatea se infrumusețează și cu rea credință, este când ziarul «Românul», punând tot acest trecut în sarcina partidului conservator, face și o distincțiune arbitrară, imputându-i numai relele regimelor trecute și lăsând la o parte tot binele ce trebuie să recunoască că a fost și 'n trecut. Cine dar are gloria acestui bine, fiind-că după chiar spusa «Românului», de pe acele timpuri (în acele secole, cum zice) nu exista de cât partid conservator? Oare era pe atunci vre-un Brătianu misterios, vre un Rosetti legendar, cărora li s'ar putea atribui victoriile și gloria unui conservator modest ca Ștefan-cel-Mare, unui reacționar impelițat ca Mihail Viteazul, sau meritele reformei lui Mavrocordat la sfîrșitul veacului al 18-lea?

Să aleagă *Românul*. Orî partidul conservator, care a făcut atâtea rele țării guvernând-o de secolî, caută să 'și atribue și gloria Stefanilor și a Mihailor; orî partidul conservator fiind pe atunci un secret al viitorului ca și partidul roșu, această glorie rămîne numai a țării și a domniilor ilustre, dar absolute, din trecut. Insa atunci este absurd de a imputa partidului conser-

vator relele guvernelor trecute. Domniile absolute, fie pămăntene, fie străine, fie prin conspirații interne, fie prin intrigă și tocmeli la Constantinopole, dar toate despotice în sinele, la care în durată lor efemeră toți căutați să se supue, — iată trecutul țării noastre în liniile sale generale de la Radu Negru până la convenția de la Paris, care a stabilit la noi pentru prima oară regimul parlamentar, sistemul reprezentativ, cu supremația majorităților, cu miniștri responsabili, cu organizarea partidelor luptând pentru idei câte-odată, pentru putere tot-d'auna. De la 1859 dar s'a arătat în țară un partid conservator, un partid roșu. Până atunci de sigur erau idei conservatoare, idei progresiste, idei revoluționare și oameni care le reprezentau mai mult sau mai puțin. Însă aceste idei s'au grupat și s'au disciplinat numai de la 1860, de când cu convenția, care cel puțin în teorie a admis ca guvernul să fie icoana majorității țării legale și a invitat diferitele idei a se formula pentru lupta legală, diferitele individualități a se grupa în partid.

De la acea epocă avem să ne întrebăm care este partidul care a guvernat mai mult țara și cui se poate imputa starea socială și economică, ce de la 1859 și în special de la 1866, a fost rezultatul sistemului introdus atunci și urmat cu câte-va sdruncinări și modificări parțiale de 21 de ani încoace.

În scurta perioadă a convenției; de la 59 până la 64, și înainte unirii efectuată la 63, partidul liberal n'a fost de loc exclus de la putere; în Moldova au fost ministere liberale sub prezența d-lui Cogălniceanu și a răposatului Panu; în Muntenia a fost președinte de consiliu d. Ion Ghica, și o clipă numai d-nii Golești, Brătianu și Rosetti. Scurtă a fost prezența acestor din urmă la putere. Domniile Panu, Cogălniceanu și Ghica erau persoane care, prin funcțiunile ce ocupaseră mai înainte, aveau nu numai experiența, dar și cunoștințele necesare pentru a li se fi putut confia cârma țării; pe când zișii liberali de dincoace de Milcov, care și făcuseră educația lor politică între conspiratorii cosmopoliți Mazzini, Blanqui și Proudhon, în scurtul timp cât au ocupat puterea, au dat probe de incapacitate atât de crasă, în cât n'au putut să se mențină la putere mai mult de câte-va luni; cu toate că d. Rosetti dedese lui Cuza-Vodă epitetul de *sublim*, se vede că această apreciere n'a fost reciprocă.

În cei 14 ani ai domniei actuale, conservatorii au guvernat

vr'o cinci ani, roșii vre o șase și cei-l'alți trei ani au fost împărțiți între guverne mixte sau incolore, precum guvernele Ioan Ghica, Dimitrie Ghica, Cogălniceanu, Alexandru Golescu etc. Un minister curat conservator a fost numai ministerul de la 1871 până la 1876 al d-lui Lascar Catargi.

Am putea număra și ministerul d-lui Epureanu din 1870, dar fără a aduce aminte că acest minister a ținut numai zece luni, vom spune numai că având în fața lui niște Camere, a căror majoritate îi era contrară, a fost cu totul redus la neputință.

Cinci ani dară, a guvernat partidul conservator țara din 14 ani ai domniei lui Vodă Carol; restul timpului guvernul a fost în mâinile radicalilor *curafii*, ca de la 1867 la 1869, ca de la 1876 la 1880, ceea ce face deja șase ani de domnie, sau în mâinile unor ministere intermediare precum Ion Ghica—Al. Golescu, sau Dimitrie Ghica—Cogălniceanu.

Nu vom aduce aminte că sub ministerele radicale s'au grămadit asupra țerei toate sarcinile și toate angaratele. În treacăt vom aduce aminte concesiunea Strusberg și Offenheim, imprumutul domenal, contractat pentru a stinge datoria de 40 milioane, moștenire în cea mai mare parte a ministerului Brătianu din 1867 și 1868 și cele-lalte. Acestea au fost sarcinile primei domnii. La a doua împărăție vom avea să lichidăm: 1. sarcinile războiului de peste Dunăre, 2. hârtia monedă ca de vre-o 30 milioane, care și dânsa este un imprumut deghizat, 3. răscumpărarea căilor ferate cu sarcinile ei cele noi, 4. o datorie flotantă în bonuri de tezaur, a cărei țifră încă nu se poate preciza, dar care de bună seamă va fi însemnată în fața deficitului bugetar al anului trecut și viitor.

Conservatorii au avut tot-de-auna nenorocirea d'a veni la putere după fapte implinite, și, în loc de a guverna după ideile și principiile lor, și-au sleit forțele și inteligența ca să remedieze o situație compromisă de predecesorii lor, să plătească datoriile angajate, să impună dări pentru a umplea goluri făcute de alții, să facă convențiuni aproape silite pentru a suplini lipsele și greșalele unor angajamente deja luate, și când misiunea lor de reparațiune era aproape sfârșită, când puteau să întrevadă momentul de a aplica niște principii sănătoase, și după lichidarea unui oneros trecut să se ocupe de un viitor mai bun, fatalitatea aducea iarăși la putere pe radicali, cari reincepeau administrația lor desmățată și risipitoare.

Dacă noi ne-am preocupa numai de interesul de partid și n'am prevedea că desastresele financiare și economice ce amenință țara au să cadă mai mult asupra celor nevinovați de cât asupra celor vinovați, am putea sta nepăsători în fața operii de distrugere a ordinii politice și economice, întreprinsă și continuată cu atâta stăruință de către puternicii zilei. Situația însă e prea gravă ca să nu denunțăm țării pe aceia cari sunt adevărații vinovați, și plini de încredere în șimțul deșteptat al tuturilor oamenilor de bine, credem că lumina va crește mereu până ce adevărul se va deosebi de minciună.

MARTIRIUL LUCRATIV

Există o seamă de spirite, cari nu se sfiesc de-a susține cum că lumea e ingrată, că oamenii nu recunosc nici când meritul adevărat, ba asemenea aserțiunii culminează până și în inexactitățile de fapt precum ca Hristos ar fi fost restignit, ca Galilei era să fie pus pe foc ș. a. m. d.

Toate acestea sunt pure invențiuni. Martiriul și lupta pentru principii sunt meserii tot atât de lucrative ca oricare alta și dacă cine-va câștigă cu tăbăcăria mii de galbeni, de ce n'ar câștiga și prin meștegul de-a fi fost tot-de-auna cu națiunea și în contra reacțiunii ?

Ast-fel în ședința de Duminică seara, între orele 10 și 11, puțin înaintea misteriosului miez al nopții, camera, după propunerea d-lui Giani, a votat d-lui X .. neînsemnatul capital de 150000 franci, plățibili îndată, plus o recompensă de 1000 lei pe lună. Octavian August a pus pe Senatul Romei să voteze, puțin înaintea morții sale o recompensă națională lui Isus Hristos de 432,000 sesterți pentru preținsele sale merite de democrat umanitar și liberal.

Ni s'a probat—e prea adevărat—că peste Oltău murit oameni de foame în vremile acestea, e adevărat asemenea că nu mai departe de cât Sâmbătă s'a votat un nou împrumut de 25,000,000 și s'a anunțat oficial existența unei datorii flotante de 64,000,000, a cărei adevărată sumă o știe numai D-zeu. Ce strică toate acestea ? De geaba, *gratis* să se lupte cine-va contra reacțiunii ? Ce este o jumătate de milion de lei *vechi* ? Nimic. Atărnă de abilitatea detentorului acestui capital, plățibil îndată, ca să *înclaseze* jumătatea de milion și după cum martiriul e lucrativ, nu ne indoim că aceasta se va întâmpla cât mai curând.

Lord Beaconsfield se desparte de prezența ministerului Engliterei și nimeni nu se gândește a-i vota o recompensă nați

nală; Gladstone a guvernat și va guverna încă acea țară veche și nimeni nu s'a gândit a'i vota două banii măcar, necum sute de mii de franci. Dar acestea se întâmplă în Englitera, nu la noi. Englezii sunt sgârbiți și săraci, noi generoși și bogați, iată deosebirea.

E drept că poporul nostru e bântuit de foamete. Lasă-l să moară, căci espiră în conștiință că libertatea, egalitatea și fraternitatea au fost resplătite în fondatorul lor cu apanagiuri și pensie reversibilă.

Pe această cale e bine și demn de o națiune ca a noastră ca să mai afecteze câte-va sume în bugetul anului 1891 pentru diverse recompense naționale, a căror listă ne-am permite a o prezenta respectos onorabilei Adunări legiuitoare începând-o cu cucernicul Warszawski.

Ar fi și păcat alt-fel.

Pe când armata noastră murea de foame și ger în câmpiile Bulgariei, pe când stoluri de corbi roteau de asupra ei, lăsându-se pe pământ spre a mușca din carne omenească, liberalii noștri beau șampanie cu mironosițele de la *café-chantant* pentru gloria și reușita armatei române.

Cine să plătească cheltuiala? Patria se înțelege.

Pe când Basarabia se rupea de la sânul țării și oamenii cu lacrimi amare își luaă *reșmas bun* de la patria lor străveche pentru a nu mai auzi graiul strămoșilor lor și pentru a vesteji în umbra străinătății, pe atuncia asemenea liberalii puneau să intre oștirea în triumf în București și beau în sănătatea gloriei naționale.

Cine plătește cheltuiala? Patria să înțelege.

Dar oare biurocrurile patente de împământenire nu merită recompense? Dați mereu înainte căci mare, glorioasă, fericită România va fi! Dați mereu înainte, căci nu marmură rece și metal nesimțitor dăm noi, oamenii secolului al nouă-spre-zecelea, martirilor libertății; din contra banii peșin, reversibili. Au aflat James Watt puterea aburului, Galilei heliocentrismul, Newton legea gravitației...? Nebuni și nemernici cari-și puneau viața și silințele întru luminarea ingrateră omenirii. Noi am aflat adevăratul articol de industrie universală: martiriul lucrativ. Noi, prima națiune în Orient și în Univers, resplătim adevăratele merite.

Dacă cine-va, trei-zeci de ani de a rîndul, a calomniat în mo-

dul cel mai ponegritor tot ce a fost mai generos și mai desinteresat în această — țară, îi votăm recompensă națională.

Dacă cine-va, între clase muncitoare, econoame și cu bun simț, cari trăiau liniștite lângă olaltă a virit zădărnicia, ura și neagra invidie—îi dăm pensie reversibilă.

Dacă cine-va trei-zeci de ani de-a rândul și-a bătut joc de limba noastră străveche, de obiceiile noastre străvechi, de natura noastră dreaptă și îngăduitoare — îi votăm apanagiū.

Dar a muri un Eliad în mizerie, un Bolintineanu în spital, un Negri în uitare și sărăcie, respingând cu desgust, nu recompense, ci ceea ce i se cuvenea, dar a rămas copii orfanī și văduve în urma celor căzuți în resboiū, dar o cărare nu duce la mormântul unui Mihai Vodă sau unui Matei Basarab, dar toți oamenii, cari au avut dragoste adâncă pentru acest popor, zac în țărână vitregă sub uitarea unei generații și mai vitrege? Ce ne pasă nouă? Martiriul lucrativ să trăiască! Să trăiască aceia cari cu ovreii au fost ovreii, cu Strusberg nemți, cu Ignatief ortodocși, cu Gambetta francezi, cu Orsini carbonari! Să trăiască liberalii cosmopoliți de tagma martiriului lucrativ, să trăiască recompensa națională și sfântul budget.

INVÊȚĂMÎNTUL CLASIC

Nu există mai mari prieteni ai invetămîntului real de cît tocmai noi. În nenumărate rînduri am vorbit despre inconvenientul social al proletariatului condeiului, în nenumărate rînduri am arătat că, de la școala primară începînd și sfîrșind cu universitățile, institutele noastre nu produc de cît sute de e-semplare ale logofătului Coate-goale, care primejduește mersul bazat în esență pe muncă și pe producțiune, a orî-cărei societăți omenești.

Ce fericire pentru noi, cînd vedem acum ideile noastre împărțite cu multă bună-voință de un organ atît de... ne lipsește într'adevăr calificativul pentru a însemna cu destulă pregnanță pe aprigul apărător al cestiunilor celor mai populare.

Această fericire de a-și vedea în sfârșit recunoscute ideile, nu ne oprește însă de a releva oare-cari lucruri, cari vor arăta că ideia noastră, adoptată cu atîta generozitate de aprigii odinioară adversari ai proiectului de lege propus de d. Maiorescu, ca ministru al invetăturilor, are mai multe rădăcini și nu se bazează numai pe insuficiența școalelor de grecește și latinește.

Înainte de toate, greceasca și latineasca să fie de vină că societatea noastră merge rău? Milioane de spirite tinere s'au adăpat la izvorul fecund al anticității clasice, fără ca să se fi i-vit vre-un pericol pentru desvoltarea lor ulterioară; din contra. Căta dar să fie o cauză mai adîncă, pentru care greceasca și latineasca să fi avut tocmai în România rezultate fatale. Școale de latinește au produs în Franța pe un Voltaire, la noi pe d. A. Sihleanu. Cerem iertare ilustrului fost vice-prezident al Camerei roșie, că'l cităm alături c'un om atît de «insignifiant» ca francezul mai sus pomenit, dar superioritatea hotărîtoare a d-lui Sihleanu în modele de stil, precum și cercetările sale, cu drept cuvînt faimoase, asupra lui Cîncinat și a *pochilor*, ne impune de

la sine această probă a superiorității culturei române asupra celei franceze bună-oară, ne mai vorbind de cea neamțască, care nu merită nici o considerație în alăturare cu a noastră.

Cultura clasică are calitatea determinată de a *crește*, ea este în esență educativă, și iată ceea ce a lipsit scoalelor noastre până-acuma și le va lipsi încă mult timp înainte. A învăța vocabule latine pe din afară, fără a fi pătruns de acel adânc spirit de adevăr, de pregnanță și de frumusețe a antichității clasice, a învăța regulile gramaticale fără a fi pătruns acea simetrie intelectuală a cugetării antice, este o muncă zadarnică, o literă fără înțeles. Fixat o dată pentru tot-d'auna, ne mai putându-se schimba căci aparține unor timpuri de mult încheiați, spiritul antichității e regulatorul statornic al inteligenței și al caracterului și izvorul simțului istoric.

Dar o dovadă netedă pentru influența educativă a antichității e fără îndoială faptul că tocmai statele acelea, care au cultivat—o mai mult, sunt cele mai înaintate, că reînnoirea culturii în genere se datorește studiului acestuia, că fără el n'ar exista în genere o cultură a cătării. Sau într'adevăr s'ar putea suplanta Salust prin Rochefort, scrisorile lui Cicero prin telegramele de condoleanță ale d-lor Mircea, Vintilă și Horia? Noi credem că, cu toată actualitatea producțiilor geniale ale acestui sănătos și matur prezent, el încă nu are acea formă pe deapănarea determinată, precum o are antichitatea.

Nici latineasca, nici greceasca, nu sunt în ele înșile de vină la relele ce li se atribue. Privite ca cunoștințe, ele într'adevăr nu dau de cât profesorilor pânea de toate zilele; dar nici nu este aceasta menirea lor. Important este ca spiritul de adevăr, ce domnește în cultura fixată prin ele, să stăpânească în societate, și de aceea înțelegem ca studiul lor să fie mărginit la clasele acelea ale societății, care determinează spiritul public: la învățații de profesie, la jurisconsulți, la cler; dar în aceste ramuri cunoștința trebuie să fie deplină. Celelalte clase se pot într'adevăr dispensa de cunoștința antichității,—căci dezvoltarea limbii naționale, stăpânită fiind din sferele superioare de același spirit de adevăr și bine pe care l'are antichitatea, va fi un instrument destul de bun pentru dezvoltarea inteligenței lor. Ceea-ce nu ne convine așa dar în maniera d'a vedea a organului guvernamental, este confundarea acestor sfere deosebite, este amestecul învățământului clasic cu cel real. Sferele trebuiesc des-

părțite odată pentru tot de-auna precum se desparte facultatea de medicină de cea de drept. De sigur trebuiesc imputinate licee, de sigur trebuiesc școli reale. Dar numai nu confuzie și amestec între sfere cu totul deosebite ale activității inteligenței. Scopul practic al învățământului real e câștigul, e aplicarea cunoștințelor pentru a câștiga. Scopul învățământului clasic nu este acesta. Din contră, se presupune tot de-auna că învățământul clasic aduce foloase societății, cari nu stau în absolut nici o proporție cu câștigul individului. Munca unui om se poate plăti, caracterul, cultura lui nici când. A judeca un proces de milioane, e poate o muncă tot atât de ușoară ca și a judeca unul de o sută de lei, dar cestiunea e de a-l judeca drept și pe unul și pe altul.

Precum gimnastica dezvoltă toate puterile musculare și dă corpului o atitudine de putere și tinerețe, tot ast-fel pururea tinăra și senina anticitate dă o atitudine analogă spiritului și caracterului omenesc. Dar, pentru ca această gimnastică morală să se resimtă în caracterul și în spiritul public, trebuie ca să existe clase întregi de oameni, cari s'o exercite imediat, și anume clasele acelea, cari nu sunt avizate la muncă materială. Atunci gimnastica aceasta se va resimți, vrând nevrând, și asupra celor lalte clase pozitive.

Dar avut-am noi oare licee?

Cine nu știe că, pentru a fi profesor de liceu după incalificabila noastră lege a instrucției, nu se cerea de cât absolvirea liceului însuși și depunerea unui concurs ca vai de capul lui. Oare latineasca și greceasca sunt de vină că o generație întreagă de ignoranți -- exceptăm profesorii cu studii academice -- umple catedrele liceale și gimnaziale, predându-și neștiința lor drept știință, ca niște somnoroși fără vocațiune se pun pe carte până ce pot trece vr'un concurs, și după aceea leagă cartea de gard, nu mai citesc absolut nimic și dictează numai an cu an acelaș caet vechiu și unsuros, unor urechi nouă? Latineasca și greceasca e de vină dacă postulantul de rînd, ce nu știu citi și scrie, ocupă funcții în organismul instrucției publice? Latineasca e de vină dacă un reteveist cu patru clase primare, agent electoral de soiul birtașului Purcel, e șef al diviziei instrucției în România?

La acestea nu e de vină senina anticitate, ci dezvoltarea demagogică a societății noastre. Până ce nu va înceta aceasta, prevedem că orî-ce școli s'or face -- cât de speciale -- ele nu vor

putea aduce nici o îndreptare într-o societate în care meritul e în poziție de a fi judecat de Fundești, Costinești sau Serurii! Și oare nu vedem această tendință nefericită la aceia chiar cari au urmat cursuri de științe esacte? Medicii români.. caută funcții, cei eșiți din școale de arte, de meserii, de tehnică, toți, toți aleargă după funcțiuni, salariate de stat, de comune, de județe!

Dar dacă în adevăr școalele noastre de latinește și grecește ar fi fost bune, ce n'am vedea astă-zî în România? Am vedea cel puțin științele istorice înflorind, am avea erudiți. Ei bine, știința, câtă se face la noi, se face de rușine, de ochii lumii oarecum, și de către bărbați cari, între noi fie zis, nici n'au studiat vr'o dată în școalele românești, cel puțin nu în cele din România. D. Cipariu, care știe de sigur bine latineasca sa, n'a studiat în școalele noastre, Cihac asemenea nu, c'un cuvînt nici unul din învățații sau literatorii mai însemnați, cari în de altmintrelea se pot număra pe cele zece degete, siguri că ar rămănea câte va de prisos.

Să nu atribuim dar exclusiv împrejurării, că se pretextează prin școli a se învăța latinește și grecește, relele cari resar din desvoltarea demagogică a societății, din ignoranța noastră și din lipsa de voință de a pune capăt unor monstruozități, incompatibile cu secolul în care trăim. O țară, a cărei instrucție se dirigează de către indivizi cu câte patru clase primare, o țară a cărei jurnalism și legislațiune e reprezentată tot prin asemenea genii, nu poate înainta, din cauza spiritului de minciună, care plutește asupra tuturor raporturilor, nu însă din cauză că latineasca sau greceasca i-ar fi punând piedecă!...

ROȘII

Adese-orî o lege care stă în aer, când toate împrejurările câte o reclamă, există și e destul ca o picătură să se adauge la paharul plin pentru ca ea să se voteze de exemplu. Acea picătură, acel caz isolat care-î dă naștere, se numea de către cei vechi *occasio legis*. Tot ast-fel și un adevăr e câte odată în aer, precum acela al legii gravitației, care de mult presimțit, a căzut în sinul lui Newton sub forma unui măr și în mintea lui sub forma unei teorii. Acel măr a fost ocazia descoperirii unui adevăr, mai mare de sigur și de-o importanță mai universală de cât acela pe care noi îl vom expune mai la vale, servindu ne de o polemică, deja încheiată cu ziarul *Unirea* din Iași.

Acest ziar făcuse oare-cari observațiuni la programul partidului conservator. Din parte-ne am întâmpinat nu numai cu lesnicioasa înlăturare a acelor observațiuni, ci tot o dată cu o scurtă caracterizare a roșilor, din partidul cărora *Unirea* după a noastră părere fără cuvânt încă, pretinde a fi. Întâmpinarea noastră a primit un răspuns din care publicăm o parte.

«Noi respingem deosebirea ce de o cam dată «*Timbul*» caută a stabili—între partidul roșu și între noi — aceasta este o nouă insultă aruncată gratuit liberalilor.

«Noi am declarat că am intrat în partidul liberal național și orî-ce deosebire chiar și mai cu seamă, în favoarea noastră— o considerăm ca o reutate din partea confrăților noștri de la «*Timbul*».

Noi ne servim de partea aceasta de răspuns, nu pentru a-l combate căci — vorba unui lord englez, auzise discursuri cari i-au schimbat sentimentele, nici unul care i-ar schimba votul — dar pentru a espune odată pe larg convingerea formată în decurs de mulți ani despre roșii și care nu e bazată pe împrejurarea că împărtășim alte idei politice, ci ar re-

mănea aceeași, chiar atunci când ideile noastre ar fi cu totul opuse celor de față.

Respundem deci scurt că e și demn și onorabil de-a constata un adevăr și tocmai dorința de al constata ne-a silit să stabilim deosebirea pe care *Unirea* o respinge și care cu toate aceste rămâne tot atât de intactă ca și evidența, oricum am încerca de a o înlătura.

Deja din stilul observațiilor prime, era lesne de recunoscut că autorii sunt numai preținși roșii, căci stilul adevărat roșu nu se află în *puritatea* lui, de cât numai în *Românul*, și chiar aci nu tot-d'auna, apoi în *Democratul* din Ploești, în *Curierul de Galați* și în *Telegraful*.

Obiectiv vorbind, fără a ști câtu-și de puțin nici cine redizează *Unirea*, nici cine sunt preținșii roșii din Moldova, am băgat de seamă că acele observații nu pot fi scrise de ceea-ce, dincoace de Milcov, se numește «roșii», căci stilul acestora se distinge printr'un indisolubil amestec de viclenie și mărginire. Nici prin minte nu ne-a trecut să voim a îndupleca pe confrății de la *Unirea* în favorul manierei noastre de a vedea. Cu aceeași privire cu care am constata deosebirea între doi actori, chiar când joacă acelaș rol, între doi pictori chiar când zugrăvesc acelaș portret, când emulează și cred a semăna unul cu altul, am recunoscut din trăsătura de condeiu că nu avem a face cu ceea ce, în țara românească, corespunde cu epitetul de «roșu»

Ex ungue leonem, zice latinul. Naturaliștii moderni reconstruiesc după o măsea fosilă forma animalului anti-deluvian. Dacă naturaliștii fac aceste reconstrucțiuni pentru secole îndărăt, cu cât mai multe justificat pentru contemporan de a recunoaște neidentitatea naturelor, chiar când eticheta «naționale-liberale» e identică. Admitem că grupuri deosebite prin natura oamenilor, pot merge împreună pentru un scop comun, precum alte grupuri, identice prin natura oamenilor, pot fi deosebite în aparență, nu în apucături. N'avem ce-i face dacă rezultatele cercetării noastre, vrând ne vrând, ese în contra teoriei identității între d-nii de la *Unirea* și cei de la *Telegraful* bună oară. Dacă am fi observat că confrății de la *Unirea* sunt de calibrul acelor roșii, de cari Țara românească din nefericire e plină, de cari Moldova a fost scutită până acum, îi asigurăm că nici nu ne-am fi dat osteneala de—a răspunde cu o silabă măcar la observările

lor, precum nu polemizăm nici cu *Telegraful* nici cu *Democratul* sau *Curierul de Galați*.

Noi întrebăm pe confrății de la *Unirea* câte-va lucruri, la cari nu cerem nici un răspuns, căci facem întrebările numai pentru a le pune *od oculos* deosebirea ce voim s'o stabilim. Aceste întrebări vor releva caracterul a ceea ce noi numim partid roșu.

Fost-ar fi capabili dumnealor să laude concesiia Strusberg cu termenii cei mai strălucitori, când însuși șeful partidului declară azi în Senat, că era o afacere care, — fără știrea și peste voia țerei—se pusese la cale între Viena și Berlin ?

Fost-ar fi în stare să declare că descoperirile, făcute de d. St. Mihălescu în Senat, sunt o simplă cestiune de formalitate reglementară, când se știe de toți că raportul adus în Senat, în cestiunea aceasta se făcuse cu *supresiune de acte*, când se știa că altul a fost raportul adus, altul cel care era să se aducă ? Și cu toate acesea dacă confrății noștri ar fi văzut starea nedescriptibilă de mizerie și goliciune atât a oștirii noastre cât și a oamenilor purtați sub sulii căzăcești până dincolo de Balcani, ar înțelege înfiorătoarea ușurință cu care se trece peste aceste abisuri de corupțiune și de duplicitate.

Noi înțelegem prea bine ca un guvern să fie slab în afară, când nu reprezintă sute de mii de baionete și miliarde de producțiune industrială, dar această amăgire sistematică a poporului, această *glorificare* a unor sarcini impuse, a unor ușurințe criminale, a unor scabroase cestiuni, ca a unor idealuri naționale, iată ceea ce dovedește o duplicitate și de inimă și de minte, care n'are seamăn în lume. Aceste calități numai românești nu sunt. De facto se află între noi, dar avem o sumă de cuvinte etnologice pentru a tăgădui românitatea lor.

După opiniunea noastră ceea ce e ferment roșu în țară, sunt acei străini, colonizați în secolul trecut, cari n'au avut timpul necesar, sau n'au fost în stare de a-și adapta caracterul lor moștenit caracterului nostru național. Când zicem «român» fantasma psihologică, care trece pe dinaintea ochilor noștri în acel moment, e un om a cărui semn distinctiv e adevărul. Rău sau bun, românul e adevărat. Inteligent fără viclenie, rău — dacă e rău — fără fățarnicie; bun fără slăbiciune; c'un cuvânt ni se pare că atât calitățile, cât și defectele românului sunt întregi, neinchircite; el se arată cum este. N'are o cocoasă intelectuală sau fizică, ce caută a o ascunde, nu are apucăturile omului slab;

îi lipsește acel iz de slăbiciune, care precumpenește în fenomenele vieții noastre publice sub forma linsă a bizantismului și a espedientelor. Toate figurile acele fațarnice și rele, viclene fără inteligență, toate acele câte ascund o duplicitate în expresie, ceva hibrid, nu încap în cadrul națiunii «române». Poate deci că acei oameni n'au avut timp să se asimileze, poate apoi ca să fie din rase prea vechi, prea osificate, prea staționare, pentru ca prin încrucișare să poți scoate ce-va bun din ele.

În țara noastră, care e pe clina de despărțire între trei lumi deosebite, aceste elemente au existat tot-de-auna. Cu cât mai vechi însă, cu atât mai asimilate. O luptă între elementul autohton, chiar pentru un timp determinat, se înseamnă prin înflorirea țerei, momentele de învingere a celor lalte elemente se deosebesc prin o repede cădere a tuturor elementelor de înflorire.

Cred oare confrății de la *Unirea* că pentru Anglia ar fi indiferent dacă ar ajunge elementele celtice la dominațiune?

Și există asemenea elemente în Anglia; ele se deosebesc prin turbulența lor, de și vorbesc aceeași limbă și au aceleași obiceiuri ca și Englezii de rasă anglosaxonă.

Sau nu li se pare ciudat în confederația germană rolul Prusiei ai cărei locuitori sunt de origine slavă și trădează în toate apucăturile lor caracterul autoritar și aspru al rasei lor, față cu Germanii de sud de ex. cu instinctele lor, cu îngăduința lor înăscută? Si cu toate acestea sunt oameni tari și viteji, robuști și inteligenți ca și confrății lor actuali, dar geaba—germanul fundamental al rasei e altul. Ori ce s-ar zice dar, la deosebire de rasă câtă în ultima linie să reducem și deosebirea de apucături—de aceea repetăm că mugurii inocenți de la *Unirea* vor trebui să se aleaga mai la urmă într'un fel și abia atunci vom putea sorta, cine dintre dumnealor se potrivește între roșii cine nu.

DECLASAREA

Nimeni nu se va mira dacă îi vom spune că în țara noastră se află avocați profesori de teologie, avocați revizori de școli și nu ne-am mira dacă s'ar constitui și în Sinod pentru a canoniciza, adică a trece în rîndul sfinților, dacă nu pe alt cine-va cel puțin pe marele mucenic Warszavsky de pildă.

Și aceasta să fie nația, nația noastră modestă, iubitoare de adevăr și cu minte ?

Așa dar, când un avocat se face soldat, cu scopul anumit de a se ilustra, când un altul se face president de republică — fie chiar numai ploieșteană — când un al treilea joacă pe arheologul, un al patrulea e ales în Academie ca filolog de și n'a dovedit printr'un singur șir scris, că e specialist în aceasta, cînd vedem toate astea, ne vom convinge cu durere că golul reformelor trebuie să fie cumplit de mare, dacă trebuie pentru el atît de mulți comentatori înaintea forului, ba cu mai multă decepțiune încă ne vom convinge că această imensă sumă de a luat protoplasmatic are, la dreptul vorbind, rolul de a incurca și întuneca înțelesul legilor, căci vedem că adevărații jurisconșulți ex professo joacă un rol secundar între ei.

Iată dar o nouă classă dominantă în România, care se distinge prin absoluta ei improductivitate.

Țăranul, mare sau mic, căci țărani sunt și proprietari mari și cei mici, pune un fir de grâu în ogor și scoate zece ; deci el înzecește valoarea obiectului ce i s'a dat în mână spre muncă.

Meseriașul ia o bucată de lemn, de piele, de metal, o supune muncii sale și scoate obiecte cari au o înzecită, adesea o insuțită valoare de cât acea pe care o aveau înainte.

Negustorul caută, din mii de piețe existente, pe aceea unde produsele naționale se pot desface mai cu folos, din miile de prețuri relative el caută prețul absolut al obiectului într'un mo-

ment dat. Deci și el augmentează — nu tot-de-auna fără pericol pentru alte clase — valoarea producțiunii naționale.

Vedem că activitatea tuturor claselor pozitive ale societății consistă în a augmenta prin munca lor valoarea producțiunii naționale, în a o înzeci, a o insuti chiar.

Este aceasta misiunea proletariatului de încurcători de legi, a proletariatului cenușarilor ?

Din contră. Averi descurcate le incurcă, stări de drept sigure le primejduesc, introduc desordinea și turburarea în toate clasele.

Se poate intemeia un stat serios, o organizație serioasă pe această clasă de oameni fără soliditate, fără știință, fără avere, al căror instrument de muncă e o inteligență sofisticată, a căror știință nu ajunge nici măcar la corectitudinea gramaticală a frazei ? De sigur că nu.

Poate că și ei se pot întrebuința în vr'un mod practic, — dar nu pentru a domina statul, nu pentru a vâna rolul de organizatori. O populație flotantă nu poate reprezenta *stabilitatea* instituțiilor, nu poate represinta sentimentul înrădăcinat al ideii statului, al armoniei și solidarității intereselor naționale.

E prea adevărat că ideile noastre sunt adese ori escamotate și anticipate de către acești adversari generis nullius și că, pentru a se putea gera ei în adevărați proprietari ai ideilor noastre, ne taxează de reacționari cu instincte medievale, adică ne numesc scară la Dumnezeu și pod peste mare. Toate acestea le fac pe cuvântul că ne numim «conservatori» și pentru că în cărți și în gazete din Franța și Germania între conservatorii de acolo există, din cauza unei vechi civilizații, o seamă de reprezentanți ai culturilor și formelor trecutului.

Cuvintele «conservator» și «liberal» au însă la noi cu totul alt înțeles și față cu raționalismul frazelor, gol, insipid, inexact al așa numiților liberali, noi reprezentăm realismul naturii înăscute a statului și pretendem că formele introduse să nu rămână forme goale, coji pentru a se juca partizile cu ele, ci să aibă cuprins real. Voim a *conserva* libertăți și instituțiuni prin realizarea lor, prin aplicarea lor sinceră față cu un curent, care le discreditează prin abuz și prin ducerea la absurd.

PARTIDUL ROȘU

Nu fără durere am citit cele cinci enciclice ale d-lui C. A. Rosetti, șeful partidului roșu din România. Să nu fie oare dureros a vedea o viață întreagă de om scurgându-se intru a inventa pretexte pentru a se deosebi pe sine de cei-l'alți și a indeplini--cu sau fără voe--contrariul de ceea ce pretextă că voește?

Cu acte autentice în mână se poate dovedi că nimic, absolut nimic din reformele introduse de la Unire, nu se datorește nici d-sale exclusiv, nici partidului pe care 'l conduce. S'ar putea proba, asemenea cu acte autentice, că nici când roșii n'au venit la putere prin propriile lor forțe, ci tot-de-auna sub o firmă străină. Odată era Krețulescu, altă dată M. Epureanu, tot-de-auna însă ei s'au introdus sub auspiciile și protecția unui om de Stat străin de partidul lor, pentru a'l înlătura mai pe urmă, a disolva adunările cărora își datorau venirea la putere și a alege, cu toate mijloacele nelegitime, altele, din partea cărora să fie siguri, stăpâni absoluți, necontrolați de nimenea.

Și se poate oare să fie altul ?

Din ce consistă, într'adevăr, partidul? Poate nega cine-va că cei mai mulți din acești onorabili patrioți sunt fără avere, fără cultură, fără inteligență naturală măcar ? Nu. Arate-ni-se, în adevăr, un învățat în șirul roșilor, un autor însemnat în orî-ce ramură, un economist, un jurisconsult ? Nu e nici unul. Dacă le trebuie un financiar, aleargă la d. Dim. Sturza, care i-a combătut cu cea mai mare asprime, pentru ca, redevenind ministru, să-i laude și căruia majoritatea roșie îi dă tot-de-auna voturi de neîncredere, de carî d-sale nu prea îi pasă, dovedindu-se că ei nu'l privesc ca făcând parte dintre ei. În genere, cum se arată vre-o dificultate politică, sunt siliți a apela la câte un om străin de partid, de care usează și abusează, pentru a'l arunca apoi de o parte, dacă n'a știut a-i prinde cu ceva la mână, cu acte com-

promițătoare sau cu greșeli comise, pe cari să amenințe a le destăinui.

În zadar vom căuta o rațiune suficientă stăreii acesteia. Singura rațiune e incapacitatea fundamentală a roșilor. Într'adevăr, nu se va găsi țară în lume, în care niște bieți creștini ca Serurie, Fundescu, Costinescu și alții să însemneze ceva. Prin ce să însemneze? Prin avere? N'au. Prin învățătură? N'au. Prin iubire de muncă? Asemenea nu. Prin inteligență innăscută măcar? Nici prin aceasta.

Ce le lipsește dar? Totul, afară de număr și un organizator.

Numărul îl aveau, organizator au aflat în d. C. A. Rosetti.

Ast-fel, lupta acestei mase de nulități în viața statului, nu era, ca în alte țări, o luptă între grupuri sociale cu interese bine definite, ci stăruința unor straturi catilinare fără o meserie hotărâtă, fără talent, fără avere, pentru pâinea de toate zilele, ce le-o poate procura budgetul, în socoteala tuturor claselor pozitive ale societății întregi. Acesta e *punctum saliens*, cheia infinitei și nefastei lupte sistematice, introdusă de roșii în viața publică a țării.

Parlamentul englez, reprezentațiunea națională a poporului celui mai liber, se va vedea că e compus tot din oameni cu stări, câștigate în Indiă, în Australia, sau moștenite de la părinți. Pentru ambiția de a fi aleși, oamenii cheltuesc acolo milioane și nu capătă în schimb nimic material, cel mult onoarea de a putea vorbi, c'un ecou oare-care de pe tribună.

E la noi tot ast-fel?

Fie-ce deputat roșu aproape, este ba primar plătit din casa comunei, ba șef de gardă plătit, ba avocat al statului, ba al comunei, ba al județului, ba ține moșii de ale statului în arendă, ba furnisează lemne pentru școli, ba a întreprins pavarrea cutărui oraș; c'un cuvânt, fie-care din ei a știut să și prefacă votul de deputat într'o resursă, care stă în directă legătură cu punga contribuabililor.

În ce constă dar meritele partidului, preconizate de d. C. A. Rosetti?

În principii?

Dar de ce nu e atât de bun a spune care anume e principiul acela, pe care d-sa și ai a-sale l'au introdus în legislațiunea țării?

Unirea? Adunarea ad-hoc din Moldova a votat-o, compusă în

cea mai mare parte din conservatorii actuali, o adunare, în care nici nu existau partizi, de vreme ce toate se votaau aproape cu unanimitate. Tot acea adunare a stabilit toate principiile constituției actuale, programul ei întreg a trecut în legislațiunea noastră.

Era d. C. A. Rosetti, sau ai săi, membri în adunarea ad-hoc din Moldova?

Nu. Au zis *da* la ceea ce se făcea dincolo și atâta e tot.

S'a lepădat de privilegii și a luat patentă de negustor, zice.

Negustor de vorbe goale, iată ce s'a făcut din capul locului și până astăzi.

Întrebatu-s-a unul singur dintre acei patrioți, dacă munca sa echivalează lefii pe care le ia de la contribuabili?

De sigur că nu.

Insuși d. C. A. Rosetti, cel cu patentă de negustor de la 1844, își sfârșește cariera negustoriei de principii prin a fi pensionar al Statului, la umbra aceluiași budget la care aspiră toată suflarea patriotică!

Nu cunoaștem om de Stat dintre conservatori, care să se fi amestecat în politică, fără a-și pierde o parte însemnată din averea sa. Arate-ni-se însă dintre roșii unul, care să se fi deranjat prin politică?

Din contră. Toți au făcut averi, unii mai mari, alții mai mici.

Aceasta este, așa dar, deosebirea cea mare.

Cele-lalte deosebiri, pe cari d. C. A. Rosetti caută să le stabilească c'un aer atât de patetic, sunt, pentru istoric ca și pentru economist, cu totul irrelevante. Oamenii nu se deosebesc atât prin ceea-ce zic, cât prin ceea ce fac!..

Noi știm atâta, că rezultatul democrației d-lui C. A. Rosetti e încărcarea unui biet stat agricol cu foarte mare datorie publică, iar coarda impozabilității e atât de întinsă, în cât nu se mai poate întinde fără a se rupe. Caracterul epocii liberale a României e identic cu acela al epocii fanariote: o exploatare neomenoasă a poporului, fără a i se da nimic în schimb pentru sacrificiile ce le aduce Statului.

POLEMICA CU „STEAUA ROMÂNIEI”

Observasem cu oare-care mirare, că *Steaua României* din Iași, organul grupului liberalilor moderați, de unde până mai deunăzi făcuse o aprigă opoziție regimului roșu, atât de aprigă în cât tonul nu putea fi mai înalt, nici cuvintele mai vehemente, începu de o dată, nu a slăbi coarda, dar a se ocupa, cu o rară grije de amănunte, de manevrele oștirei germane și de perspectivele unui resboi ruso-chinez. De și suntem departe de a contesta importanța unui personagi atât de însemnat ca Abdur-Rahman, viitorul emir al Afganistanului, sau gravitatea conflictului de graniță între Rusia și împărăția mijlocului, de și inima noastră nu este cu totul impietrită față cu tendințele de progres ale Japonezilor, totuși grija exclusivă pe care confrății din Iași păreau a o fi conceput pentru țări cât se poate de depărtate, când binele e atât de aproape, era un problem psihologic demn de luare aminte. Întâiu ni se păru că, după tonul atât de amar cu care organul ieșan criticase actele guvernului Brătianu, îl apucase desgustul deplin de cele ce se petrec în țară, în cât căuta un refugiu în zone mai depărtate, presupuse mai fericite. Ast-fel Bullațiu, un amic al seninului Horațiu, sătul de imperialismul din Roma, căuta mângâere în Chio, în Samosul cel elegant, în Sardes cetatea lui Croesu, în Smyrna și Colophon, până ce ajunsese a se infunda în neînsemnatul orașel Lebedos.

Lebedul? știi tu ce e? răspunzi, mai puțin de cât Gabii,

Sau orașelul Fidenii, și totuși aicea viața'mi

Voiu s'o petrec, uitat de-ai mei, uitându'i pe densesi,

Și privind de departe, pe țerm, pe Neptun turburatul.

Crezând pe amicii noștri ajunși în starea espatriatului de bună-voe Bullațiu, crezându'i lehametiți de ceea ce se petrece în țară și setoși de noui orizonuri, era să răspundem cu sfatul lui Horațiu:

Grijile noastre pier prin minte și'nțelepciune

Nu prin vr'un loc ce resare domnind peste apele mării,
Cerul de asupra'l schimbî, nu inima marea trecînd'o.
Era să răspundem cu acest sfat... când.....

Cînd de odată ne am adus aminte de un fenomen analog din ziaristica română. *Pressa*, amica noastră bine cunoscută, manifestase într'un rînd o iubire la început cam vagă, apoi din ce în ce mai pronunţată pentru Afganistan, pentru Sir Ali şi alte ilustre personaje din ţeri cu o cultură mai izolată, într'un moment în care era la ordinea zilei cestiunea israelită, a rescumperării drumurilor de fier s. a. m. d. Mărturisim sincer că de atunci în coace iubirile platonice a'nceput a deveni cam suspecte pentru noi, am început a le privi ca o mască care ascunde înclinaţiuni ilicite sau imorale. Şi'ntr'adever, puţin după asta, de unde, pîn'acum un an, oamenii roşilor erau nişte ambiţioşi incapabili, trădători de patrie, ómenî de uliţă, d'alde Pătărlăgenî şi Mărgăriteşti, de odată—o minune—deveniră dulcii Pătărlăgenî, mari patrioţi, iar conservatorii deveniră: reacţie, demagogie reacţionară, opoziţie inveninată, oarbă şi pătimaşe, ba nu ne am fi mirat să ni se citeze chiar popa Tache, om de electorală incredere a prinţului Dim. Ghica sau... afacerea Crawley, pe care tot onorabilul Centru o cunoaşte mult, cu mult mai de aproape de cât noi ceştia conservatorii.

Iată dar seria fenomenologică a spiritului omenesc.

Întăiu : opoziţie crâncenă contra guvernului.

Apoi : China, Afganistan, Sir-Ali, Abubekir.

În fine : portofoliu, prietenul Serurie, reacţiune desnădăjduită.

Ast-fel vedem că filosoficul număr trei se repetă şi aci, spre edificarea celor care cred în Trinitatea a toată existenţa din Univers.

Tot această serie o observăm la *Steaua României*.

De la opoziţie crâncenă contra guvernului, trecînd prin Afganistan, a ajuns în stadiul ultim al combaterii reacţiunei. Aceasta se întîmplă în numărul de Miercuri, 9 Iuliu 1880.

Ce ne zice deci nouă *Steaua României* ?

Ne face o mărturisire preţioasă, pe care toţi românii ar trebui s'o inscrie în inima lor :

«Dacă ne vom uita la starea partidelor în ţară, vedem, de la Dorohoiu până la Mehedinţi, un **singur partid conservator**, cu un singur program şi chiar cu un singur şef, formând dar o singură unitate».

Aşa este. Unul este partidul conservator, cum una este țara, una constituția liberală dată de același partid conservator, precum tot ce s'a făcut și se va face vr'o dată pentru unirea neamului românesc, de către partidul conservator se va face.

Dar, alături cu această mărturisire, ni se afirmă, de către onorabilii confrăți, că adevăratele tendințe ale programului nostru sunt «tendințe reacționare», că declarăm război tuturor instituțiilor liberale.

«Când așa zisul partid conservator spune țării pe față că sfărâmarea instituțiilor ei liberale este principiul său de acțiune, toate nuanțele liberale trebuiesc intrunite spre a face mai mare puterea de rezistență la lovirile *desnădăjduite* ce se pregătesc din partea «așa zișilor conservatori», căci acest nume e luat mai mult ca o pavéză spre a ascunde trupul *reacționar*.

Bravo! Nu e rău, pentru început. Școala *Românului* n'a fost fără folos pentru onorabilii confrăți.

Noi constatăm numai ceea-ce orî-cine poate vedea, că e cu mult mai *desnădăjduit* saltul mortal al onorabililor confrăți de cât atitudinea noastră arareori polemică, in genere calmă și din când in când ironică.

Desperarea trebuie căutată cu totul într'altă parte de cât într'aceea a partidului conservator. Atunci când vom fi *desnădăjduiți*, crează-ne confrății noștri, vom avea alte lucruri, mai bune poate de făcut, de cât acela de a polemiza cu gazetele guvernamentale.

Dar să vorbim franc. Toate tendințele câte ni le atribue *Steaua României* sunt o pură invenție, pe care ne-ar plăcea s'o atribuim căldurii excesive și lipsei de băi de apă rece, care domnește la Iași. Instituțiile liberale—precum o știu bine confrății—sunt in cea mai mare parte opera actualilor conservatori. Principiile toate ale constituției actuale sunt cuprinse in programul adunării ad-hoc din Moldova, compusă din conservatorii actuali și dacă este vre o deosebire între noi și radicali, e că noi cerem *realitatea* acestor instituții, nu pretextarea lor, nu guvernul personal al d-lui Brătianu, cu păstrarea esterieară numai a formelor regimului parlamentar. Cine poate pretinde că d. Serurie sau Carada, vor controla într'adevăr pe d. Brătianu, se 'n-seală, la dreptul vorbind, cu o ușurință neiertată pentru o vîrstă superioară celei copilărești. Orî-când d. Brătianu a avut in față un adevărat parlament, l'a disolvat. A disolvat Senatul căruia

îi datorea puterea, pentru a incheia fără consultarea lui, concessia Strousberg ; a disolvat alt Senat, căruia asemenea i datorea puterea, pentru a incheia convenția ruso-română. D. Brătianu nu cere control din partea partidului său, ci supunere oarbă. Cum că posibilitatea existenței unui partid ca cel roșu, câtă a se atribui unor vicii a chiar instituțiilor noastre, n'o poate tăgădui nimeni ; dar de sigur că de la recunoașterea acestor vicii până la reacțiune e o mare deosebire, nu de cale, ci de esență. Confrații de la *Steaua României* sunt cu mult mai culti de cât cenușerii de la *Românul* sau de la *Telegraful*, și știu foarte bine ce este reacțiune, precum trebuie să fi știind că reacțiunea în sensul politic al cuvântului nici este cu puțință în România, pentru că-i lipsesc neapăratele elemente istorice. Lipsește dinastia detronată, lipsește amintirea chiar a instituțiilor feudale, a lipsit tot-d'a-una aristocrația prin naștere, lipsește inegalitatea de drept, c'un cuvânt lipsește totul pentru ca o reacțiune să fie cu puțință măcar.

De aceea am fi așteptat că, dacă confrății, cari până acum își-au oferit alianța tuturor partidelor și grupurilor din țară, începând cu conservatorii și sfârșind cu roșii, dacă vor să treacă în tabăra d-lui Brătianu, lucru de care știm c'o să le pară rău mai târziu, s'o facă aceasta cel puțin în mod demn, nu reîncălzind acele neadevăruri resuflăte, pe cari, de un timp în coace nici «Românul» nu le mai întrebuintează, lăsându-le cu totul la dispoziția celor de la *Telegraful* și de la *Democratul* din Ploiești.

Adevărata explicație însă a înclinației către tabăra Seruriilor și a Pătărlăgenilor ni se pare nouă eșecul suferit de grupul liberalilor moderați în alegerile județene. Nevoină a primi condițiile, puse de conservatorii din Iași, nici unul din liberalii moderați n'au fost aleși în consiliul județean.

Hinc illae lacrimae.

CONSERVATORII ȘI LIBERTAȚILE

«Calumniare audacter, semper aliquid haeret.» De douăzeci și patru de ani conservatorii n'au dat de cât dovezi că sprijină din inimă orî ce instituție liberală, care ar asigura progresul, afară de exploatarea nației de către ignoranți și perversi; de douăzeci și patru de ani pe de altă parte «Românul», cu toate dovezile de contrariu, își atribue sie și partidului său introducerea reformelor liberale și ne taxează de reacționari. Publicul mare, caruia nu-i se definesc exact cuvintele, ajunge ast-fel a crede că nu are în fațăî mai mari inamici ai libertăților de cât pe conservatori și mai mari amici ai progresului de cât pe roșii, pe când tocmai contrariul e adevărat.

Conservatorii au comis într'adevăr o greșală. În acest sfert de secul trecut, ei au crezut că purtarea lor francă, mărturisirea adevăratelor lor principii în parlament, ar fi de ajuns pentru a invalida calomnia unor adversari, cari administrau zilnic prin foaia lor publicului cuvenita doză de minciună, de ignoranță, de otravă socială. Ei au fost destul de optimiști de a crede că cel ce-și primejduiește mintea și inima, citind organe roșii, se simte tot o-dată dator de-a controla zisele foaei prin cele ce se rostiau și se votau în parlament. Ei nu aveau idee, se vede, că legea fizică a inerției își are analogia sa, în lumea morală, în lenea intelectuală a cititorilor de gazete și, că oamenii se măgulesc a fi gândit singuri și a se fi convins, când ei n'au fost de cât amăgiți pe neștiute de către niște șarlatani politici.

Am afirmat că instituțiile liberale de azi sunt în cea mai mare parte opera partidului conservator.

«Românul» o contestă.

Cel ce afirmă cată să probeze.

Deci vom proba.

Se știe că în Moldova nu există roșii. Liberalii de acolo s'au

numit fracționiști și au fost aproape tot de-auna în opoziție. Principiile lor politice se ntemeiază pe doctrinele răposatului Simeon Bărnuț, iar acestea din urmă au drept izvor o adunare eclectică de principii din dreptul Roman și din doctrinele etice ale filosofiei germane. La dreptul vorbind nu au a face nici în clin, nici în mănecă cu roșiile din Țara românească, căci toată seria de principii e atât de deosebită de a roșiilor, pre cât e de departe Blajul de Cayenne. Afară de aceea în timpul în care reforma constituțională s'a așternut pe hârtie, fracțiunea mai nu exista; ea s'a format cu mult mai târziu. Principiile toate însă ale constituției actuale au fost votate *in unanimitate* de adunarea ad hoc din Moldova și au devenit programul întregii dezvoltări a statului român.

Să luăm dar pe rînd voturile acelei adunări, hotărîtoare pentru întreaga dezvoltare ulterioară.

În ședința de la 7 Octombrie se votează :

1. Autonomia principatelor în cuprinderea vechilor capitulații de la 1393, 1460, 1551 și 1634.

2. Unirea principatelor într'un singur stat sub nume de **România**.

3. Prinț străin cu moștenirea tronului, ales dintr'o dinastie domnitoare a Europei și ai cărui moștenitori să fie crescuți în religia țării.

4. Neutralitatea pămîntului principatelor.

5. Puterea legiuitoare, încredințată unei obștești adunări, în care să fie reprezentate *toate* interesele nației :

În ședința de la 25 Octombrie, acelaș an se votează :

6. Religia domnitoare în România este religia ortodoxă a răsăritului. Exercițiul celorlalte culturi recunoscute este liber, însă cu restricția prevăzută în capitulații.

În ședința de la 29 Octombrie :

7. Privilegiile de clase vor fi desființate în România.

8. Egalitatea tuturor românilor înaintea legii.

9. Așezarea dreaptă și generală a contribuțiilor în proporție cu averea fie-căruia fără deosebire.

10. Impunerea tuturor la conscripție militară.

11. Accesibilitatea pentru toți Românii la funcțiile Statului.

În ședința de la 31 Octombrie :

12. Respectul domiciliului și al libertății individuale.

13. Supunerea fie-căruia numai la judecătoria prevăzută prin legi.

14. Comisii sau tribunale excepționale nu se vor înființa în nici un caz.

În ședința de la 4 Noembrie :

14. Re-unoașterea neatărnării bisericești ortodoxe a răsăritului din

Principatele-Unite de ori-ce Chiriarchie, păstrându-se însă unitatea credinței cu biserica ecumenică a răsăritului în privința dogmelor.

16. Înființarea unei autorități sinodale centrale pentru treburile duhovnicești, canonice și disciplinare, unde va fi reprezentată și preoțimea de mir a fie-cărei eparchii.

17. Nici odinioară și nici într'un chip mitropoliții sau episcopii țării nu vor putea fi aleși dintre străini sau dintre împăcâmenteniți.

In ședința de la 6 Noembre :

18. Puterea executivă și legiuitoare să fie despărțite în România.

19. Străini petrecători în principate să fie supuși jurisdicției țării fără intervenția consulatelor.

In ședința de la 9 Noembre :

20. Puterile garante să recunoască vechiul și neprescriptibilul drept al Principatelor-Unite de a-și regula ele singure relațiile lor comerciale cu alte staturi.

In ședința de la 18 Noembre :

21. Deplina neatarnare a părții judecătorești de puterea curat administrativă.

22. Inamovibil tatea judecătorilor. Modul se va hotărî prin o lege votată de adunarea legiuitoare viitoare.

In ședința de la 20 Noembre :

23. Responsabilitatea miniștrilor înaintea adunării generale.

24. O lege specială, votată de adunare în cea d'ântă u sesiune, va statornici tribunalul însărcinat cu judecarea miniștrilor, puși în acuzație de adunare.

25. Miniștrii osândiți în nici într'un caz nu vor putea fi iertați de șeful Statului.

S. a. m. d.

Și cine erau raportorii adunării acesteia pentru propunerile votate, cine oratorii și apărătorii reformei constituționale a României ?

Vază se buletinul adunării : Lascar Catargiu, Epureanu, Petru Mavrogheni, Anastasie Panu (n'a fost nici când roșu), Dimitrie Rallet, Vasile Sturza, Constantin Hurmuzache.

Toate hotărârile acestea se luau, precum am mai spus-o, cu *unanimitate* de voturi, căci nu existau partizi în Moldova.

Să vedem acum din cine se compunea această adunare ? Din Fundești, Pătărlăgeni și Costinești ?

Iată-i citați, pe rînd, pe toți mirenii : *Vornicul* Costachi Rolla, *Vornicul* Dimitrie Miclescu, *Clucerul* Bădărău, d. Dănilă Bălan, *Vornicul* Anastasie Panu, Aga Anast. Fētu, Spătarul Cozadini, Maior Malinescu, *Vornicul* Mihail Cogălniceanu, Aga Iancu Docan, Pitarul

Gheorghe Masian, D. Dumitru Savin, Postelnicul Costachi Vărnăv, *Vornicul* Dimitrie Rallet, Spătarul Neculai Cananău, Glucerul Stefan Călin, Simeon a Stancei, *Vornicul* Sevastian Cananău, Aga Alecu Jian, *Vornicul* Alecu Forăscu, Costachi Morțun, Toader sin Pavel, Postelnicul Dim. Grigoriu, *Vornicul* Grigorie Balș, Postelnicul Mihaiu Jora, Comisul Vas. Zaharia, Cost. sin Vasile Ostahi, Aga Dim. Gheorghiad, Logofetul Gheorghies Sturza, Logofetul Constantin Sturza, *Vornicul* Constantin Hurmuzache, D. Ioan Levărdă, Aga Grigorie Vărnăv, Aga Cost. Roset, Spătarul Dim. Cracte, d. Ion a Babei, comisul Petre Brăiescu, *Vornicul* Iord. Pruncu, Pitarul Chirilă Ciocârlie, d. Ioan Roată, d. Gheorghe Ilie, *Vornicul* Vasile Sturza, Postelnicul Alecu Tiriachiu, Serdarul Ion Hrisanti, Vasile Balais, Spătarul Const. Iacovachi, *Vornicul* Lascar Catargiu, Postelnicul Ioan Fotea, Postelnicul Gheorghe Vărlan, Răducanu Sava, *Vornicul* Cost. Negri, *Maiorul* Alecu Cuza, *Vornicul* Grigorie Suțu, *Vornicul* Manolachi Kostaki, Medelnicerul Vasile Nicolau, d. Vasile Stan, Aga Manolache Costin, Spătarul Nic. Carp, Spătarul Sandu Miculescu, Nobilul Const. Sturza, d. Ioniță Olariul, d. Ioniță Ghidionescu, *Vornicul* Petre Mavrogheni, *Vornicul* Nicu Catargiu, Slugerul Nic. Bosie, Pandele Croitoru, Colonelul Nic. Iamandi, Dimitrie Vasiiev Romov, Lazăr Galiardi, *Vornicul* Ioan Cantacuzino, Aga Grigorie Costachi, Constantin Știun, Timofti Sacalov, Logofetul Alecu Balș.

Iată o adunare, compusă din privilegiați, din boeri, condusă de Vornici, care abrogă privilegiile, proclamă unirea României, egalitatea cetățenească, despărțirea puterilor publice, responsabilitatea ministerială, inviolabilitatea domiciliului și a persoanei, libertatea conștiinței ș. a. m. d. adică toată zestrea constituțională a apusului, bine înțelegându-se, fără prețiosul concurs al Costineștilor, Fundeștilor, Pătărlăgenilor, adică fără tagma patrioților roșii.

CLASA PATRIOȚILOR

Orî-cât de multe laude și-ar aduce partidul guvernant prin foile sale proprii, relele cari bântue țara sunt atât de generale, în cât, mărturisite în mod oficial precum au fost, ele dovedesc că e peste putință ca cu un sistem ca cel de față, țara să nu dea îndărăt și să nu ajungă la istovirea puterilor sale.

E dovedit că budgetul cheltuielilor statului s'a urcat în patru ani cu 30 la sută. Această urcare stă însă în vre-un raport cu înmulțirea producțiunii, cu îmbunătățirea cultivei agricole, cu înmulțirea numărului muncitorilor măcar ? Nu. Producțiunea e aceeași, sau mai mică, cultura agricolă se face azi în acelaș chip ca acum două sute de ani, numărul muncitorilor scade și cu tot regresul acesta pe toate terenurile, budgetul cheltuielilor statului se urcă cu peste 30 la sută.

E dovedit asemenea că balanța comercială e nefavorabilă. Toată munca țării nu ajunge să acopere exigențele orașelor ; se importă mai mult valori de peste graniță, de cum se exportă.

De și pare că balanța comercială n'ar sta în legătură cu viața politică a unei țări, totuși s'ar înșela acela care ar tăgădui cu totul nexul causal între orî-ce fenomen economic pe de o parte și între sistemul de idei ce stăpânește o țară. Venind roșii la putere, se înmulțesc funcțiunile, se măresc lefurile patrioților,—dovadă sporul cu 30 la sută al budgetului cheltuielilor și sporirea analogă a ori-cărui budget comunal și județean. Orî unde există budget public, fie 'n comună, fie în județ, în stat, la spitale, resursele sunt strînse cu mâna de fier a patriotismului subliniat, toți patrioții se întălesc. E însă evident că un patriot întolit e exigent, că devine consumator de articole de lux din străinătate. Inchipuiască-și acum cineva câte-va mii de patrioți, deveniți boeri mari prin favorurile ce și le acordă singuri și va putea calcula aproximativ milioanele ce cată să iasă din țară

pentru a face pe patrioții să semene a scoși din cutie. Când vin d-nii Rosetti-Brătianu la putere, se creiaza o nouă clasă consumătoare, care cade ca locusta asupra țării : clasa patrioților. Atunci din paracliseri se fac deputați, din stâlpi de cafenele oameni mari. Precum importul și consumația se mărește în timpul unei invazii, tot ast-fel, când vine invazia roșie în viața publică, când mii de oameni noi încep a trăi din iubirea ce o au pentru budgetul patriei, consumația de lucruri importate cata să se mărească, importul cată să se urce și să intreacă chiar exportul. E prea adevărat că, dacă clasele rămân aceleași, o schimbare de guvern nu poate avea influență asupra balanței comerciale. Dar la noi, venirea roșilor la putere e tot-de-auna cu o declasare generală. Clasele avute și inteligente sunt înlăturate de la controlul afacerilor publice și de la partea ce li se cuvine în conducerea statului și, în locul lor, se substitue o clasă nouă, care voește să trăiască bine și să se îmbogățească în socoteala statului : clasa patrioților.

Pentru a face parte din această clasă, nu se cere nimic, ba încă cu cât e mai mare minusul, cu atât mai mare patriot ești. Dacă de ex. un patriot a'nvățat ceva, e suspect în ochii coreligionarilor săi politici ; dar cu cât va ști mai puțin, cu atât va avea mai mult, cu atât mai mare patriot este, în cât ultima expresie a celui mai înalt patriotism e Serurie de ex. Boierirea spontanee a mii de Serurii și Pătărlăgeni înmulțește clasa consumătoare, insutește apetiturile orî-cărui membru al marelui partid ; iată dar secretul sporirii cu asupra de măsură a importului de articole de lux.

E dovedit asemenea că școalele rurale scad. În patru ani de guvernare roșie au scăzut cu nouă sute și mai bine, adică cu 30%. Se vede oare-care legătura între sporirea budgetului cheltuelilor cu 30% și scăderea școalelor cu 30%. Se'nțelege. Ce trebuie să'nvețe moșicul carte ! Dacă patrioții nu știu carte, începând de la miniștri și generali, apoi țăranul să știe gramatică și aritmetică, să'l intreacă pe d. Dim. Brătianu s'au pe generalul Cernat ? Nu se poate una ca asta. Unde ar rămânea atunci ierarchia între badea Ion și un ministru plenipotențiar la Constantinopole, sau un general ? Să sperăm deci că, progresând în minusca în acești patru ani, peste alți câțiva ani nu vor mai exista de loc școale rurale.

Mai e constatat că mortalitatea populațiunilor e foarte mare.

Orașele dau îndărăt, satele stagnează, sărăcia populațiunilor române din țară e din ce în ce mai mare. Singura clasă înfloritoare e cea a patrioților.

Iată dar starea fericită de lucruri, lăudată de organele guvernului: budgetul cheltuelilor Statului se urcă, mortalitatea se urcă, dar scad veniturile, scade esportul, scade populația, scad școalele, populația emigrează chiar în Bulgaria, ș'apoi să mai zici că țara nu merge bine?

Iată lucruri pozitive, cari caracterizează sistemul de guvernământ, căci, zice Goethe, « dacă cifrele nu guvernă lumea, ele arată cel puțin cum ea este guvernată ».

MANOLACHE KOSTAKI EPUREANU

Duminecă, la 7 (19) Septembrie, la 3 ore după amiază-zi a încetat din viață.

MANOLACHE KOSTAKI EPUREANU

Greu bolnav, plecase din țară la Viena și de acolo la Wiesbaden, unde părea a se îndrepta. Întors în Viena, pentru că temperatura fusese aspră la băile recomandate, fu trimis de medici la Schlangenbad din Nassau, unde, invins de boală și de o timpurie bătrânețe, și-a dat obștescul sfârșit.

O timpurie bătrânețe în adevăr! Abia de 56 de ani, Manolache Costaki, avea arătarea unui om cu mult mai bătrân. Coboritor dintr'o familie istorică a Moldovei și moștenind o avere mare, însă incurcată prin împărțeli și datorii, el a fost viața întreagă pe de-o parte bântuit de grija de-a păstra averea strămoșilor ca razim al influenței politice, pe de altă parte amestecat ca factor de căpetenie în toate mișcările politice ale patriei sale. Studiind în Heideberg, în timpul în care «Juna Germanie» își stabilea idealele ei politice, ca curent opus stării monarhiei absolute, ce domnea în Europa în urma sfinteï alianțe, M. K. Epu eanu păstrase, din studiile sale în științele politice și juridice, id alul constituționalismului englez, bazat pe libertatea de a face ceea-ce e bine și just, pe spiritul adevărului și al muncii. Credința sa fundamentală era că un Stat numai atunci poate înflori când destinele sale sunt conduse de partea aceea a nației, care e neatârnată prin avere și prin cultură și că orîce Stat e osândit la o retrogradare sigură, când încape pe mîna oamenilor, cari-și fac din politică o meserie de câștig, un mijloc de îmbogățire ori de bun traiu. Avem înainte-ne o foaie eșită de sub dictatul său propriu și iscălită de el, în care arată care trebuie să fie ținta partidului conservator. «Întărirea instituțiilor, concordia între fiit aceleiași țeri, asigurarea proprietății și a

muncii, înlăturarea elementelor parazite, cărî, sub o formă sau sub alta, nu trăiesc de cât din averea saŭ din munca celor-l'alţi : aceasta trebuie să fie mai ales ţinta orî-cărui partid conservator, ba mai mult, a orî-cărui partid serios, orî care ar fi denumirea sa.»

Ca orator, Epureanu era strălucit. Ore întregi fermeca auditoriul, îmbrăcând adevărurile cele mai crude în forma nevinovată a unui umor atât de contagios, în cât cei mai mari adversari politici ai săi, departe de a fi jigniţi de acele valuri de fină ironie, de acele scânteieri ademenitoare ale unui spirit atât de cultivat, atât de elegant şi de o amabilitate personală covârşitoare, îl ascultau cu adîncă plăcere. Nu fraze mari şi patetice, cum le obicinuesc oratorii populari, ci argumente şi un spirit de fermecătoare conversaţie : iată arta în care era maestru. Epureanu, era un orator cu totul modern. Dar îndărătul acestui farmec al graiului se ascundea o inimă rănită de starea tristă a patriei lui, căci el a fost cel d'întăiu, poate, care nu s'a lăsat nici când orbit de frazeologia goală a politicilor de industrie, nici de aparenţele unui progres în forme, pe când în fond poporul dădea îndărăt pe toate căile.

Începîndu-şi cariera politică prin participarea la revoluţia din 1848, el a fost una din podoabele curţii lui Grigorie Ghica Vodă, amic şi consiliar în cele bune al lui Vodă Cuza, prezident al constituantei din 1866, prezident de consiliu sub Vodă Carol. O învăţătură vastă, un spirit de o libertate genială, o onestitate superioară până şi umbrei vre-unei indoieli, un nume vechiu înrădăcinat în tradiţiile unui curat patriotism şi, cu toate nesfârşitele necazuri ale vieţii sale, tot-de-auna vesel, amabil, îndatoritor, orî-cât de obosit, de bolnav saŭ de supărat ar fi fost : ast-fel era omul, făcut pentru a împăca urele şi prevenţiunile d'între oameni.

Astă-zî, acea bogăţie de spirit, de sentiment, de amabilitate nu mai e de cât o mână de pămînt. Nu numai partidul conservator, ţara întreagă suferă o grea pierdere, căci în creare unor asemenea oameni natura e extrem de avară. Atins de maiestatea morţii, înaintea căreia împăratul şi ostaşul sunt de o potrivă, nu se va afla mână care să se ridice pentru vr'o învinuire înaintea strălucitoareî amintiri pe care acest muritor o lasă pe pămînt. Deci, uşoară îi va fi ţărâna şi amintirea neumbrită de aripa uitărei !...

REAȚIUNEA

Ce e reacțiunea? O expresie împrumutată din mecanică, însemnând acțiunea negativă produsă prin una pozitivă. În politică însă cuvântul «reacțiune» s'a întrebuintat întâiu la 1789, ca sinonim al contrarevoluțiunii, al unei acțiuni contrare revoluțiunei franceze.

Cuvintele au înțelesul lor. Dacă acum le dăm un înțeles, acum un altul, nici o discuție nu e cu putință.

Așa dar, care este accepțiunea—singură adevărată—a cuvântului, ca să nu se facă vorbă zadarnică?

Odată contra acțiune. În acest înțeles orî-ce opoziție e o reacțiune și în această ordine de idei, opoziția făcută de *Steaua României* până mai ieri, orî de *Pressă*, e asemenea reacțiune.

Altă dată însă, reacțiune înseamnă asemenea o contraacțiune, însă în sensul *restabilirii unei stări de lucruri, care a existat odată*. Contele Chambord voiește regalitatea de drept divin precum ea a existat odată; ceea-ce el voiește a avut odinioară trup, a fost concret. Centrul din Germania, voiește restabilirea unor legi cari au existat, odată și au fost desființate.

Acest soi de reacțiune ni se impută nouă și aceasta zicem că e o scornitură din partea organelor guvernamentale. Ceea ce voim noi: realitatea în locul frazelor, controlul real al actelor guvernului în locul simulacrului de control, responsabilitatea adevărată în locul ascunderii după clapiști iresponsabili, — toate acestea ar fi un progres pe lângă ceea ce se întîmplă astăzi, nu o reacțiune.

Iată dar accepțiunea politică a cuvântului:

Tendința de a reintroduce o formă de guvernământ care a existat odată: regalitatea de drept divin, imperiu, s. a. m. d.

Dar, orî-ce tendință de reformă, chiar aceea care răsare cu

necesitate din relele actualității, nu poate fi numită reacție, de cât în sensul mecanic, nu în cel politic al cuvântului.

Dar la ce atâta discuție? Se înțelege că «*Steaua României*» până acum în opoziție, trebuia să caute un pretext pentru trecerea nejustificată în rîndul guvernamentalilor. Dacă pretextul ar fi *cauza adevărată*, atunci această trecere ar fi trebuit să se opereze încă de acum câțiva ani, căci tot-dea-una a existat acest partid, pretins desnădăjduit, al conservatorilor. Așa dar nu existența partidului conservator e cauza adevărată că ni se caută acum nod în papură, ci alta. Pretinsa cauză nu este de cât un pretext. Ceea ce am fi dorit însă, e ca confrății de la *Steaua României* să-și dea cel puțin silința de a descoperi un pretext mai plausibil de cât cel inventat de geniile de la *Românul* sau de la *Telegraful*. Atâta-i tot. Ne făcusem iluzie că putem aștepta mai mult de la tineri, la cari presupuneam mai multă iubire de adevăr.

Ați fost contra, guvernului, sunteți acum pentru el.

Constatăm consecuența și ne mărginim la aceasta.

Dreptul de a ne mira l'am pierdut de mult în România. Într-o țară în care un om cu patru clase primare și peste aceasta din fire mărginit, e redactor de ziar, deputat, director de bancă națională, special într-ale drumului de fier și curând ministru de finanțe, într-o țară în care mucenicul Simeon e un om căruia nu i se poate imputa nimic, unde procurele false ca și falsele cărți de alegător joacă rolul de căpetenie pentru înaintarea oamenilor, unde merit, știință, caracter nu sunt nimic, tripotagiul, pișicherlicul și hatârul tot, în o asemenea țară, omul e redus a constata istoricește ceea-ce se întâmplă, a se indigna din când în când, a rîde mai adese ori, dar a se mira de ceva nu mai are dreptul.

Puține avem de zis, ca concluziune la o polemică cu mult prea lungă pentru obiectul ei.

Țara, care, prin aplicarea instituțiilor ei, incurajează ignoranța, neconsecuența, lipsa de caracter, ba le decorează chiar, dovedește că e în descompunere deplină. Dovadă despre această descompunere este imigrarea continuă de elemente străine, care n'a fost nici când mai mare de cât sub sistemul actual de guvernământ. De și aceste imigrațiuni reprezintă prisosul, nu tocmai clasic în virtuți și inteligență, al popoarelor învecinate, to-

tuși, acest prisos, ori cum ar fi el, e superior plebei superioare indigene. Pe spatele nefericitului popor românesc, apatic de suferințe și ametit de fraze, se formează un popor nou de venetici, de-o naționalitate nehotărîtă încă, o nouă rasă americană, în ochii căreia vechiul popor al lui Mircea Basarab dispare și emigrează. Promotorul acestui americanism e partidul roșu, care are pretenția de a se numi *național*. Noi nu ne îndoiim că și din acest aluat, în care Costineștii și Serurii joacă un rol atât de mare, se poate forma ceva; dar ceea-ce se va forma nu va fi de sigur nici popor românesc, nici Stat românesc.

Din punct de vedere istoric, ori cine se asociază cu roșii, dacă nu trădează pământul țării, trădează însă poporul țerei. Mulți, nu contestăm, cei mai mulți poate o fac fără s'o știe; vai de aceia însă cari, având puțință de a vedea clar, o fac cu bună știință!

Înainte negrei străinătăți, care împânzește țara, cad codrii noștri seculari și, împreună cu ei, toată istoria, tot caracterul nostru. Moartea, decreșterea populației indeplinește apoi restul: stêrpirea fizică a neamului românesc.

E deci... iubirea de adevăr din partea feluriților noștri adversari politici de a nu mai vedea altă cauză de rele în țară, de cât reacțiunea.

Și cu toate acestea ar trebui să știe toți că dac'am fi închi-puiți și dacă n'am ști bine că nu există nici puțința unei adevărate reacțiuni în țară, ar trebui să fim măguliiți de acest epitet.

A readuce în țară acea repede creștere, începută în secolul al XIII-lea, în care poporul românesc făcea să dispară d'întreaga putere sale de viață triburile tătare și slave, ce cutreerau pământul acesta, a readuce vulturescul avânt al Basarabilor, starea de bogăție din vremea lui Petru Rareș ori a lui Mateiu Basarab, a le putea readuce ar fi merit și, a fi reacționar, ar fi identic cu a fi sporitor neamului și țării.

Dar nici puțința nu există pentru un asemenea partid. Îsvorul întăritor al istoriei naționale, iubirea de limbă, de datini și de popor sunt înlocuite la tinerime și cei-l'alți prin romane franțuzești și cântărețe pribege ale cafenelelor străinătății. Un aer bolnăvicios de corupție, de frivolitate, de câștig fără muncă a coprins plebea noastră roșie și infectează chiar sfera ce rămăsese neatinsă de acest spirit. A crede că o reacție puternică,

in senzul național și istoric al cuvântului, ar mai fi cu putință la noi în țară, ar însemna a se face jertfa unei deșerte iluzii.

Patriotismul, cu toate acestea, nu este iubirea țărânei, ci iubirea trecutului. Fără cultul trecutului nu există iubire de țară. Azi e constatat că, din momentul în care împărații au început a înlocui prin oameni noi pe senatorii Romei, în cari tradițiile și cultul trecutului se intrupaseră, Roma a mers spre repede cădere. Cazul Romei nu numai că nu e izolat, dar nu suferă nici excepție măcar!..

INVÊȚĂMÎNTUL DEMOCRATIC

Lumea asta ar mai trece ea, dacă toate păsurile și toate nenorocirile ți s'ar întâmpla încăi *sans phrase*. Dacă ți se întâmplă fericirea de-a muri, ea e unită cu neplăcerea că unuia din preținșii amici îi va veni mâncărime de limbă și ți va ținea la capătăi un discurs cât toate zilele; dacă te lovește vr'o nenorocire, păreri de rău ale cunoscuților, după cari în genere se ascunde părerea de bine, îți mai îngreuiază încă sarcina vieții. Nu a fost lipsit de isteție muritorul acela care, pentru întâia dată, a observat că soarta nu este numai rea, ci și răutăcioasă; că ea n'aduce numai suferințe, ci te ironisează tot-de-odată într'un chip oare-care pe când ți le dă.

Ast-fel s'a constatat de către chiar organele guvernului că învățământul merge foarte rău. Numărul celor cari, în anul acesta au fost în stare a depune bacalaureatul, e minim; ministerul a trebuit să revoace o măsură asupra corigenților de teamă de a nudespopula clasele superioare; în patru ani de guvernare roșie, s'a închis peste nouă sute de scoale rurale, iar de asupra tuturor este a se deplânge ignoranța deplină a personalului didactic, de vreme ce există institutori, ba profesori de universitate chiar, cari nu știu scrie corect și, cu toate acestea.... d. Hăjdău, d. Vasile Boerescu având a ținea discursurile funebre ale unui învățământ în asemenea condiții, a găsit că minunate progrese am făcut, că grozav ne-am luminat.

Ba mai mult încă.

Românul găsește că «mari sunt progresele făcute în învățământul public în epoca de regenerare în care am intrat la 1848. Învățământul, pe atunci privilegiul câtor-va, astăzi este la dispozițiunea orî-cui în orașe și, în cât-va, răspândit și în sate.»

Se înțelege. Școalele rurale, înființate de bătrânul Grigorie Ghica din țara românească, erau pe atunci privilegiul câtor-va.

Foaia «Învățătorul satului» care a început a eși la Octombrie 1843, redijată de Petru Poenaru în colaborare cu Aristia și alții, foae care se ocupă numai cu școala sătească și e mult mai bine scrisă de cât gazetele de azi, se datorește epocii de regenerare de la 1848 încoace. Nu ne-am mira dacă cele d'ântâiu școale românești datorite Mariei Teresiei și lui Iosif II, s'ar atribui asemenea fericitei inspirațiuni a d-lui C. A. Rosetti și dacă ni s'ar spune că Șincai, Petru Maior și Lazăr au început cariera lor prin a fi ciraci la redacția *Românului*, asemenea d-lor Carada și Costinescu.

D. Hăjdeu, în discursul făcut cu ocazia distribuirii premiilor a împărțit cultura școlară a românilor în trei fraze: teocratică, aristocratică și... democratică, din care aceasta din urmă se datorește în Moldova lui Asaki și Săulescu, în țara românească lui Lazăr și Heliade. O împărțire frumoasă, dar care spune prea puțin. Cum că în mănăstiri se învață mai multă orî mai puțină carte e prea adevărat, însă această cultură numită teocratică, era tot odată și... democratică. De vreme ce orî-ce creștin fără deosebire de rang, putea să învețe carte în mănăstiri, de se făcea sau nu călugăr, școala nu era monopolul clerului. — Cât despre cultura aristocratică, ea asemenea nu merită un nume atât de pompos. În toți timpii clasele mari avute au făcut abstracție de la școalele publice, preferând instrucția privată ca una ce garantează creșterea mai bună a copiilor.

Noi nu ne vom sfii a zice, că înaintea învățământului public și gratuit, accesibil pentru toți, nu există în genere învățământ iar acest învățământ public nu se datorește inițiativei românilor. Inițiativa s'a luat mai întâiu dincolo de Carpați, mai cu seamă sub Maria Teresia și Iosif II. Lazăr însuși era un product al epocii iosefine, ca și profesorii pe care Asaki i-a adus la școala din Socola. Avem înaintea noastră caietele de studiu legate la un loc, ale unui fiu de țăran, care înveța la Socola în anul 1810. Din aceste caiete se vede lămurit influența școalelor latinești ale apusului. Aceste caiete încep cu gramatica românească, apoi urmează retorica, logica, morala, exegeza psalmilor, istoria biblică, catechismul creștinesc, în fine istoria generală. Inițiativei curții din Viena i se datorește așa dar învățământul democratic atât dincolo de Carpați cât și dincoace, iar dacă *Românul* dorește numai de cât o epocă de regenerare, în care am intrat și de la care «mari sunt progresele făcute» atunci nu citeze anul

1848, care n'are pentru școală nici-o semnificare, ci *Regulamentul organic* pentru întemeierea învățământului și epoca lui Cuza-Vodă, pentru înmulțirea școalelor, o înmulțire fără tranziție, făcută din nenorocire, în detrimentul calității lor.

Ca principiu general, câtă să admitem că învățământul, pre cât a câștigat în estensiune, pe atât a pierdut în intensitate. E nemaï pomenit, dar din nenorocire adevărat, că la acest popor, care—când e vorba de cultură — câtă să'l luăm ca întreg. nu există nici știință. nici literatură. Cataloagele librarilor sunt pline de tipărituri, făcute cu scopul lucrativ de-a le desface în școală, cărțile de știință sau literatură se tipăresc în vederea unui premiu academic, știința și literatura câtă se face la noi, se face numai cu paguba de timp și bani a acelor ce se ocupă cu ea, dacă nu sunt oameni cu apucături destul de dibace, de-a da operelor lor un relief pe care nu-l merită și de a le lăsa să fie plătite direct sau indirect din .. budgetul Statului.

Nu mai vorbim despre efectele sociale ale învățământului nostru. Ele sunt de a dreptul desastroase. Arta atât de răspândită a înșirărei negramaticale de vorbe pe hârtie, deschide celui ce o posedă toate căile de înaintare în viața publică, începând de la scriitorul sătesc și sfârșind cu consilierii tronului. Ast-fel activitatea intelectuală a generației actuale pare a se mistui în singura direcție a câștigului fără muncă pe acele miș de cărări ale influenței morale, pe cari le deschide a tot puternicia demagogică, în socoteala însă și cu paguba poporului. O imensă plebe de aspiranți la funcțiuni, iată ce a scos la lumină învățământul democratic.

DESOLTAREA ISTORICĂ

Să discutăm cu *Românul* lucruri elementare pentru orî-ce cunoscător al istoriei, să i facem abecedarul istoriografiei sale a fiziologiei Statului? Ar fi o misiune de două ori ingrată, întâiu pentru că oamenii cu cari discutăm, fie orî-cât de deştepti, nu vor găsi în reminiscenţele celor patru clase primare şi a unui curs de violoncel elemente indetule pentru a ne înţelege, apoi pentru că, coborîndu-ne noi chiar la nivelul lor intelectual şi copilăriindu-ne mintea ca s'o punem pe o treaptă egală cu a lor, totuşi n'ar voi să înţeleagă, pentru că nu e în interesul lor să înţeleagă.

Intr'o discuţie cu totul teoretică spusesem, de exemplu, că aristocraţia adevărată are un rol esenţial în viaţa unui Stat. Aceasta am spus-o bazaţi pe cele mai strălucite exemple din istorie. Avem Roma, Anglia actuală, republica Veneţiei, Olanda ş. a.

Din această teorie susţinută în genere, *Românul* ne atribuie în *specie*, că pentru România voim domnia unei oligarchii aristocratice, deşi tot organul ilustrului Costinescu are imprudenţa de-a cita condiţiile ce le credem noi neapărate pentru existenţa unei aristocraţii adevărate. Se cere a fi *istorică* am zis noi. Poate însă exista o aristocraţie istorică într'o ţară în care, cu indignare şi ruşine trebuie s'o spunem, un străin ca tatăl d-lui C. A. Rosetti a fost asemenea boer? După epoca vechilor fanarioţi, a Caradalelor, Ganiilor, Cariagdiilor din generaţia întâia, nu mai poate exista aristocraţia istorică în generaţia a doua. O dată ce virusul personificat prin lepădăturile orientului, lipsite de iubire de adevăr şi de curagiu, a intrat în organismul viu al unui popor, nu mai poate fi vorba de aristocraţie istorică. Ea rămâne un ideal de invidiat, pe care puţine popoare l'au ajuns în toată curăţia lui şi de la cari alte popoare, a căror viaţă a fost coruptă prin demagogie sau prin despotism cată să renunţe pentru secole înainte, dacă nu pentru tot-de-auna.

Esistă în adevăr familii istorice în țară; numele lor e format în genere după numele vre-unui munte din Carpați.

Dar sub domnia unui regim de ereditate, care avea în vedere împărțirea averilor, în cursul timpului ele n'au putut păstra nici o avere destul de mare, nici o influență politică covârșitoare pentru a fi ceea ce baronii au fost pentru Anglia, patricianii pentru Roma sau pentru Veneția. De aceea am repetat-o de atâtea ori, că reacție în sensul adevărat al cuvântului, reacție ca încercare a unei reconstrucțiuni istorice, anterioare fanarismului, nu mai e cu putință în România și nu suntem utopiști pentru a cere ceea ce n'ar fi cu putință nici pentru Dumnezeu din ceruri.

Dar, adevărate naturi de spioni și de agenți provocatori precum sunt roșii de regulă a căror experiențe și apucături politice sunt explicabile prin trecutul lor misterios, ei estrag bucățele din articole ce n'au a face unul cu altul și formează apoi un act formal de acuzație în contra noastră. Ast-fel pasagiul privitor la aristocrație, ca element de dezvoltare istorică, se pune alături cu considerațiunile ce le facem asupra manifestului principelui Bulgariei. E evident că n'are a face. Bulgaria nu are, nu poate avea aristocrație, precum nu o poate avea Serbia. După bătălia din câmpul Mierlei, într-o robie de cinci sute de ani aproape sub domnia egalizatoare a unei rase străine, care ea însăși n'are aristocrație și care tot-de-auna a fost domnită de despotismul obicinuit în statele orientului asiatic, Bulgarii și Serbii n'au putut păstra o instituție proprie popoarelor celor mai libere și epocelor celor mai libere. Prin urmare cu totul altul este rolul monarhului în Bulgaria, cu totul alte condiții de organizare socială cere un Stat fără trecut și unul care are trecutul lui istoric. Ar fi absurd din parte-ne a pretinde ca Statele-Unite ale Americii să fie conduse de o aristocrație istorică, când ea nu s'a putut nici naște pe pământ american; ar fi absurd a o pretinde chiar pentru împărăția Braziliei și pentru orice Stat, născut în urma acelei primăveri etnice, care se numește evul-mediu.

Nici pentru țara noastră n'am gândit vre-o dată de a propune un sistem, care să invieze veacul al XVII-lea, epoca lui Matei Basarab.

Cu toate acestea, oricine va voi să definească marele mister al existenței, va vedea că el consistă în improspătarea continuă

a fondului și păstrarea formelor. Forme vechi dar spirit pururea nou. Ast-fel vedem cum Anglia, care stă în toate celea în fruntea civilizației, păstrează și astăzi vechiele sale forme istorice, pururea reîmprospătate de spiritul modern, de munca modernă. De aceea o și vedem rămânând ca granitul, măreață și sigură în valurile adâncilor mișcări sociale, de care Statele continentale se cutremură. Un Stat mare și puternic ca Rusia, dar absolutist, se cutremură din temelii de o mișcare socială, tot astfel Germania, tot ast-fel republicana și egalitara Franța. Ba și membrii internaționalei de la noi, ajunși aci miniștri și membri la curtea de casație, sunt siliți a vota o lege în contra străinilor socialiști de vreme ce indigenii socialiști ocupă funcții înalte. Ei bine, în Anglia, sunt organele centrale ale Internaționalei roșie, trăiește Marx, generalismul partidului și, nici pe guvernul, nici pe poporul englez nu-i doare capul de aceasta.

Cu același sistem oligarchic vedem Roma devenind imperiu, vedem Veneția, un oraș, devenind putere, adesea de rangul întâi, în curs de o mie și mai bine de ani.

Dar se înțelege că nici prin gând nu ne trece a admite că aristocrația istorică, sub stratul oligarchiei, se poate improviza și că putem scoate din pământ oasele Basarabilor spre a le da o nouă viață.

Cu totul altul e rolul monarchiei în țara noastră.

E în de ajuns dacă sub ea se asigură înaintarea meritului și a muncii și dacă acestea se pun la adăpost de escamotarea din partea Caradalelor și Costineștilor ; e destul atâta și pentru atâta numai se cere o reorganizare socială. Aceste două nu sunt asigurate în desvoltarea lor. Vedem pe cucernicul Simcon, ce merită o chilie la mănăstirea Ocnei, decorat cu *Steaua României*, senator și om mare ; vedem cavaleri de industrie îmbogățindu-se peste noapte din rescumpărarea drumurilor de fier ; vedem oameni prinși în rebeliune fățișă devenind adiutanți Domnești, vedem pe alții venând prin cotituri sub masca patriotismului posturi la casație ori la drumul de fier ; c'un cuvânt, nici merit nici muncă nu sunt considerate, iar ignoranța, felonia politică, vicleșugul comun devin titluri de recomandatie pentru înaintarea în Statul român. Si toți acești paraziți sociali, toată secta asta de spioni și cavaleri de industrie, acest *opium generis humani* cum i-ar zice Tacit, costă mult, foarte mult. Sarcinile de întreținere ale politicianilor de la noi, diminuează pă-

nea de toate zilele a poporului de jos, care ca rasă, ca inteligență, ca inimă este superior păturii de parveniți și de scursături din câte-și patru unghiurile lumii, cari s'au așezat de asupra lui din secolul trecut începând.

Acest problem social ar fi trebuit să-î fie cunoscut Regelui la venirea sa în țară; s'ar fi căzut să cunoască că nu oamenii, legați de sute de ani de soarta acestui pământ și a acestui popor, pot fi inamicii lui, ci cei scurși de erii, de alaltă-eri cari usuraseră pentru ei privilegiul de a fi ei singuri romani, nefiind români și singurii patrioți neavând o patrie hotărâtă. Și când Epureanu a dat consiliul său M. Sale, l'a dat după indemnul a o sumă de deputați, cari amenințau a nu voi să treacă Milcovul, daca e vorba ca samsarii din porturi și declasații cafenelelor din București să determine și pe viitor soarta acestei țări.

CLASELE SUPERIOARE

Nu vom discuta cu *Românul* principii fundamentale de politică, de vreme ce deosebirea punctelor de vedere e foarte mare și întreaga manieră de a privi Stat și societate, ne sunt deosebite. *Românul* și liberalii în genere își inchipuesc că Statul e rezultatul unui contract sinalagmatic, a unei convențiuni stabilite între cetățenii lui. Noi credem, din contră, că el e un product al naturii, că asemenea unui copac din pădure își are fazele sale de dezvoltare, asemenea orî-cărui organism, își are evoluțiunea sa. Făcînd paralele între istoria deosebitelor State antice și moderne ne-am convins că popoarele acelea au avut privilegiul de-a imprima universului întreg caracterul lor, armele și inteligența lor, signatura lor, cari s'au dezvoltat în mod firesc ferite și de demagogie și de despotism și că forma cea mai normală și mai sănătoasă a dezvoltării unei societăți omenești este oligarchia.

Macchiavelli însuși, acest adînc cunoscător al naturii omenești în părțile ei rele ca și în cele bune, dacă aprobă *in usum Delphini* sau mai bine în interesul unității Italiei, despotismul casei de Borgia, pe de altă parte recunoaște oligarchiei o putere de rezistență contra agenților discompunerii, pe care n'o are nici o altă formă. Un monarch poate fi foarte puternic, dar izbit cu toată puterea și bătut într'un punct, împărăția se clatină. Statul demagogic e prea dominat de mici interese zilnice și personale, el e condamnat de-a fi slab înlăuntru și 'n afură și dacă prin puterea inerției, a obiceiului contractat de sute de ani, el continuă a merge cît-va timp o're-cum de la sine, vine o zi în care el nu resistă discompunerii. Mărimile lui improvizate și fără tradiții, meschine, interesate, ambițioase n'au intru nimic a specula interesele publice, a trăda chiar patria lor în mâini străine. Între oligarchi se va găsi un trădător sau două, dar ei vor fi tot-de-auna neutralizați și zdrobiți de clasa lor proprie, care

nu va îngădui ca, prin ajutor străin, unul dintre ei să se ridice asupra tuturilor.

Noi nu zicem aci că poporul trebuie exclus de la dirigerea afacerilor lui. Din contră, nici când libertățile publice nu sunt mai vii, mai puternic simțite, practicate cu mai mult interes de binele comun de către toți cetățenii de cât tocmai sub oligarhie. Dovadă viața din comițiile Romei, viața politică, sobră în orî ce punct, în comună și în comitat în Anglia. Dar sunt cestiuni de politică generală, de război sau pace, de întinse și mari reforme sociale, a căror realizare determină epoce întregi ale istoriei, cari nu sunt, nu pot fi puse la cale în comiții, de omul ocupat cu munca zilnică și cu interesele zilnice.

În state demagogice se formează, pentru resolvarea acestor cestiuni, o clasă de politicieni, de patrioți de meserie, fără trecut, fără tradiții, cari fac din politică o speculă, un mijloc de traiu; în Statul oligarhic există o clasă de oameni, cari *ab antiquo* are sarcina de a împăca formele trecutului cu exigențele viitorului, asigurând Statului continuitatea de dezvoltare, ferindu-l de sărituri și de întreprinderi aventuroase și în lăuntru și în afară. În Senatul Romei putem urmări modul în care se creată legile romane. Străbunul propunea reforma, bunul o susținea în același senat, tatăl întrunea deja o mare minoritate, abia fiul o vedea realizată. Trei generații treceau până să se voteze o reformă care apoi intra în adevăr *in succum et sanguinem*. La noi lucrurile se traduc din franțuzește într-o noapte și sunt votate a doua zi cu drumul de fier. De aceea tîmpirea cu care ele se votează, de aceea lipsa de încredere în eficacitatea lor, de aceea multe legi sunt născute moarte. Despre o viață și evoluțiune proprie a ideilor ce se legiuesc nu poate fi nici vorbă.

Noi nu zicem că Statul român e menit a ajunge vre-o dată acest ideal. Statele moderne nu se mai dezvoltă, din nefericire, în linie dreaptă, ci prin cotituri, adesea prin concesi, renunțând la maniera lor de a fi, la signatura existenței lor. Sunt cristalisațiuni imperfecte, pe lângă câte-va cristale perfecte pe cari le presintă istoria. Asta e chiar deosebirea între nații mici, fără simț istoric și națiile mari c'un profund simț istoric și c'un mare viitor.

Despre *refacerea* unei oligarhii istorice, pe care ne-o atribuie *Românul*, nu poate fi nici vorbă. Înamicii ai frazei și ai orî-cărui ornațiuni factice și improvizate noi vedem foarte bine, mai

bine de cât *Românul* poate, imposibilitatea unei asemenea refaceri și e un act de rea credință de a ne atribui că voim ceea ce noi înșine *știm* că este cu neputință.

Cu toate acestea urmările domniei declasașilor sunt evidente. Populația, și tocmai populația producătoare, scade de la 1864 încoace în proporții spăimântătoare, dar ceea-ce e mai trist sunt cauzele acestei scăderi, cauze adânci economice și sociale care fac ca însuși simburul naționalității, *rasa* să degenereze. S'a observat de către medicii de regimente că statura oamenilor scade, că aptitudinile lor fizice și morale degenerază și aceasta din urmă împrejurare e mai tristă de cât cele-l-alte. Nu mai e nevoie a adăoga că aceste rezultate sunt a se atribui și sărăciei și urmărilor ei morale, decăderei vieții de familie, viciilor. Un prefect roșu, d. Vidrașcu a descris aceste stări de lucruri în colorii crude, dar adevărate din nenorocire. Nu noi singuri o zicem aceasta, sunt roșii care o zic. D. Aurelian constată că facem drumuri de fier, scoli etc. dar că în același moment suntem suplantați de străinii ce imigrează, că suntem ca omul care muncește pentru străini, de vreme ce el sau nu va avea copii, sau copii lui se vor stinge. Dacă *Românul* crede că moartea, peirea fizică a neamului românesc nu este o ironizare amară a sistemului de pân'acum, să-î fie de bine. Noi credem însă că un sistem care, orî-cât s'ar imbogăți patrioții, are de rezultat moartea reală a unei nații, e tot ce se poate mai rău și mai ucigaș ca sistem.

Dar care e originea comună a acestor rele? Declasarea, zicem noi, înmulțirea peste măsură a oamenilor ce trăiesc din munca aceleiași sume de producători. În alte țări clasele superioare compensează prin munca lor intelectuală, munca materială a celor de jos. Întrebăm dacă cele patru clase primare și cursul de violoncel a d-lui Costinescu compensează zecile de mii de franci ce acest consumator le ia pe an evident din munca altora? Înaintarea pe scara societății române nu este dar datorită meritului, științei, activității; ci un leneș ignorant care în vîrstește surupuri patriotice, ajunge prin intrigă și neadevăr orî unde pofteste.

Acești oameni declasați sunt tot o dată instrumentele cele mai bune, pentru ca sunt cele mai coruptibile, cu cari se servesc străinii pentru a exploata țara, populațiile ei autoctone.

Iată nervul rului în contra căruia nu ajută nici proclamarea

independenței, nici coroana de oțel a regelui, nici ridicarea creditului visteriei, bazat pe cunoștința că Statul român are bunuri imobiliare de câte-va miliarde de înstrâinat, nici frazele patriotice.

Voii bani cu 3 la sută? Vindeți moșiile Statului la companii străine și-i veți avea. Aceasta nu va dovedi însă că din sine însuși poporul românesc se dezvoltă, că el însuși se bucură în plenitudine de marea moștenire pe care i-a lăsat-o harnicii și vitejii lui străbuni.

DESVOLTAREA ISTORICA A ROMANIEI

A generaliza o aserțiune, susținută numai în parte, e o sofismă din cele mai comune. E adevărat că solismele sunt atât de dese în gazete, în cât mai nu merită ca cine va să releveze erorile, parte intenționate, parte neintenționate, câte obvin în ele. Un cod al șiretlicului gazetăresc, al apucăturilor solistice a acestor bresle de negustori de vorbe, scris popular pentru înțelegerea fie-cărui, ar merita în adevăr acel nume pe care călugării îl de-deau în evul-mediu logiceii lui Aristotel: *medicamentum mentis*.

În unul din numerile trecute vorbisem de schimbările în Bulgaria și găsisem că manifestul tînerului principe de Battemberg, avea, abstracție făcînd de orî-ce alte motive, un timbru sănătos.

În adevăr, orî-ce Stat are nevoie de o seamă de condiții indispensabile, pentru ca să poată exista de pe o zi pe alta. La Statele cu trecut istoric sau cari și-au avut în curs de sute de ani obiceiile lor juridice și administrative, lucrul merge de la sine. Moravurile fără legi pot totul, legea fără moravuri aproape nimic. E un adevăr acesta, atât de general, aplicabil tuturor formațiunilor de Stat, în cât se va vedea că Statele în cari există și mai multă justiție și mai multă libertate cetățenească, sunt acelea unde obiceiul vechi, datina ține loc legilor scrise, unde acea datină nici a fost codificată vre-odinioară. Cu totul alt-fel în Bulgaria. Lipsită din veacul al XIV-lea de o autonomie orî-cât de restrînsă, trecută prin focul și sabia cuceritorilor osmani, dreptul public și cel privat, tradiție și datină au fost îngropate sub ruinele cetății de spină, împreună cu dinastia Șişmanizilor din Bdyn, în cât mișcarea de emancipare a popoarelor orientale i-au găsit egalizați de sabia păgână, care tăia se orî ce cap re-sărea de asupra puțin înțelegătoare multimi.

Problema a fost și este cu totul alta decît în România, ale cărei părți constitutive aveau trecutul și tradițiile lor stabilite de la începutul secolului al XIII și până la 1700. Alte condiții

de existență ca Stat are decî a propune Alexandru Bulgariiei sale ca să existe în mod normal; altele cu totul își imaginea Epureanu pentru România. Epureanu era liberal și liberal sincer. Admirator și cunoscător al instituțiilor liberale engleze, el recunoscuse adevărul că garanția duratei și trainiceii dezvoltării a unui Stat cu instituțiile lui cu tot, e împăcarea formelor tradiționale de existență cu cuprinsul lor nou, cu dezvoltarea nouă. Ast-fel stejarul, orî cât de mic ar fi la început, un vîlstar resărit din pămînt, are același caracter, aceeași formă ca uriașul secular care a dat naștere unui codru de stejari, care a asimilat cu esența și a absorbit în formele sale pături din ce în ce mai adânci ale suprafeței pămîntului.

A imputa lui Epureanu c'ar fi propus loviri de stat sau feudalism este neadevărat pe de o parte, absurd pe de alta față c'un om care a fost prezident de consiliu într'un cabinet din care făcea parte și d. Ioan Brătianu. Dar fiid-că constituția se numește pact între țară și dinastie dacă ilustrul Carada, improvizat în tribun al poporului, pretindea că opera unei singure nopți de insomnie, copiată dupe texte streine, coprinde condițiile ce țara le pune dinastiei, dinastia avînd înainte-î un viitor de sute de ani, avea din parte-și dreptul să pună asemenea condiții bine cumpănite, pentru ca din acordarea reciprocă a condițiilor să resulte legea fundamentală a Statului. Aceasta nu s'a făcut și nici nu se mai poate face. Decî numai în marginele constituției actuale se pot crea acele legi organice, cari să asigure autoritatea coroanei pe de o parte, pe de alta dezvoltarea morală și economică a ceea ce noi numim elementul istoric, autocton al țării, față cu păturile neistorice ale unei recente și din ce în ce mai mari imigrațiuni. Dacă în adevăr țara n'ar fi compusă de cât din acei eleganți picpocheti înmănușați, scoși ca din cutie, cari formează elita partidului roșu, din acei oameni cu patru clase primare și exigențe aristocratice, din gheșeftari, nagaica eventuală a unui Ehreurot român ar avea efecte moralizatoare. Dar, contrariu aserțiunei d-lui Dimitrie Brătianu, țara consistă în cea mai mare parte din oameni cinstiți, cari n'au nevoie de cât ca munca adevărată și rezultatele ei să fie asigurate prin o administrație onestă și prin o justiție nepărtinitoare, oameni ce ar trebui sustrași de sub sistemul de corupție electorală și administrativă a partidului roșu.

Generalizarea celor zise de noi despre Bulgaria asupra României, e decî o sofismă a foii oficiale, pe care o respingem.

CULTURA ROSILOR

Nițică franțuzească învățată de la vr'un *coiffeur* său de la vr'o guvernantă, răătăcită prin București, citirea de romanuri rele și de scrieri beletristice asupra Statului, iată cultura oamenilor ce pretind a voi să discute cu noi probleme serioase de Stat și de la cari am putea jura, că n'am auzit nici când un contra-argument serios la vr'una din intimpinările noastre. Sofisme câte vrei. Panglicării retorice, generalizări de ceea-ce s'a susținut in parte, strimbări a tezelor ce s'a stabilit in genere, intortocheri de cuvinte, jucării cu înțelesul indoit pe care 'l poate avea o expresie lexicală, d'astea câte vrei. Nici odată, dar nici odată un argument *ad rem*, dedus din natura lucrurilor, dictat de iubirea de adevăr.

Și de ce ? Pentru că nu sunt capabili de-a pricepe adevărul. Din articolele ziarului guvernamental ar putea estrage cine-va un sistem intreg de falsificare a judecății de sofistică.

Și de ce sunt incapabili de-a pricepe adevărul ? Pentru că scopul lor nu a fost nici odată de a'l căuta. Jurnalistica in mâinele roșilor a fost un mijloc de traiu, un mijloc de a parveni, de a câștiga, nu de-a spune adevărul. Dar unde interesul dictează, acolo nu mai există adevăr : *stat pro ratione voluntas*, voiața i se substitue argumentului și cu apetiturile nu se discută. De geaba i-am spune onor. Costinescu: nu te face gazetar or director de bancă, pentru că nu știi carte ! Cu toate căși cunoaște cusurul, se va face, căci câștigul material îl cheamă. Geaba i-am spus onor. Stătescu : nu te face director de drum de fier, nu te băga la treaba din care nu te pricepi nici cât e negru sub unghie ! Se va face, căci apetitul după zecile de mii de franci îi gădila cerul gurii.

Cu apetiturile nu se discută. Când sunt nelegitime, când nu sunt bazate pe muncă, pe cunoștințe, ele trebuiesc condamnate

în toată goliciunea lor. Atâta ar mai trebui, să discuți pictură c'un orb, muzică c'un surd, filosofie morală cu Scarvuli.

Și 'n adevăr ce personaje profund respectabile ni se prezintă? Dacă acești oameni n'ar avea minte sau cultură, precum n'o au, treacă meargă. Nu cultura 'l face pe om cinstit și se află în cel din urmă țeran de munte mai multă noblețe de inimă, mai mult caracter, mai mult simț de dreptate, de cât în Flevii și în Caradalele lustruite și aristocratizate.

De-ar avea caracter !

Dar oare caracter este a scoate *Republica rumână*, a face parte viața toată din societățile republicane internaționale și a încheia cariera prin a declara că regalitatea este încoronarea vieții unui republican? Respectabil este bătrânul Garibaldi. Republican a fost, republican a rămas. Si, slavă Domnului, dinastia de Savoia și meritele ei pentru unitatea Italiei ar fi motive morale mai puternice de convertire politică, de cât... o *pensie reversibilă*. Când era republican, d. X cerea pomană de la piață ; acuma, ca pomanagiū al budgetului, e mare dinastic. Si în același timp fiii săi, ce trăiesc din pomana pensiei dată de monarhia ereditară, beau la Paris în sănătatea republicei române în cafeneaua *Procope*, plătind cu banii cari poartă capul regelui pe avers și sunt din visteria regelui.

Iata oamenii respectabili cu cari discutăm, oameni cari n'au respectat nici credințele lor proprii și cari sunt gata a le vinde pe o pensie ori pe o slujbă. A se respecta pe sine, onorabililor, nu va să zică de loc a discuta politica serioasă de Stat, cu absolvenți ai claselor primare și matematici ca Nastratin Hogea.

«În loc de a lucra ca, intru cât privește relațiunile internaționale *Românii să se infățișeze străinilor tot-d'auna uniți* ziarele opozițiunii propagă desbinarea» continuă *Românul*.

... *hidoasa pocitură*

Ce-au semănat în țară invidie și ură

ne spune că noi semănăm desbinarea. Dar esistat-a desbinare înaintea roșiilor? Nu s'au ridicat toți ca un om de câte ori era un interes al țării la mijloc? Dar cine a semănat ura și desbinarea dacă nu *Românul* în curs de două-zeci de ani?

Și aceasta ne-o spune cine? Omul, care în mijlocul unui război, n'a găsit alt de zis maselor adunate sub fereastra sa, de cât că mai există o Plevnă, ce trebuie luată... Plevna internă a reacțiunei.

Ei, Plevna reacțiunei e țara întreagă. Plevna pe care vrea s'o ia Herșcu Goldner împreună cu Giani, Cariagdi, Carada, C. A. Rosetti, este acest popor românesc, ingenunchiat și exploatat de gunoaele pământului întreg. În contra acestei Plevne vă organizați, punând șef al statului major pe complicele lui Varsavski, această Plevnă o săpați, nimicindu-i toate tradițiile, batjocorindu-i religia, corumpându-i spiritul, incuragând malonestitatea și canaileria de caracter; și, când vedem apatia în care a căzut țara, fatalismul ce-l domină pe acest popor nobil, dar adânc, adânc ingenunchiat, teamă ne e că ora acestei glorioase și străvechi Plevne a sunat și că cenușa lui Matei Basarab, care a blestemat neam de neamul vostru până într'a șaptea spiță, va dormi sub țărâna cucerită, în pământ străin.

«Ca Românii să se înfățișeze străinilor uniți?»

Dar sunteți voi Români? Dar cunoașteți voi poporul? Sunteți în stare a pricepe geniul și înclinările lui? Știți voi românește măcar? Păsăreasca d-lui C. A. Rosetti e limbă? Obiceiele de cocote și de picpocheți sunt datine strămoșești? Cărțile ce le scrieți, legile ce le croiți, gândirea și inima voastră, complexiunea voastră fizică și morală, resărit-au din simburii de stejar, ce împodobesc mormântul lui Ștefan cel Sfânt? De la Seina, din Bizanțiu, din lupanare și din speluncă v-ați cules apucăturile politice și morale; nu din istoria și din natura poporului nostru. De aceea ați fost ca virusul în organismul viu al nației; de aceea corpul material al nației moare și se putrifică, pentru aceea voi, paraziți, nu vă puteți aclimatiza, pentru că voi, etnic și moralicește, sunteți străini cu totul de substanța din care e compus neamul românesc.

Ne e rușine că ați usurpat numele de român, rușine că strămoșii sunt condamnați a purta același nume, cu care vă drapeți corupția și mizeria de caracter.

PĂTURA SUPERPUSA

Nu există, după e noastră părere, nici o deosebire între *rasa română* din Muntenia, Moldova, din cea mai considerabilă parte a Ardealului și a Țerii ungurești. E absolut aceeași rasă, cu absolut aceleași inclinații și aptitudini.

Dar în București și în orașele de pe marginea Dunării s'a ivit un element etnic cu totul nou și hibrid care ne-a furnizat generația actuală de guvernanți. Acestea sunt rămășițele haimanalelor de sub steagurile lui Pasvantoglu și Ypsilant și resturile numeroase ale cavalerilor de industrie din Fanar. Din această seminție nouă fac parte oamenii ca Giani, Carada. C. A. Rosetti. Pherekydis, Serurie ș. a. Toată spuma asta de fanarioți novisimi, cari s'au pripășit în țară de 50—60 de ani încoace, formează naturalmente elementul de disoluțiune, demagogia României.

Fizic și intelectual stărpituri, neavând nici tradiții, nici patrie, nici naționalitate hotărâtă, le vedem punându-se la discreția străinilor și votându-le când pe Stroussberg, când răscumpărarea, ba le vedem aliându-se în Moldova cu evreii, ca să paralizeze lupta de emancipare națională de acolo. Aprinși de-o instinctivă ură contra tuturor elementelor istorice și autoctone ale acestei țări, le-am văzut introducând în toate ramurile legi străine, neadaptate nici intereselor, nici naturii ei.

Aceste elemente sunt cu mult mai numeroase în Țara românească de cât în Moldova, dar și aci ele se află mai cu seamă în centrele șesului, nu prin orașele de la munte, nici prin ținuturile de acolo. Pe aceste produse de baltă Moldovenii îi confundă apoi cu populația istorică a Țerii românești, precum se află în sate în genere și în leosebi la Câmpu-lung, la Târgoviște, la Târgu-Jiului, ș. a. m. d. Acestor produse de baltă, moldovenii le zic din eroare munteni, căci nu sunt munteni.

Așa dar: *distinguendum est*.

Ceea ce sunt pentru Moldova evreii, sunt pentru Țara românească aceste venituri cari, prin identitatea religioasă, au știut să se strecoare printre români, să-i amăgească și să ajungă a-i stăpâni; și pentru că lucrul să le succeadă și mai bine au precupețit tocmai instinctele noastre naționale.

Vedem bună-oară pe-un C. A. Rosetti, un grec, și pe C. A. un alt grec, înființând o gazetă.

Ce nume 'i dau?

Românul.

Ei cari n'au fost români neam de neamul lor.

De-aceia e destul ca acești oameni să lipsească de la guvern fie orî-cine altul, și numai decât nu se mai simte nici o deosebire între român și român. Dar cum o fi Carada, Giani, Cariagdi, C. A. Rosetti, Pherekydis, ș. a. românul de orî unde ncepe a se simți strein în țara lui proprie și, precum zice *Posta*, guvernul i se pare tot atât de strein ca cel unguresc Ardelenilor, ca cel muscălesc Basarabienilor.

E un axiom în mecanică, că efectul trebuie să fie egal cu ca za.

Domnia fanariotă și scurgerea sistematică de stêrpituri și fa-liți în șesul Țării românești a ținut 121 ani. Abia la 1921 avem perspectiva că, prin o lungă reacțiune a spiritului național și a puterii de asimilațiune a solului și a rasei, vom fi exterminat până și urmele acelei domnii olioase. Abia atunci caracterul meschin, lipsit de onoare și de curagiū al acestor venetici se va fi adaptat caracterului inimos al nației românești și abia stră-nepoții Caradalelor vor *puta* fi români. Caradalele actuale, *chiar să vrea, nu pot să fie români*, precum din salcie, orî-cât ne-am sili, nu putem corci stejar.

Lupta Moldovei contra numiților munteni nu este deci îndreptată în contra elementelor istorice ale Țării-românești, ci în contra celor neistorice. E o luptă comună, la care tot neamul românesc ia parte în mod instinctiv, cucerind bucată cu bucată bunurile lui naționale. Azi e limba, pe care aceste stêrpituri o prefăcuseră într'o pășărească neînțeleasă, mâni va fi poate organizația socială, poimâni biserica și școala, una câte una. Totul trebuie smuls din mână acestor oameni c'o înăscută incapacitate de-a pricepe adevărul și lipsiți de posibilitatea patriotismului; totul trebuie *dacizat* oare-cum de acum înainte.

Deși poporul român e numeros, lupta lui e disproporționat de grea, de vreme ce acești oameni au sprijin pe străini. Aduși la putere de Rusia, susținuți azi de alianța austro-germană, vedem pârghiile cari-î ridică așezate în afară, pe când înăuntru n'avem decât poporul nostru propriu, exploatat cu neomenie, sărăcit scăzând numeric și fără o conștiință limpede de ceea-ce trebuie să facă.

Nația românească n'are de gând încă să institue, pentru regularizarea acestui soi de stăpânitori, ordinul sfinteî cănepe spre a ridica la aceleași demnități pendente și pe grecul Serurie și pe grecul C. A. Rosetti și pe bulgarul Mihălescu și toată seminția dominantă.

Dar să nu desperăm.

Planta crește la noi. Ar trebui numai niște mâni vertoase mocănești cari să știe s'o întrebuințeze. Apară ele în Moldova, apară peste Olt ca'n vremea lui Tudor, nația le-ar primi așternându-le florî și covoare pe drumuri, precum i le așternea lui Matei Basarab la intrarea în Târgoviște. Și Matei Basarab, adormitul într-o fericire, făcea un uz imbelșugat de această plantă, distribuind cordoane la Caradalele din zilele lui.

Așa dar, încă o dată, *distinguendum est*.

Avem de o parte rasa română, cu trecutul ei, identică în toate țările pe cari le locuiește; popor cinstit, inimos, capabil de adevăr și de patriotism.

Avem apoi de asupra acestui popor o pătură superpusă, un fel de sediment de pungăși și de cocote, răsărită din amestecul scursăturilor orientale și occidentale, incapabilă de adevăr și de patriotism, rasa Caradalelor, pe care Moldovenii din eroare o numesc Munteni.

Această teorie am spus-o în mai multe rânduri, dar *Românul* s'a ferit de a ne răspunde.

E o cesticie foarte neplăcută pentru un guvern compus în cea mai mare parte din asemenea adunături și pentru un partid în care, la zece nume alii abia unul românesc.

Cine va face lista funcționarilor mai cu seamă înalți, a pensionarilor, a deputaților, a arendașilor bunurilor publice și private, c'un cuvânt a tot ce reprezintă circulațiunea și reglementarea vieții generale a țării, va observa cu înlesnire că frânele stăpânirii reale a scăpat prin mâna elementului autocton și istoric și au încăput pe mâni străine. Dar acest din urmă element,

această formațiune hibridă se pretinde română ? Ne apărat se pretinde, căci altminteri n'ar avea pretext să stăpânească. Dar nu este încă și nu are încă nici posibilitatea organică de a fi română.

Nu tăgăduim că foarte numeroase elemente s'au asimilat pe deplin cu rasa română, dar acelea sunt intrate de mult, de-o sută, două, ba chiar de două-sute cincî-zeci de ani.

Însă nu acestea domină, ci imigrații proaspeți cari sunt abia în generația a doua, a căror limbă maternă era încă străină și cari s'au romanizat, în privirea limbei, în școlile noastre.

Limba singură nu constituie însă naționalitatea.

Calitățile morale și intelectuale ale rasei au o însemnătate cu mult mai mare.

Dacă'm incerca să determinăm esact timpul în care elementul autocton a învins pe cel imigrant, sau a fost învins de el, am zice:

La 1700 învinge elementul imigrant prin domnia fanariotă.

La 1821 începe reacțiunea elementului autocton și merge biruitoare și asimilând până la 1866.

La 11 Februarie 1866 învinge din nou elementul imigrat.

Există și de-atunci o oscilațiune, o mutare a punctului de gravitație când asupra elementelor instinctiv—naționale, când asupra celor instinctiv—străine, dar victoria, precum vedem, e momentan a acestor din urmă.

Dar care 'î semnul prin care se disting acești oameni neasimilați, de proveniență transdanubiană de populațiunea de rasă ?

Cerem a se constata aceasta în toate punctele. Noi zicem prin sterilitate fizică și intelectuală. Sunt intelectual și fizic sterpi, sunt catări în toată privința. Sau nu produc copii de fel sau produc stérpături, menite la o degenerare gradată și la stingere în generația a treia ori a patra. Constatăm apoi la ele simptome permanente de slăbiciune intelectuală. La ei mintea e substituită prin viclenie. Viclenia e un semn de slăbiciune, căci mintea omenească veritabilă stă în raport direct cu capacitatea de a pricepe în mod desinteresat un adevăr. Ca slăbiciune de caracter e de citat falșitatea. Prietenoși, lipindu-se și măgulind pe ori cine de care au trebuință, ei urăsc în realitate ori-ce putere superioară, fie intelectuală, fie de caracter. Istoria lui Tudor și a lui Cuza ar ilustra această teorie.

Oamenii ce linguseau a împărtăși ideile acestor spirite cu to-

tul lipsite de violenție, nu aceia cari ar fi avut curagiul de a li se opune pe față, îi trădează,

Dacă am cerceta originea ofițerilor de gardă de la 11 Februarie, am afla că e streină, începând cu fiul unui făclier grec de la Botoșani și urmărind toate numele.

Fără indoială lupta aceasta e purtată în mod instinctiv, fără claritate de vederi, cu tendențe elementare de atracțiune și repulsiune. Precum Celții Irlandei, deși anglicați, simt dominațiunea anglo-saxonă ca pe o dominațiune streină de rasa și inclinațiunile lor, tot ast-fel poporul românesc simte instinctiv că e dominat de oameni cari se *pretind* numai români, fără a fi, și cari n'au nici milă de el, nici pricepere pentru geniul lui.

Geniul neamului românesc e o carte cu șapte peceti pentru generația dominantă.

ELEMENTELE STREINE

Urmând discuțiunea asupra punctului stabilit în numărul precedent, adică a deosebirei între românii de rasă și preinșii români de proveniență incertă, ni se înlesnește mult răspunsul la chestiunile ce ni le impune viața publică

Vedem de exemplu în vremea lui Mateiu Basarab, o creștere a populației atât de repede, în cât ajunsese la numărul cel are astăzi, adică la 3 milioane aproape numai în Muntenia.

Ca corelat al acestei desvoltări, vedem stabilindu-se definitiv o limbă literară, comună întregii naționalități române, operă la care a concurs atât Teofan, mitropolitul Ardealului, cât și Varlam al Moldovei. O unitate ideală cel puțin a răspânditului popor românesc plutea înaintea vederilor acelor venerabili bătrâni al căror curaj războinic nu avea egal de cât în curajul moral de a deslipi o dată pentru tot-de-auna elementul etnic al latinității din Orient de masele slave, turanice și grecești cari îl înconjura. Și în adevăr, dacă citim documentul lui Mateiu Basarab de la 1639 ne încredințăm că el își pricepea misiunea lui istorică.

«Doamne!—zice el,—veniră străinii în moșia noastră și își spurcară mâinile lor cu mite și îndrăzniră a vinde și a cărciumări sfintele Tale și a goni pe *moșneni* și în avutul lor a băga pe *stăeni*, fum de rușine vecinilor noștri,»... oameni străini nouă, nu cu legea (religia) și cu neamul, cu limba și cu năravurile cele rele »

Iată o deosebire clară între *lege și rasă*; între confesiune și naționalitate!

Apoi urmează zicând:

«Intorcându-se Dumnezeu cu milă la această *săracă de țară*, «adusu-și-au aminte de Noi, Matei Basarab, și ne-au adus din țeri «streine, de unde eram *goniți de streini și pribegi de reul lor* «și ne alease la domnia țerei și ne ridică în scaunul strămoșilor «noștri».

Această reacțiune a elementului național contra cotorpirii de elemente introduse în mod clandestin în țară, precum și redescoperirea în genere e în luptă însă cu elementele imigrate, cari ajung a stinge dinastia Basarabilor și a introduce domnia streină a fanarioților.

În scurt timp populația de trei milioane a Terii românești scade la 700,000, și aceasta într-o mizerie ne mai auzită.

La 1821 revine domnia națională. Fără ca sistemul de guvernământ să fi devenit esențial altul, populația crește repede, limba se desbracă în mai puțin de două-zeci de ani de cuvintele grecești, turcești etc., cari se introduseseră în epoca fanarioților: progresul real și repede al rasei române o face matură pentru unire, pentru cei d'întăiu pași în civilizațiunea apuseană.

Se va observa că în timpul de la 1821—1866, se tipăreau și se citeau cărți, că rasa română este cea setoasă de cunoștințe și capabilă de a pricepe adevărul.

Ei bine, după 1866 se ivesc tot fenomenele ce se constată pentru epoca de la 1700—1821.

Populațiunea autohtonă scade și sărăcește; cărți nici se tipăresc, nici se citesc; pătura dominantă, superpusă rasei române n'are nici sete de cunoștinți, nici capacitatea de a pricepe adevărul. Dacă acest sediment învață, o face de silă, gonind o funcție. Incolo leagă cartea de gard. Și pentru a avea o funcție trebuie să fii înrudit cu ei, să ți se termine numele în *oğlu*, *opulos* sau în *idis* și să fi terminat patru clase, sau, în caz de mari exigențe administrative și financiare, și un curs de... *violonceli*. Un adevărat sediment de pungași și de cocote, precum am mai zis'o.

S'ar părea, la prima vedere, că e indiferent ce elemente determină soarta unui popor, fie autochtone, fie venite din afară. Dar pentru un observator mai adânc nu e indiferent.

Toată soarta Franței e alta, de când instinctele rasei celtice, în revoluția cea mare, au învins și înlăturat instinctele romano-germanice cari stăpâniseră până atunci. În multe provincii germane se recunoaște foarte mult influența elementelor slave, germanizate și va rămâne tot-de-auna o mare deosebire între Germanii de sud, o rasă aproape pură, între Scandinaui, asemenea puri și între Prusieni bună-oară. Nu e asemenea indiferent pentru Anglia dacă predomi-națiunea ar fi a elementului celtic sau aceluia anglo-saxon. Predispoziții și aptitudini moștenite, calități

sau defecte intelectuale și morale, dau domniei unui element etnic alt caracter de cât domniei celui-alt element. Suntem de exemplu convinși, că demagogia la noi e de origină fanariotică; că ea însemnează ura înrădăcinată a eneticului fără tradiții, fără patrie, fără trecut în contra celor ce au o tradiție hotărîtă, trecut hotărît. De aceea roșii să și recrutează mai mult dintre grecii și bulgarii romanizați. Setea de a-și crea un trecut pe care nu-l au, se vede din tendința de-a schimba totul și de a da lucrurilor alt *cachet*. Ast-fel se schimbă numele istorice ale stradelor din București, dându-li-se altele, cari ar putea fi puse în raport cu ceea ce ei pretind a fi făcut în țară. Aceste elemente hibride se vor distinge așa dar prin ura trecutului și a tot ce se poate numi istorie într-o țară, fie instituție, fie rasă, fie religie, fie datine.

Dar nu numai la noi se va observa lupta de predominare de rasă și oscilațiunea, ci și în alte țări, în raporturi mai mari.

În Rusia, mutarea capitalei la Petersburg înseamnă predominarea rasei *germane*, rusificate în dealtmîntrelea. Tendința de-a muta punctul de gravitație la Moscova e *slavă*; instinctele de devastare și de răsturnare a tuturor lucrurilor existente cu susul în jos, sunt *tatare*.

Ast-fel vedem că la urma urmelor ori-ce formă cât de subtilă a vieții, se reduce la un substrat solid, experimental și că politica unei țări, pornirile în bine și în rău, atarnă de la complexiunea fizică a indivizilor, de la originea lor, de la defectele sau calitățile înăscute rasei lor.

Precum aceeași limbă se va pronunța alt-fel de un german, alt-fel de un slav, alt-fel de un italian, tot ast-fel aceleași legi se vor aplica după natura celui ce le aplică, aceeași țară va avea altă soartă după cum va fi natura celor ce o conduc.

Dacă considerăm vigoarea extraordinară a începuturilor noastre istorice, figura unui Mircea sau Stefan cel Mare, și le comparăm cu mizeria și puținătatea de caracter din ziua de azi, nu mai incupe indoială, că alt element predomina atunci, altul azi, și poate toată cestiunea se reduce la aceea că pe atunci precumpenea populația autohtonă de *munte*, iar azi precumpenește cea imigrată de *baltă*.

Iată dar care e antagonismul veritabil între Moldoveni și așa numiții Munteni. E antagonismul între elementele istorice ale acestei țări și cele neistorice.

ROMÂNII DE PROVENIENȚĂ INCERTĂ

Nu ne indoiam că distingerea noastră între românii de rasă și românii de proveniență incertă are să provoace nemulțămiri. Am mai tratat cestiunea aceasta când în treacăt, când atrăgând în cercul discuției elemente istorice și etnologice mai numeroase, dar era atât de jenantă pentru d. C. A. Rosetti și pentru partidul de la guvern în cât, cu o vedită teamă, s'a ocolit ori-ce răspuns. Abia acum *l'Indépendance Roumaine* din cauze pe cari le înțelegem poate, ne răspunde, tăgăduind se înțelege adevărul aserțiunii noastre și, ca argument *ad hominem*, ne spune că, dacă în partidul liberal se află oameni de origine streină, în partidul conservator se află asemenea.

Argumentele *ad hominem* nu probează nici odată nimic.

Se poate ca scriitorul articolelor din «Timpul» să fie însuși fanariot sau străin de origine și teza tot rămâne adevărată, de vreme ce adevărul teoretic nu are a face nimic cu persoana care-l enunță, precum legea că repeziciunea cu care un corp cade, crește în pătrat, e o lege egal de adevărată, fie enunțată de un chinez ori de un american. Tot ast-fel adevărul că în România predominarea a scăpat din mâinile elementelor istorice și a încăput pe mâna celor neistorice rămâne același dacă l'ar spune un român de rasă sau unul de origină străină, același dacă l'ar atinge pe enunțator sau nu.

Așa dar argumente *ad hominem*, ori cât de plausible ar fi pentru masa cititorilor, nu au absolut nici o valoare în privirea adevărului în sine al unei teze.

Teza noastră este cu toate acestea atât de adevărată în cât se poate proba oare-cum caz cu caz.

Între domniî fanarioți o singură familie s'a distins prin iubire pentru țările române, prin sacrificiul vieții chiar pentru integritatea patriei: Ghiculeștii. Ei bine, Ghiculeștii n'au fost li-

narioți veritabili, ci albanezi. Chiar numele «Ghica» nu înseamnă de cât «Gheorghe» în limba albaneză.

În privința dar a imigrațiunii de peste Dunăre câtă să stabilim că, în încrucișarea de rasă care a avut loc, trebuie să se țină seama de o considerație de căpetenie: dacă rasa imigrată a fost tinăra sau învechită. Tinerețea unei rase nu atârna de secolii pe cari i-a trăit pe pământ. Orice popor care n'a ajuns încă la o deplină dezvoltare, care n'a trecut încă prin corupția și mizeriile ce le aduce cu sine o civilizație înaltă, dar în decadență, e un popor tiner. La popoarele tinere se va constata un fel de identitate organică; craniile sunt cu totul asemănătoare în privința formațiunii și mărimii, statura este cam aceeași, precum un stejar nu este de cât reproducțiunea altui stejar. Din această asemănare de formațiune rezultă o mare asemănare de aptitudini și înclinări, cari se manifestă în caracterul unitar al naționalității. Din asemănarea de aptitudini rezultă o extremă putere și energie vitală a colectivității. În acest studiu de dezvoltare al nediversificării, omul face atât de mult parte din totalitate, în cât nu el, ci abia totalitatea formează un singur individ. O rasă tinăra încrucișată cu o altă rasă asemenea tinăra, dă un rezultat nou în care aptitudinile amândurora se împreună într'o formă nouă, vitală.

Amestecul însă dintre o rasă îmbetrănită și una tinăra dă aceeași rezultate pe cari le dă căsătoria între moșnegi și femei tinere: copii închirciți, mărginiți, predispuși spre morbiditate.

Dacă vom alătura regula aceasta la fenomenele câte ni se prezintă, dacă vom considera emigrațiunea anuală pentru cauze de sănătate a populațiunilor orașenești din România și morbiditatea cunoscută a acestor elemente, vom vedea că, în cea mai mare parte cel puțin, încrucișarea de rasă a fost nefericită. Mortalitatea din orașe ne-ar dovedi în fine că această rasă hibridă este menită a se stinge.

Dar ceea-ce este fizic adevărat, e intelectual și moralicește adevărat. Spiritele sunt morbide; de acolo substituția a orice activitate intelectuală adevărată prin viclenie, tertip și minciună. Caracterele sunt slabe; de acolo substituția energiei și curajului prin un fel de meschină adoptabilitate în toate împrejurările. În loc ca ele să imprime caracterul lor evenimentelor, din contră evenimentele se imprimă în ele ca într'o ceară moale, însă și aceasta fără nici un fel de durabilitate.

De aceea nu e nimic serios în România. Azi unul proclamă republica, mâine e ultramonarhist ; azi reprezintă o idee, mâine alta ; toate în același mod superficial. Am zice că o idee nu mai e în stare a 'și crea în creier un resid material nou în care să se statornicească, precum un copac îmbetrănit un mai produce ramuri nouă. Numai pe cele existente deja mai răsar frunze, ca cea mai superficială manifestare de viață.

Nimeni nu va tăgădui estrema sterilitate intelectuală și morală a elementelor dominante din România. Cu toată mulțimea de oameni ce știu carte, arareori se va găsi un șir scris a cătării, care să dovedească o concepție puternică. Oameni de caracter hotărât și statornic sunt asemenea rari.

Stabilim încă odată că trebuie a se distinge între deosebitele rase immigrate în România.

Nu toți cari au trecut la noi sub nume de fanarioți, sunt în adevăr fanarioți, nu toți au fost neasimilabili. Din contră, n'am tăgăduit din capul locului că foarte numeroase elemente s'au asimilat cu totul și că numai imigrațiunea cea mai proaspătă, de 50—60 de ani încoace, prezintă inconvenientele neasimilării sau a neputinței de a se asimila.

Dar *L'Indépendance Roumaine*, merge mai departe. Citează ca argument *ad personam* pe d. Catargiu.

Aci se înșală onor confrate.

Catargieștii se găsesc deja ca boieri în timpul lui Mihai Viteazul și înainte, deci acum trei sute de ani. Tot ast-fel Cantacuzineștii, Roseteștii din Moldova ș. a.

L'Indépendance Roumaine mai vrea să introducă cu ocazia aceasta un basmu despre d. C. A. Rosetti. E de notorietate publică ca d. C. A. Rosetti n'are a face de departe măcar cu familiile istorice de același nume, cari se află în țară, de notorietate publică că tatăl d-sale era grec, că d-sa pronunță încă azi limba românească peltic ca orî ce grec. Ziarul francez susține acum că actualul ministru de interne e de origină italiană, ba chiar că e străvechiu în țară. Până la probă negăm toate povestile astea, scornite în favorul unui om pentru care a *pretinde* că e român s'a dovedit a fi un lucru mai mult profitabil, de cât adevărat.

Nu oprim pe nimeni de a fi orî de a se pretinde român.

Reul e însă că asemenea elemente prea proaspete, în loc de

a fi *determinate* de caracterul statornic al poporului sunt din contra *determinante* pentru viața publică.

Urmările le vedem.

Neavând tradiții, nici patrie hotărîită, ele urăsc trecutul, au rupt-o cu tradițiile; au prefăcut țara în mlaștină de scurgere pentru toate elementele nesănătoase ale streinătății. Azi deja fraternisează cu jidanii, mâine vor coloniza țara cu nemți, deși aceasta nu se poate întâmpla de cât în socoteala poporului autohton. De acolo înține demagogia descreeată și teoria de «om și om».

Dacă—ceea ce nu se mai poate spera—Dumnezeu ar avea milă de această *săracă de țară*, cum zice Mateiu Basarab, și ar voi s'o inzeestreze din nou cu oameni, purtători ai tradiției și harnici ai păstra caracterul, el ar trebui să'i aleagă din familii, cari ar dovedi o vechime și o continuitate de influență politică de cel puțin 250 de ani.

Atunci am ști cu cine avem a face și nu s'ar întâmpla ca cristalul istoric al României să fie amenințat de a fi reprezentat-iei de Pherekydis, colo de Herscu Goldner.

VENETICII

Ce pofteste *l'Independance Roumaine* ?

Crede că prin declarații în contra tezei deosebirei de rasă din România se înlătorează un adevăr ? Că se supără mulți asupra unui adevăr atât de isbitor, înțelegem ; ne pare rău pe de altă parte că așa este, dar *amicus Plato, magis amica veritas*.

Pentru a ilustra teoria noastră am citat vorbele autentice ale lui Matei Basarab. Nu din întâmplare, nu cum citează ziarul francez pe Mihai Vodă sau pe Ștefan, cari n'au a împărți nimic în cestiunea aceasta, ci pe acel Matei Basarab care spune clar, limpede : «stătură stăpânitorii țerii oameni *străini* nouă, nu cu legea, ci cu neamul și năravurile cele rele, adică *greci* cari nu se îndurară a pune jos obiceiurile cele bune, bătrâne ale țerei, pentru care curând le fu a aduce țara la risipire desăvârșită și la pustiire».

Acestea le spunea la 1639 Matei Vodă.

La 1669 Radu Vodă (Leon) zice : «și atunci grecii iară ne au fost impresurat cu vnzările și cu cametele ca și *acum*, până ce i-au fost scos țara și părintele domniei-mele cu mare ocară de aici ca pre niște oameni răi».

Când scriu acești domni memorabilele lor cuvinte pentru lupta între elementul autohton și cel imigrat ?

Unul șase-zeci, altul trei-zeci de ani *înaintea* domniei fanarioților.

Când scriem noi ?

Șase-zeci de ani *după* domnia fanarioților.

Și dacă Matei Basarab, pentru care lupta în contra elementului etnic străin, puțin numeros pe atunci, era ușoară, vorbește în asemenea mod, ce să zicem noi când peste brazda acestei nefericite țări au trecut una sută două-zeci și unul de ani de domnie fanariotă, când în atâți ani orașele șesului s'au umplut cu asemenea oameni cari «nu se îndurară a pune jos obicei-

țurile bune. bețrane ale țerei pentru care curând le fu a o duce la risipă și la pustiire ? »

Și oare nu se ved efectele acestei dominațiuni ? Nici o dată țăranul n'a fost mai mizer de cât azi, nici odată sarcinile ce i s'aũ impus mai grele. nici odată regimul alimentar mai rău, nici odată munca mai multă, nici odată clasele curat consumatoare cari nu produc absolut nimic, mai numeroase și mai lacome de bani. Acest regim e atât de rău, în cât într'o țară cu populație rară, aceasta scade ; iar medicii militari constată până și degenerarea continuă a rasei.

Dar oare nu vedem cum acești oameni pun țara să le plătiască mizerabilele lor patru clase primare plus violoncelul, cu zece de miș, cu sute de miș de franci ?

Da! Cu milioanele budgetului, stoarse din firele de grâu ce le produce numai țăranul, întreținem sterilitatea fizică și morală, lipsa de caracter și de inteligență adevărată a acestor oameni.

Dovezi avem în toate ramurile vieții publice.

Avem de exemplu de bine de rău o literatură. Citeze-se numele tuturor cari aũ scris un șir de literatură sau știință adevărată, fie Sincai ori Hasdeu, Alexandri ori Gr. Alexandrescu, Odobescu, Martian, Strat, Cost. Negruzzi și ori câți alții. Pe nici unul nu-l chiamă nici Giani, nici Pherekydis, nici Carada.

Între miile de cranii ce formează plebea guvernantă de politicieni de meserie, unul nu e în stare de a scrie un șir pe care să-l poți citi fără scârbă morală. Dacă cităm în teatru pe Millo, în pictură pe Grigorescu, în muzică câți-va germani, am încheiato. Nicăiri nu vedem Caradale. Incapabile de a pricepe un adevăr, fie științific, fie artistic, dacă le întâlnim, le vedem lipsite de umbră de talent adevărat, cercând a specula arta ce n'o pasedă, precum speculează naționalitatea ce n'o aũ, patria ce nu-i a lor, gloria națională pe care n'aũ creat'o.

Și nici e minune. Mihaiu Cioran, adjutantul lui Tudor, ne povesteste că la 1821 se superpusese peste toată populația istorică o pătură foarte numeroasă de streini. în toate funcțiunile, în toate mănăstirile, în toate bisericile, în toată viața publică.

Aceasta e rădăcina adevărată a funcționarismului.

De aceea nu e de mirare ca într'o țară, românească înainte de Tugomir Basarab, un ardelean, Lazăr, să fie de nevoie pentru a deștepta sentimentul naționalității

Dar ce mai ta deal la vale ? Ori-ce etnolog strein, german

ori francez, a recunoscut și va recunoaște că în cea mai mare parte pătura superpusă acestui popor e neromână. Neromâna, nu cu *legea civilă*, nu cu *dreptul public*, nu cu *constituția*, ci cu neamul și cu obiceiurile rele. Atât de străini, în cât nu le e cu putință nici de a înțelege pe Român, precum acesta îi ocolește și nu vrea să-i înțeleagă pe ei.

Dar sunt mari patrioți acești oameni.

O! ostentativi patrioți, foarte guralivi, foarte infocați când a-facerile scabroase și pensiile reversibile sunt în perspectivă.

Dar ce să fie alta, dacă n'ar fi apucat această breaslă, acest negoț, această meserie a speculei patriotismului reversibil? Ce ar fi Carada în alte țări decât a noastră, la Brașov bună-oară, cu titlurile și meritele ce le are? Măturător de uliță. Ce ar fi Giani e *tutti quanti*? Advocați de mână a treia fără nici o însemnătate. Ce ar fi C. A. Rosetti? Un bufon mai mult în stânga estreme și de sigur că ultramaghiar, ca toți mamelucii, pe când la noi se gerează în ultra-român.

Da! această plebe romanizată de la Tudor încoace joacă în țara-românească același rol pe care Evreii îl joacă în Moldova. Deosebirea e numai că Evreii sunt de zece ori mai onești, mai morali, mai umani de cât oamenii aceștia.

Si în privința patriotismului adevărat sunt de același calibru. Evreii în timpul unei invazii, au avut patriotismul de a denunța pretinsa lor țară și a cere ingenunchierea ei; d. C. A. Rosetti găsea, în timpul aceleiași invazii că singura grijă a țerei trebuia să fie a lua cu asalt Plevna internă, Plevna reacțiunii.

Dar au mâncat pâinea exilului. *Risum teneatis*. După cum știm de la martori oculari, această pâine era atât de bună cum nu se află în țara-românească. Îi vedeai tologiți la cele d'întăiu restauranturi, ba luând pensii dela visteria turcească, ba bătând la tălpi averea câtor-va naivi de boieri de neam ca Golești, cari au avut lipsa de bun simț de a se amesteca politicește cu aceste gunoaie ale României.

La 1921, cine va ajunge, poate că acești oameni vor fi putut deveni Români, dacă nu vor fi preocupat de mult țara bucată cu bucată către Evrei și Nemți, dacă România va mai esista ca expresie etnologică, nu ca expresie geografică.

Si cine știe dacă menținerea expresiei geografice cu sacrificiul celei etnologice, nu e de un folos problematic?

Oare nu vedem că în procesul de sacrificare a naționalității

române, care se consumă ajungem să ne fie scârbă de noi înșine?

Dacă în adevăr, prin vicisitudini neterminabile, ne am chinuit ca neam în războaie, în mizerii, ne-având nici timp de a ne cultiva, nici liniștea de a ajunge la bun traiu, pentru a ajunge în urmă la asemenea rezultate, de a vedea Caradalele și Pherekyzi, străinii aceștia rătoindu-se, fără merit și fără compensație, în demnitățile publice și formând pătura menită a escamota încet încet din mânele rasei române moștenirea ei istorică, atunci în adevăr la ce ne mai și permitem lucsul unui stat propriu?

Din acest punct de vedere, dureros și crud ca ori-ce cunoaștere de sine însuși, poate fi cine-va un foarte bun Român și tot odată un foarte rău patriot. Unui Român adevărat i-ar putea fi atât de scârbă de aceste adunături în cât să prefere un guvern *străin* onest care să asigure desvoltarea morală și materială a rasei române, unui guvern, pretins național, compus din tot ce Orientul a avut mai infect și mai netrebnic. Tot ast-fel popoarele din Austria preferă absolutismul cu toate rigorile lui inevitabile, liberalismului dominant al pseudo-germanilor galițieni, cari dictează la Viena și a pseudo-maghiarilor din Buda.

Dar ziarul francez ne citează războiul. Iată vorba mare care se aduce ca mijloc de convingere, precum advocații cei răi ai «Copiilor de pe natură» citează pe Stefan la început, pe Mihail la coadă în procese comerciale.

Ce are a face una cu alta?

Țăranul din Vrancea, de la Vasluiu, s'a bătut cu calitățile înăscute rasei lui din timpî strămoșești. Guvernantiî din București l'au tratat însă cu calitățile înăscute rasei lor, l'au lăsat să moară de foame și să degere de frig în câmpiele Bulgariei.

Pe când adevărații viteji pe care îi acopere țărâna, zăceau în căderea ninsorilor și sub stoluri de corbi rotitori într'o nespusă părăsire, vitejiî reversibili și guvernantiî din București destupau sticle de șampanie în onoarea mironosițelor de strade și berării cari umpluseră pe atunci Capitala. Erau titori dumnealor de așezăminte de bună cuviință.

Nu ni se mai citeze războiul. Nici când deosebirea dintre rasa autohtonă și cea venetică nu s'a dovedit mai pe față de cât atunci. Nici când puterea de sacrificiu a populațiunei istorice n'a fost mai mare, mărșavele spoliațiunii ale Mihăleștilor și Chi-rișopolilor mai numeroase, mai inumane, mai vrednice de marele cordon al sfintei cănepe.

Nu e timpul, nu e locul de a vorbi de toate câte s'aû petrecut în vremea războiului.

Dar va suna și ceasul în care se va face lumină și asupra conferințelor de la Livadia și asupra regimului de foamă și de mi-
zerie la care a fost supusă oștirea noastră.

SPITALELE RURALE

SPITALELE RURALE

Mai zilele trecute *Monitorul* a publicat un regulament pentru înființarea de... spitaturi în sate.

Spitaluri în sate !

Iată în adevăr signatura guvernului și partidului roșu. Poporul acesta e atât de exploatat, tratat cu atâtă neomenie, otrăvit zilnic de frații d-lui Rosetti cu care a împărțit «mielul paștelor» încât are nevoie de sticle de medicament.

Curioasa necesitate de a înființa spitaturi în sate—ceea ce nu mai e nicăiri în lume—dovedește cum în mod artificial, s'a dezvoltat o morbiditate în satele noastre care nu s'a mai pomenit nici când, nici în timp de epidemii.

Iată în adevăr unde am ajuns. Până și sănătatea fizică a poporului nostru, robit de uzură, stors de corupția administrativă, otrăvit de jidani, e compromisă atât de adânc în cât trebuiesc spitaturi în sate.

Noi, bună oară, am crede că o pușcărie în care să încapă xenocrația de toate categoriile ar fi cu mult mai practică ; căci ceea ce trebuie schimbat e regimul de traiu al țeranului, care nu se poate îmbunătăți de cât cu starea lui materială, care îmbunătățire iar nu poate avea loc de cât înlăturându-se pătura de pungași și de cocote care îl guvernează. Dacă Mihalești și Chirișopolii și-ar găsi locurile cuvenite în «spitalul iubirei de oameni» de la Văcărești, atunci spitalele pentru boale fizice în sate n'ar fi necesare. Dacă budgetul statului n'ar fi el însuși un imens spital pentru nevolnicii intelectuali cu patru clase primare, pentru aristocrația covrigului și simigului, n'ar fi nevoie de sticle de medicament pentru săteni.

Un medic cu minte care nu seamănă cu doftorii lui Molière, un medic modern știe că neputincioase sunt leacurile când regimul alimentar e rău ; că nu există buruieni contra sărăciei, contra lipsei de alimente suficiente, precum nu există buruieni

în contra uzurei, în contra semi-doctorilor, în contra postulanților în contra Caradalelor, în contra cumului. Sau dacă există în adevăr ramura de alun ori lugerul cănepei, ele sunt pentru uzul extern, nu pentru cel intern și curarisesc boale patriotice și reversibile, nu fizice.

Deci precum am zis, boalele fizice bântue populațiile noastre din cauza regimului rău alimentar. Acest regim nu se poate schimba de cât prin îmbunătățirea sorței materiale a țăranului și această îmbunătățire nu-î cu puțință de cât prin o reorganizare socială care să-l asigure în contra exploatării sub orî-ce formă ar veni, fie sub forma datoriilor contractate pentru a plăti birul, fie sub aceea a prestațiunilor exagerate, fie în fine sub aceea a datoriilor pentru beuturi. A veni cu sticla de medicament acolo unde mizeria s'a produs în mod artificial prin biruri, uzură, rău nutriment, muncă executată *manu militari*, a crede că cu buruieni se înlăturează o stare de lucruri, ale cărei cauze sunt sociale și politice, este o șarlatanie demnă de un fanariot bătrân, dar nedemnă de o nație care-și are mințile la un loc.

Ce s'ajute terapia, arta de a vindeca, care, din antichitate și până azi, mai n'a făcut progrese, contra rezultatelor administrației Chiritoșopolilor, Mihăleștilor, Simuleștilor?

Cu clistirul se reduc dările, se fac oamenii stăpâni pe echivalentul muncii lor, se face pașunea mai eficientă? Bleasturul va desliința erbăritul pe găște și găini, decocturile vor face din Zevzechydis român și din Pehlivanoglu patriot, hidratele, acizurile și axidele vor reda poporului românesc buna lui stare materială, trezvia morală, priceperea și vioiciunea, bucuria de viață și de muncă, pe care o avea acum douăzeci, treizeci de ani sub regimul defăimaților boeri?

Că mai ba!

Da! buruienile lui Vlad Vodă Tepeș și decocturile lui Lăpușeanu ar avea poate efect, dar aplicate, nu țăranilor, ci cumularzilor grecotei din sferele dominante.

Venim la principiul pe care l'am stabilit de mult în coloanele acestei foi. Regimul vechiu orî-câte defecte ar fi avut, capabile însă de îmbunătățire, era ieftin. Pentru a susține un regim, pe care surizînd d. C. A. Rosetti îl numia la «Cîrc», compus din zece boieri mari și trei-zeci de boierănași mici, țăranul plătea acel tradițional galben pe an din prisosul lui. În fine trebuințele

acelor patru-zeci de oameni erau mici și lesne de satisfăcut ; astă-zî o Carada cheltuește mai mult de cât Iordache Filipescu, care era putred de bogat, cum se zice. Sarcina socială era ușoară ; era în raport cu puterile de producțiune ale poporului ! Dacă țăranul trăia rău ori bine, în belșug sau în sărăcie, forța musculară pe care avea a o pune la dispoziția societății, a țerei, era minimă ; echilibrul între puterea musculară cheltuită și între restituția acestei puteri prin alimente era deplin. Acest echilibru e acum stricat. Sute de mii de greco-bulgari și de jidani trăiesc azi de pe spatele aceluiași număr de muncitori ; aceștia caută să-și înzecească munca pentru ca să susție noua sarcină socială și cu toate astea regimul alimentar, departe de a deveni mai bun, e mult mai rău de cât înainte. Există sate mari în care nu găsești o oca de lapte, o găină, un ou. Cultura vitelor, așa dar și alimentele de proveniență animalică, au scăzut în mod înspăimântător ; țăranul nostru e silit de organizația socială, de greutățile ce i le impun exploatatorii străini, să devie vegetarian.

Și cu toate aceste cheltuieli de putere musculară ce i se cere *manu militari* chiar, este nemăsurat de mare pe lângă cea din vremea în care el păștea oile pe moșiile boierilor și ara mai numai pentru trebuințele lui.

Vechiului proprietar istoric care avea o sinceră iubire pentru oamenii lui cu cari trăise din neam în neam împreună, i s'a substituit noul proprietar parvenit sau arendașul grec ori ovreiu, care nu vede în țăran nici pe compatriotul lui, nici pe creștin, nici pe om, ci o simplă unealtă de muncă, o vită de jug, un paria.

De aceea se vor vedea pe moșiile ale d'alde Zevzecopol și Pehlivanidis oameni duși în lanțuri și nemăncați ca să lucreze pentru datorii adesea false, fictive, bazate pe contracte false, legalizate de primari venali, executate de sub-prefecți mituiți. Dacă ne întrebăm cum un Simulescu a plătit datorii de sute de mii de franci, fiind prefect câțiva ani, cum sub-prefecții umblă în cupeie cu patru cai din leafa de 200 de franci pe lună, cum fie care din acești oameni ese bogat din suljba în care intrase gol ca degetul, ne vom convinge numai de cât că din specula de carne omenească, de viață omenească, de sudoare omenească au trebuit să se îmbogățiască.

Înainte, statul avea măsuri extra-ordinare contra canalizei extra-ordinare, contra bestialității extra-ordinare. Un vestit tâlhar și jupuitor de țăran, supus austrieccesc, a fost oprit de di-

vanul lui Grigorie Vodă Ghica pe «vecii vecilor», de a ține moșie în arendă, de a cumpăra un petec de pământ, de a fi îngrijitor de moșie chiar. Ei bine, sub regimul constituțional, cu drepturile imprescriptibile ale cetățeanului, același om a devenit proprietar mare și ducea țăranii la muncă în cușci de câini ca ale hengerilor, iar noaptea, ca să nu fugă, îi înconjura cu cercuri de fer cu țepi. Dosarele tribunalului sunt față. Azi arendașii jidanii îi biciuiesc pe țăranii, înjugă fetele la plug, deschid gura moșnegilor și le scuipe în gură, îi țin cu fața de-asupra focului. Toate acestea sub constituție, sub regimul greco-bulgarilor, unit cu al jidanilor.

De batjocura urdorilor și a spurcăciunilor universului, a ajuns poporul românesc.

Și aceste rele strigătoare la cer, d. C. A. Rosetti le lecuește cu decoct de mușetel? — Ridicol!

EFECTELE DEMAGOGIEI

Si-au pierdut sârta confrății de la *Românul*.

Nu e vorba, adevăr mai crud de cât cel pe care l'am spus în priviri-le, că la adică vorbind, partidul pe care îl reprezintă e compus din străini veniți de erî alaltă-erî, cari au tot așa de puțin drept de a determina soarta României, pre cum îl au Evreii bună oară, un asemenea adevăr nu le-a mai spus nimene; el i-a durut și i-a amețit. Loviturile repezi și după oaltă câte au căzut din parte ne asupra acestor titve incapabile de cât de mistificări și neadevăruri le au amețit, încât neputând răspunde neavând ce să răspundă *ad rem*, obiectiv, au început să aiureze, să vorbească în dodii și 'n bobote, ca netoții orî ca surzii.

În urma acestei amețeli vedem curioase lucruri. Într'unul din numerele *Pseudo-Românului* vedem acuzarea că reacționarii amenință pe Rege cu asasinatul, dacă nu-l va chema la putere.

Cari reacționarii?

Când?

Unde?

Dar mai știu ei ce vorbesc când îi apucă istericalele fanariotice?

Mai erî ne numeau pseudo învățați și falsificatori ai teoriei Lamarck-Darwin.

În adevăr, cine sunt învățați s'au introdus la redacția *Românului*. Descoperirea unității ființelor organice, făcută în același timp de Goethe și de Lamarck și legile diversificării acestei unități și ale evoluțiunii, teorie atât de splendid dezvoltată de Darwin, ne este nouă mai puțin cunoscută de cât celor patru clase primare și coardei de violoncel care redijează *Românul*. De când cu răscumpărarea căilor ferate, s'a desteptat cumplit redacția din strada Doamnei și Carada e în primejdia de a fi numit doctor al universității din Cambridge.

Dar în stârșit ce suntem noi de vină dacă constatăm un fapt pe care nimeni nu îl poate contesta, că partidul roșu consistă în cea mai mare parte din străini (greco-bulgari) vicleni și malonești, incapabili de a se asimila rasei române, incapabili de a o pricepe chiar ? Ne pare rău că așa este. Ne pare rău că pișcherlicul și lipsa de caracter sunt titluri de înaintare în România ; ne pare rău că tocmai clasa actual dominantă e incapabilă de știință, de arte, de adevăr, cu un cuvânt de orîce activitate la care se cere o inimă dreaptă și o inteligență clară ; ne pare rău că acești oameni, incapabili de o concepție puternică, duc Statul din rău în mai rău, din expedient în expedient ; dar nici suntem în stare a le lărgi craniile și a le face mai încăpătoare, nici a le lărgi piepturile încovoiate și a face bătaia inimii mai energică, mai liberă, mai generoasă

În vechiul nostru obicei al pămîntului existau mijloace de înlăturare. «Om vrednic de ris și de ocară» nu se putea face după *jus olachale* nici popă, nici ostaș, nici dregător ; nici om însemnat de Dumnezeu cu darul schiopătăciunei, a încrucișării, cu cocoasă ori cu alt ponos.

De sigur că nu mai departe de cât acum o sută de ani, nu s'ar fi găsit Vlădică român să popească vr'o mutră de patriot nici Domn care să-î învrednicească cu vr'o dregătorie. Așa era lumea pe atunci, cuminte

Azi în vremea drepturilor imprescriptibile ale cetățeanului nu putem opri că cel mai cocoșat să fie mai mare în gardă și să ajungem de risul chioarei.

Pe zi ce merge însă istericalele bizantine se urcă *crescendo*.

Ast-fel în cel din urmă număr *Pseudo-Romanul* ajunge să ne zică că nu ne-a crezut așa de răi și atât de cruzi în cât să fim în contra înființării de spitale în sate.

N'aibă grijă *Românul*. Nu suntem în contra, ci pentru înființarea acestor spitale.

Dar asta nu ne oprește de a deplînge nenorocita necesitate de a se înființa asemenea spitale, cum nu sunt în nici o țară din lume. Deplîngem, că nouii fanarioți, au fost în stare a reduce poporul nostru la atâta mizerie materială, în cât asemenea așezăminte să fie necesare și ne îndoim tot-odată că ele ar putea fi mai mult de cât un paliativ la rele, a căror rădăcină e socială și politică.

Cauza morbidității țeranului român, este exploatarea neome-

noasă la care este supus în linia întâia din partea Statului, în linia a doua de către mulțimea nenumărată de streini, pe cari îi susține cu munca lui. Cauza e demagogia care se hrănește din spinarea lui, uzura roșie, administrația roșie, sporirea budgetelor de cheltueli ale Statului, județene și comunale, prestațiunile făcute pe moșiile roșiilor, sărăcia ce urmează de acolo că i se fură timpul fără compensație, regimul alimentar rău ; iar nu clima și epidemiile.

Sub aceeași climă poporul nostru era sănătos și sporea până mai alaltă-ieri, sub Mihail Sturdza, sub Barbu Stirbei, sub Grigorie Ghica.

Dar el e bolnav și scade sub domnia a d'alde C. A. Rosettis, Flevas etc., scade de greutatea imense ce i le impune întreținerea unei xenocrații fără minte și fără inimă.

Iată ceea ce am zis noi și ceea ce repetăm. Amețiala în care au căzut redactorii foii fanariote nu-i justifică de loc și nu le dă dreptul de a ne atribui vorbe ce nu le-am spus. Nici nu am numit poporul ce muncește și plătește, canalie. Pentru plebea superioară, pentru acele mii de demagogi cari trăesc direct sau indirect din budget, am păstrat acest *epitheton ornans*, pentru cumularzi, lefegii, agenți electorali plătiți, circiocari și coțcari cari s'au virit până și în comunele rurale ; iată pentru cine păstrăm epitetul nu pentru bietul nostru popor, pe care numai prefectul roșu d. Vidrașcu îl numește sêlbatec într'o țară civilizată.

Ignoranța lui, sermanul, e mai bună de cât ignoranța pospătită a acelor redactori ai *Românului* cari, prin frustrarea Statului grămădesc milioane și se gerează în oameni mari. Pentru acești ignoranți, nesățioși să bage țeranii în spină și părae înghețate *manu militari*, pentru a plăti rămășițe mincinoase sau plătite odată unor tâlhari ; pentru acești ignoranți se vinde patul, vaca, oaia, cenușa din vatra țeranului ; pentru a plăti diurnele, recompensele naționale, pensiile reversibile, misiunile în streinătate a acestor ignoranți se iau de pe țeranii șapte piei și se vinde dator pe toată viața, de nu i mai poate nimeni ajuta, nici Dumnezeu din cer, necum un reversibil cu sticla de decoct de mușătel.

Iată réul și un rău la care de sigur nu sunt de vină oropșiți și defăimați de boeri. Pentru a ajunge cine va alături cu boierii, trebuia să muncească, să se distingă. Pentru a fi mare

om la roși, se cere să fi comis vre-o trădare, să te fi compromis, să fii imposibil alt-fel.

Atunci brațele marelui partid îți sunt deschise ; deschisă calea la avere și influență.

Dar de unde să și faci această avere fără pierderea altuia ?

Prin producțiunea proprie ?

Dar ce a produs, ce a învățat a produce Carada, Costinescu, Eliad-Cărciumărescu, Fleva, Stolojan, Pherekydis e *tutti quanti*? Nimic, absolut nimic. În ce bunuri de utilitate pot ei să prefacă materiile prime ? Ce industrii, ce meserii au introdus în țară ? Nimic.

Industria palavrelor și prăvăliile de minciuni.

Dar acestea într'o țară cinstită nu fac parale ; numai la noi se plătesc cu 120 milioane pe an.

POLEMICA CU „ROMANUL”

Pseudo-Românul, ca să esplice acuzarea că «reacționarii ar fi amenințând pe rege cu asasinatul» reproduce din *Timpul* un pasagiū al unui articol ce ni s'a trimis din Galați.

Iată acel pasagiū :

La 1735, când Voltaire susținea cum că iubirea de binele public în Franța nu este de cât o chimeră și că Francezii nu sunt cetățeni, ci o simplă plebe ordinară, Franța era cu mult superioară stărei actuale din România și, cu toate acestea, bunul dar imbecilul rege Ludovic XVI trebui să plătească cu capul, în ziua de 21 Ianuarie 1793, nesocotita sa toleranță.

Regele Carol I al României n'ar trebui să peardă din vedere că legile naturii nu se pot altera că, prin urmare, *aceleași cauze aduc tot-d'a-una aceleași efecte*.

Acest pasagiū arată în adevăr cum un rege, bun de altminterlea dar fără prevedere, a fost jertfa demagogilor pe cari i-a ridicat din noroiu.

Ca exemplu istoric ne învață că un rege cată să se păzească de a face adiutanți și miniștri din eroii militari de la 11 Februarie, din conspiratorii de meserie. *Pseudo-Românul* însă face cu totul alte deduceri, căci iată ce zice :

Ce'nsemnează oare aceasta de nu cea mai clară amenințare ? *Timpul* spune că Regele Ludovic XVI trebui să plătească cu capul *toleranța sa*.

Regelui Carol I același ziar îi dă numirea de «Carol Ingăduitorul» adică cel *tolerant*.

Ludovic XVI plăti cu capul toleranța sa.

Carol I e tolerant.

Si fiind-că aceleași cauze produc aceleași efecte, cum zice *Timpul*, concludsiunea vine de sine și forțat în mintea orî căruî om cu judecata limpede și dreaptă—Carol I va plăti cu capul toleranța sa.

Trebuință de mai lungi esplicațiuni nu este.

În adevăr nu e trebuință de esplicațiuni mai lungi.

Prezidentul republicei de la Ploești și eroul din noaptea de la

11 Februarie, actual adiutant; fiul făclierului grec din Botoșani, asemenea erou al acelei nopți, actual delegat militar la manevrele din Franța; generalul de la Bacău, fost mai erî ministru de rezboi, sunt dovadă, că dacă regele nu are din partea acestor oameni soarta celui francez, nu este a i se atribui lui. O stea fericită îl proteje. Ingăduința celui ce resplătește cu medalia *Bene-merenti* pasquilorile indreptate contra persoanei sale și cu ranguri militare înalte pe prezidentul republicei ploștene, care i-a proclamat detronarea, ingăduința aceasta e de sigur egală, dacă nu superioară celei a lui Ludovic XVI.

Da, regele e tolerant cu conspiratorii și rebelii, tolerant cu Chirișopolii și Mihăleștii, tolerant cu xenocrația fără de minte și inimă.

Pericolul, amenințarea perpetuă e din partea acestor oameni pe cari îi tolerează, pe cari îi ridică din nimic. A constata acest pericol, a constata că regele se înconjură cu oameni, a căror existență este deja o amenințare pentru Stat și dinastie, a constata că redactorul *Republicei române* și afiliatul revoluțiunilor de pe tot continentul, e azi întâiul consilier al M. Sale, va să zică a arăta de unde vine amenințarea, nu a amenința.

Mai mult. La 1875 roșii i-au trimis Domnului un anume delegat cu însărcinarea de a-i spune să «scutiască țara de o crimă».

O amenințare clară, făcută M. Sale pentru a veni la putere. Oare.... reacționarii au făcut-o?

Am constatat, în studiile repetate asupra păturei de streinice s'au superpus poporul român că ea e incapabilă de a discuta chiar.

Care inteligență onestă, ce cunoaște istoria Franței și a regelui Ludovic XVI, ar fi putut deduce din citarea acestui caz... că reacționarii ar amenința pe rege?

Reacționarii au fost aceia cu care Ludovic XVI s'a încunjurat? *Reacționarii* au fost cauza sorții lui tragice? Dar la ce discuție? Când un adevăr îi isbește, ei încep a răspândi în juru-le prin neadevăruri și sofisme, acel *factor caprinus*, acel miros specific al unor inteligențe potricălite de vicii și bătrânețe de rasă, cu care nu se mai discută. I-a apucat istericalele; nu mai sunt stăpâni nici pe mintea, nici pe organele lor. Nimiciți moralicește prin adevărul că sunt streini; neputând inspira nici-o autoritate prin faptul că o capră chiar decorată cu cordoane, e pur și

simplu ridicolă, au ajuns de risul și de batjocura neamului românesc care, după cum zice și Miron Costin, e un neam rizetor de felul lui. Nu le mai rămâne de cât arma cea mai de jos a spiritului: minciuna și mistificația.

Neputincioase arme contra adevărului pururea de și târziu învingător, dar singurele ce le-au rămas.

De aci vorbe ca «monomanie, absurditate, poznaș, ziar de insulte, amenințări de asasinat, falsificarea lui Lamarck sau Darwin», toate neputincioase contra unui adevăr limpede ca lumina zilei, dovedit prin cărți *gospod*, resdovedit prin realitate.

Când vom avea un cap al unui fanariot parvenit și l'am putea avea odată, căci dacă perversitatea e nemuritoare, perversii sunt muritorii, îl vom putea trimite lui Wirchow sau lui Quatre fages să l compare cu un simplu craniu de mocan de la Vrancea ori de la Breaza. Dacă învățații streini nu vor crede că-i *mistificăm*, că le-am trimis o căpățină de capră s'o compare cu un cap de om, să nu ne spuneti pe nume.

Când le am spune însă că scorbura mică și găunoasă e a unui om de Stat din România, iar craniul al doilea, larg și încăpător, al unui cioban de oi, și-ar face cruce oamenii, ar înțelege de ce neamul românesc numeros și inteligent, muncitor și îndrăzneț, nu poate ajunge în lume la poziția ce i se cuvine.

Cum să și ajungă când oceanul cel turbure din prejurul insulei romanice a aruncat de asupra lui o spumă de stêrpituri?

Ce-i pasă acestei spume cosmopolite de ființa istorică a României? Vorba lui Hamlet: «Ce e Hecuba pentru ei?»

Ce-i pasă, ce-i poate păsa unui C. A. Rosettis, unui Giani, unui Pherekydis, coboritori din străini, în cari idei și sentimente nici pot prinde rădăcină, de vreme ce cad pe pământ sterp, de Țara românească, de poporul nostru, de obiceiurile ori de trecutul nostru?

Ca obiect de exploatat, ca vacă de muls, ca izvor de lefuri și pensii..? Calea-valea. *Vive la Roumanie!*

Dar când e vorba de acea iubire adâncă și nestrămutată de neam, precum o aveau bethrani, precum o avea Miron Costin care și punea creștetul sub sabie pentru a înlătura un bir nou, când e vorba de a apăra adevăratul popor românesc de exploatarea la care e supus, atunci adio Românie! Atunci îi vezi alături cu jidani cari scupă moșnegilor de la țară în gură și le frig ochii de-asupra tăciunilor; atunci sunt frați cu străinii și împart «mielul Paștelor» cu ei.

Ei, acest adevăr ve doare confrăților, de ați ajuns a restălmăci pasagiî din articolele noastre și a vă face din nou meseria «înstrăinând pe oamenii țerei prin pîre și năpăști de către Domnia Sa» precum zicea Radu-Vodă.

FANARIOȚII ȘI CLASELE DIRIGENTE

Din nefericire organele roșii nu sunt capabile de o discuție serioasă. A discuta va să zică a compara argumentele proprii cu cele ale adversarului și a distinge cu desinteresare care e mai tare, care e adevărat. Dar când alt-ceva zici, alt-ceva îți răspunde; când dai ici și crapă cine știe unde, când discuția, în loc de a fi o comparare de argumente, degenerază în ceartă pentru vorbe, în logomachie și subtilități, discuția e stearpă.

Am dovedit de zece ori ceea ce nu avea nevoie de dovadă: evidența; am dovedit că de asupra poporului românesc istoric pe care îl cunoaștem toți de acum două-zeci, trei-zeci de ani, de asupra țăranului, a moșneanului, a breslașului, a boerului mare și mic s'a superpus o pătură de populație străină, romanizată în parte în privința limbei, dar ne având de loc nici natura, nici instinctele poporului nostru.

E clar că această populație joacă în viața noastră publică rolul unui altoi care produce alte fructe de cât trunchiul în care s'a altoit și, drept vorbind, fructe veninoase.

Altoit în stejar, trăește din sucule stejarului, iar acesta se usucă, căci populația moșneană a acestei țări, săteanul e morbid (dovadă spitalele d-lui C. A. Rosetti) și supus unei mari mortalități.

Am dovedit că acest altoi veninos n'are nici minte, nici inimă. Oamenii aceștia cari sunt aproape toți roșii, sunt mărginiți în privirea inteligenței, răi, meschini, falși în privirea caracterului. Am probat că între ei nu se poate naște un autor de exemplu, un om de științe sau de litere, un om care să compenseze prin știință sau talent, munca națională ce-l susține; că n'au nici un alt talent de cât acela al vicleșugului, al pungășiei, al cumulului, al tripotagiului; că mintea la ei e sub-

stituită printr'un surogat din cele mai rele, pișicherlicul ; inima și caracterul prinsurogate și mai rele, prin falșitate și înclinări de trădare.

Iată ceia ce am dovedit clar.

De aceea principiile nu sunt pentru ei de cât niște pretexte sunătoare, pentru a amăgi mulțimea, gata de a renunța la ele îndată ce un interes material, bănesc îi îndemnă la aceasta.

Ast-fel cel mai aprig republican și redactor al *Republicei rumâne* aruncă tot bagagiul său de principii în baltă pentru o pensie reversibilă ; altul aruncă republica de la Ploestî pentru o funcțiune.

Dacă ar fi consecuenți, fie republicani, fie liberali, fie ce-or fi, cu un cuvânt, dacă ai ști de ce să te ții, lupta ar fi posibilă. Dar azi republican, mâine monarhist. azi una mâine alta, după cum dictează interesele materiale momentane ale coteriei ; iată ceea ce face o luptă de idei imposibilă.

Pătura aceasta superpusă de Caradale, Pherekyzi, etc., e foarte numeroasă. Ea! meșteșug cu care să se hrănească cinstit nu știe, ea carte nu știe, ea caracter n'are, cu un cuvânt, nimic ce ar îndreptăți-o de a juca un rol în viața publică. Cu toate acestea ea este totul azi în Stat.

De aci vezi directori de drum de fer ce nu știu abecedarul mecaniceii ; de aci directori de bancă națională cu patru clase primare ; de aci directori de servicii ce abia se știu iscăli. În toate ramurile vieții intelectuale și ale Statului, în toate încheeturile organice ale națiuneii, s'aũ incuibat paraziți ; tocmai centrele organice sunt cuiburile în cari se prădesc și se înmulțesc.

Dar asta n'ar fi nimic.

Existența tuturor acestor oameni costă bani ; banii sunt munca cui-va.

Precum însă, aproape singurul producător în țara noastră e țranul, trei din patru părți ale poporului, susținerea întregii xenocrații se traduce în muncă țărănească, în bir plătit de țran sub sute de forme !

Toate acestea sunt clare, sunt matematic exacte. Suma de putere de care dispune țranul, nu poate suporta greutatea ce i se impune fără nici o compensație ; el cheltuiește din puterea lui vitală mai mult de cât poate restitui ; de acolo, falimentul puterilor lui vitale : morbiditatea, mortalitatea.

Se poate traduce în formule această socoteală.

Dacă înainte vreme ar fi fost în țară 1,500,000 de contribuabili, iar clasa dirigență era reprezentată prin cinci sute de inși, munca socială necesară pentru a o susține era reprezentată prin fracția $\frac{5}{150000}$ sau $\frac{1}{30000}$. O a treia mie parte din puterea musculară datorită țăranului Statului.

Azi sunt zeci și iarăși zeci de mii de oameni care sub o formă sau sub alta trăiesc din aceeași pungă a țăranului. Sunt în fiecare sat cel puțin zece lefegii, ceea ce face un condei de 40 mii de lefegii; apoi comunele urbane, apoi Statul. Dacă vom pune 100,000 nu greșim. Dar unde punem întregi popoare parazite ca cel ovreesc, care nu produce nimic și trăiește numai din scumpirea obiectelor de consumațiune? Aceștia sunt 500,000. La un loc toți streinii, lefegii, clasele consumatoare care nu produc nimic se urcă la un milion, de nu mai mult. Fracția numai cea de sus $\frac{1}{30000}$ ci $\frac{2}{3}$ adică două din trei părți din viața sa trebuie să cheltuiască un om pentru a susține Statul și societatea, care nu-i dă nici o compensație.

Dar Dumnezeu i-a dat omului abia atâta putere în cât să se susțină pe el însuși și familia și un prea mic prisos la dispoziția vieții publice. E evident că toată economia lui e sdruncinată, precum o și vedem dovedit în monografia d-lui A. V. Millo, care făcând budgetul unui țăran condei cu condei, arată că abia frunțașii se pot ține în echilibru; țăranul cu două boi, palmașul își încheie anul cu un mare deficit ce se traduce în datorii.

A, dacă clasele dirigente compensează munca țăranului prin munca lor, dacă o administrație cinstită îl ocrotea de spoliare, dacă un cler luminat îl ferea de vicii și de demoralizare, dacă o legislațiune onestă ținea seamă de starea lui și-l ocrotea în loc de a-l pune sub dispoziții cosmopolite; dacă, cu un cuvânt, exista înțelegere pentru ceea ce e în adevăr esența Statului, apărarea claselor producătoare în contra celor consumatoare, apărarea de exploatarea altora și de propriile sale inclinațiuni, atunci alt-ceva! Dacă cu aceeași sumă de putere musculară, țăranul, prin instrucție, ar fi ajuns a produce de zece, de douăzeci de ori pe atât pe cât poate produce azi cu instrumente primitive și cu metod primitiv, atunci lucrurile ar avea o altă față. Atunci clasele de jos ar fi ținut pas în producțiune cu trebuințele celor dirigente, atunci ar fi fost echilibru și ar fi fost bine.

Dar clasele dirigente, dar Caradalele, Costineștii sunt tot atât

de inculte ca și țeranul; nu sunt în stare de a compensa munca lui.

Credem cel puțin că marile mistere ale abecedarului, în modul în care le-a învins Seruie și Carada nu constituie un merit pentru a-și vedea cu lefură și diurne de zeci de mii de franci pe an.

Și pe lângă aceasta, pe lângă că sunt necapabili de muncă, leneși și tâmpiți, malonești și reși, mai sunt și străini, veniți de erii de alaltă-eră, ridicați de la covrig și bragă la ranguri sociale înalte.

Fără îndoială că și în alte țări clasele lucrătoare nu sunt bogate; pentru ele e adevărat axioma stabilită de Turgot că nu vor câștiga de cât minimul necesității lor. Dar acolo populația e prea mare în raport cu întinderea statului, în raport cu puterea de producție a pământului.

Cestiunea socială e acolo înainte de toate agrară și o rezolvă într-un câțiva capitalul industrial care caută a plasa munca țerei suprapopulate în țări nepopulate.

Dar la noi cestiunea socială e o cestiune de parazitism. Plebe grecească, bulgărească, jidovească căreia îi e rușine de muncă saă care nu știe și nu poate munci, s'a încuibat de asupra poporului nostru și-l stoarce până la sânge.

Și ce plebe?

Comună, mult mai puțin inteligentă de cât poporul nostru, fizic decrepită, moralicește putrezită.

Nu xenocrația prin cucerire, ci xenocrația prin furișare prin introducere în mod clandestin, prin înveninare.

De aceea nu e de mirare că toate instituțiile noastre s'aun descompus de acest venin cadaveric. Biserica nu mai e biserică, căsătoria nu mai e căsătorie, școala nu mai e școală; nimic nu e a cătării.

Dar unde punem trebuințele acestei plebe? Trebuințe aristocratice, pariziene, de cari clasele dirigente vechi nici nu visa.

La toate adevărurile acestea limpeză ca cristalul, la părerea de rău că mersul dezvoltării noastre n'a fost organic, continuativ, că ne costă sănătatea și bună starea poporului nostru ce ne răspund acești arhi-streini?

Că suntem socialiști. Ei cari în adevăr sunt socialiști când n'aun slujbe, dar foarte regaliști când sunt în pensii reversibile și în cumul, nici nu înțeleg însemnătatea teoretică a cuvântului.

Cestiunea e fără contestare socială : am fi socialiști numai atunci când am propune o *soluțiune* socialistă. Departe de noi asta. Din contra soluțiunea ce o propunem nu poate fi de cât conservatoare, reacționară chiar. Clasele muncitoare trebuiesc scăpate de paraziți ; paraziții însăși trebuiesc, prin o riguroasă organizație, siliți la munca la care se pricep. La tăiat lemne Serurie, la cârciumărie Carada. Nu oameni mari cu abecedarul în mână, nu escrochi și tâmpiți în demnitățile statului nu cocoterie și pungășie în afacerile publice.

O reorganizare socială având de principiu apărarea și incurajarea muncii, înlăturarea feneanților și paraziților din viața publică, iată ceea ce e de neapărată trebuință.

Așa dar să ne înțelegem.

Nu cerem și nu voim, precum insinuă *Românul*, estermnarea cu sabia a elementelor hibride. Dar ceea ce pretindem pozitiv e ca asemenea elemente să nu fie *determinante*, *domnitoare* în Statul român. Nu ne opunem dacă ele se vor hrăni prin muncă proprie, dar nu exploatând munca altora. Nu avem nimic de zis dacă Serurie se va ocupa cu cinstita cismărie, Bosnagi cu zidăria. Dar în capul unui Stat român nu se cade să vedem aproape exclusiv numai oameni străini, incapabili de a pricepe geniul poporului nostru și, până la un grad oare-care, incapabili de a-l iubi și de a-l cruța.

Și când vorbim de poporul român, știm foarte bine de cine vorbim. Nu de amestecături, nu de oameni veniți de erii alaltăieri în una din provinciile Daciei lui Traian, ci de acele elemente etnice știte din încrucișarea Romanilor cu Dacii, de rasa romană. Aceasta a fost în trecutul țărilor noastre rasa plastică, rasa formatoare de stat, cea orânduitoare, cea istorică ; aceasta trebuie să și rămăie de acum înainte. Cum că deosebirea între adâncimea rasei istorice și superficialitatea celor superpuse, e mare, o știe orî-cine. În inima unui popă din Ardeal e mai mult sentiment național românesc de cât într'o sută de mii de Caradale și craniul unui singur Român incăpe de cinci orî pe atâția creeri pe cât s'ar constata cu cumpăna în titvele mutrelor de paiață ale patrioților.

APOSTASIA LIBERALĂ

Românul, ținând seamă de un articol de fantazie al ziarului francez *l'Indépendance Roumaine* în care se vorbește de formațiunea unei «june drepte», revine din nou la acuzarea că partidul conservator n'are principii sau că cele pe cari le are sunt învechite, că e putred și alte multe de aceste cu cari ne-am obișnuit și cari nici nu merită a fi relevate.

În realitate însă, dacă vom privi guvernarea roșie de cinci ani încoace, ne vom convinge că dacă un guvern al d-lui C. A. Rosetti este cu puțință în țară, nu e de cât în virtutea principiilor noastre conservatoare, cari se impun de sine de vreme ce sunt răsărite din însăși natura Statului.

Independența Statului român era un punct constant urmărit de cabinetul conservator, într'un timp în care *Românul* striga că suntem Turci, parte integrantă e împărăției otomane.

Veniți la putere, li se impune roșilor prin natura lucrurilor politica independenței; ei încetează de a mai fi Turci, declară chiar rezboiul Turcilor și rezultatul este....? Tot cel urmărit și obținut în mare parte pe cale pacifică de ministerul Catargiu.

Intemeierea monarhiei ereditare era o țință a politicii conservatoare. D. C. A. Rosetti având aceeași firmă ca fiii d-sale, redactor al *Republicii române* era se înțelege pentru o altă formă de guvernământ, înjghebată chiar pe vreo câte-va ceasuri la Ploestî.

Venind la putere ce face d. Rosetti?

Incoronează viața sa de repulican cu proclamarea regatului, cu regularea eredității și exclamă ca arhiereul din biblie: Acum liberează, Doamne, pe robul tău căci văzură ochii mei ziua mântuirii.

Din contra, ceea ce au făcut sau încearcă roșii să facă în sensul programului lor, e în contra spiritului țerei și se respinge.

Ast-fel au micșorat comunele rurale bunăoară. Astă-zî se simte rezultatul desastros al acelei micșorări. S'a înmulțit clasa de funcționari și postulanți de nu-î mai incap nici comunele rurale, administrația e mai rea de cât orîcînd. Așteptăm să-î vedem revenind iar la mărirea comunelor în spiritul reformei cabinetului Catargiu.

Tot în spiritul programei roșie vor să introducă electivitatea magistraturei. Ei bine, iată o cestiune mare de principiu, unde conservatorii se deosebesc de radicali.

Cum stau însă de pe acum lucrurile ?

Partea cea mai inteligentă, cea mai integră din partidul roșu chiar e contra electivității ; poate chiar ministrul actual al justiției. Care va fi rezultatul ? Ideia conservatoare a numirii magistratilor pe baza meritelor și a titlurilor academice va triumfa fără îndoială și roșii vor ceda opiniei publice conservatoare.

Pirn ce stau așa dar roșii la guvern ? Prin o neconțință și gradată apostasie de la programul lor original, prin o renunțare la principiile lor, prin renegarea trecutului, prin adoptarea în aparență măcar, de principii conservatoare.

N'avem nevoie de anume proselitism. Dacă vor să stea la guvern, cată ei înșii să se conformeze de silă cu spiritul conservator al țării, să se convertească, în contra instinctelor lor, la natura și exigențele politice ale Statului român.

Fără îndoială avem a face cu elemente politicește greu de asimilat. Dar se asimilează încet solului și rasei, încet și gradat tot principiile reprezentate de conservatori ese la suprafață și se impun.

Alegațiunile *Românului* ar fi meritat un ton mai aspru din parte-ne, dar pe cât timp suntem pe tărîmul principiilor și nu pe acela al apetiturilor roșii, sfera rămîne senină.

În materii de principii de organizare vor fi tot-de'auna bătăuți fără să aibă ce răspunde. Apetituri însă ca acele desvoltate cu ocazia răscumpărării, nu pot fi combătute numai cu teorii și cînd vorbim de ele, alt-fel întoarcem condeiul.

Nu e destul de clar pentru orî-cine că numai prin renegarea programei lor și prin convertire la principii conservatoare, roșii sunt posibili în țară ? Evident ; *Românul* n'o poate tăgădui fără a desminți scena lăcrămoasă a d-lui C. A. Rosetti cu ocazia proclamării regatului și a încoronării.

PROGRAM DE REFORME

Am publicat într'un număr precedent al *Timpului* răspunsul presintat de d. Maiorescu, la mesagiul tronului în numele minorităţii conservatoare a Camerei.

Acest răspuns cuprinde un program aproape complet de organizare interioară şi vine în momentul cel mai priincios spre a chema activitatea Corpurilor legiuitoare asupra cestiunilor celor mai importante ce ar trebui să le preocupe.

Adevărul este, că în lupta ei seculară pentru a-şi redobândi independenţa, România a negles prea mult această parte a activităţii publice.

Nu e vorbă, legi de organizare interioară avem destule, ba încă avem prea multe; dar bărbaţii noştri de stat, preocupaţi cum au fost până acum de ideea cea mare a emancipării naţionale, n'au avut nici timpul, nici liniştea de spirit necesare ca să creeze un sistem de organizare care să isvorască din studiul profund şi conştiincios al trebuinţelor noastre locale şi care să fie potrivit cu puterile intelectuale şi cu mijloacele de avuţie ale populaţiunilor noastre.

Şi de aceea până acum mai mult am copiat legi de organizare străină, căutând ale localiza pe alocurea.

Şi două neajunsuri însemnate au isvorit din această organizaţiune prea complicată: de o parte multe legi nu se pot aplica de cât foarte rău; iar de altă parte, această organizaţiune este, prea costisitoare.

Acum însă când preocuparea cea mare a Românilor s'a terminat, din fericire, prin intrarea României în concertul european, este timpul să ne ocupăm mai serios de cestiunile cele grave ce ridică organizarea noastră din năuntru.

Şi de aceea, încă din ziua proclamării regatului, partidul conservator a cugetat să pună în vedere a ţerei un program complet de organizare interioară care să porceadă din nevoile

noastre, să răspundă la trebuințele noastre și să fie în raport, atât cu datinele și cultura noastră, cât și cu mijloacele noastre de aplicațiune. Si un articol publicat în coloanele *Timpului*, îndată după proclamarea regatului, a căutat să demonstre necesitatea unui program complet de organizare în noul stadiu în care intră România.

Toate cestiunile resumate în răspunsul presintat de d. Maiorescu la mesagiul tronului au fost desbătute în sinul partidului.

Nu putem dar de cât să ne felicităm că d. Carp a conceput ideea de a întruni într'un mod sistematic câte-va din ideile fundamentale ce s'au agitat între membrii partidului ce represintăm, pe cari d. Maiorescu le-a formulat și le-a presintat la deschiderea primei sesiuni parlamentare a regatului Român.

Și cu atât mai mult ne felicităm de aceasta, cu cât cea mai mare parte din ideile exprimate în documentul de care vorbim, nu sunt de cât accentuarea în mod mai practic a ideilor ce a propagat tot-de-auna partidul conservator și oare cum desvolta-re a ideii conservatoare însăși.

Și în adevăr partidul conservator a susținut tot-de-auna că orî ce sistem de organizare interioară în țara noastră trebuie să ia ca punct de plecare Constituțiunea noastră însăși, Constituțiunea în întregul ei.

Va să zică de o parte monarhia constituțională și egalitatea tuturor înaintea legii, democrația în sensul cel adevărat al cuvântului; iar de alta, reprezentațiunea țerei prin patru colegii electorale, care însemnează predominarea inteligenței în afacerile politice și dreapta cumpănire a tuturor intereselor în corpurile legiuitoare.

Acesta a fost și este punctul nostru de plecare.

Și ținta noastră a fost tot de-auna conservarea elementului național și ocrotirea acestui element contra concurenței excesive și a propriei lui neprevederi. Fie-ce zi care trece ne convinge mai mult că aceasta trebuie să fie ținta supremă, nu numai a orî-cărui conservator, dar a orî-cărui Român care vrea să aibă o țară românească. Conservarea mai cu seamă a proprietății mici în mâna proprietarului român, conservarea meseriilor în mâna meseriașilor români. Vom discuta dar împreună cu toți aceia ce primesc aceste idei eminamente conservatoare mijloacele practice de a ajunge la scopul dorit, dintre cari mai întâiu pe cele propuse în proiectul de răspuns al d-lui Maiorescu.

Ca să poată elementul nostru românesc să iasă învingător din lupta cea mare pentru existența națională ce ni se impune, mijloacele protectoare nu sunt fără îndoielă de cât un ajutor vremelnice: ridicarea nivelului intelectual și dezvoltarea activității și a bogăției sunt mijloacele fundamentale.

De aceea am cerut tot-de-auna simplificarea mecanismului nostru administrativ și credem că e bine să se impună mai ales atribuțiunile comunei rurale ca să poată să îndeplinească bine pre cele esențiale: biserica, școala și căile de comunicație.

Și de aceea încă de mult partidul conservator s'a ridicat contra direcțiunei ce se dă tinerimei în școlile noastre, care a creat și crează pe fie-care zi un fel de proletariat al condeului, o adevărată plagă socială și-a propus că instrucțiunea publică să îndrepteze forțele vii ale națiunei către ocupațiunile așa de bogate și așa de necesare în organizarea societăților moderne ale industriei și comerțului.

Nu mai puțin partidul conservator a semnalat tot-de-auna real ce-l aduc fluctuațiunile politice în buna administrare a țerei și a cerut ca funcționarii administrativi să prezinte garanții serioase de aptitudine la intrarea lor în funcțiune, dar, odată intrați, a cerut stabilitatea pentru toți. În special, în ce privește magistratura, formula în care d. Maiorescu a resumat credințele partidului conservator este cea mai nemerită și o adoptăm fără nici-o adăogire și fără nici-o restricțiune.

Acestea fiind ideile fundamentale ce se exprimă în documentul de care vorbim, noi credem că este un bun început pentru activitatea parlamentară a acestei sesiuni.

El va avea îndoielă folos de a chema atențiunea publică asupra cestiunilor de îndreptare interioară de la care am fost distrași prin evenimentele exterioare și de a lămuri ideile partidelor și a împrăști nedomiririle cari au fost și sunt sprijinul principal al partidului liberal așa de abil în a turbura apa și a calomnia pe adversarii săi.

Dar pe lângă aceste idei de organizare interioară, credem că e bine să aducem aminte acestui parlament care își începe lucrările sale, ceea ce ziceam în programul partidului conservator în 1880, că adică «trebuie să înfrânăm de o cam dată orice dorință de îmbunătățiri și întreprinderi costisitoare de oare-ce sporirea impozitelor a ajuns să atingă chiar forțele productive ale țerei și asemenea dorințe se traduc neapărat prin orice sarcine».

Nu mai puțin credem că este de datoria minorității din cameră și senat, acum când are ocaziune de a vorbi în mod solemn cu Regele, să aducă la picioarele tronului plângerile ce se ridică din toate părțile țerei contra administrațiunei guvernului de astă zi.

Lumea este scandalizată de îmbogățirea așa de repede a câtor-va din cei ce au mai multă acțiune asupra guvernului seu. Abuzurile și deșanțarea au fost denunțate în public chiar de către președintele consiliului de miniștri și de președintele camerei legiuitoare. Si cu toate acestea demoralizarea își urmează cursul, infierății de opinia publică stau în capul departamentelor și în capul județelor și exemplul dat de sus s'a întins repede până în cele din urmă strate ale societăței.

Cerend dar o bună organizare în năuntru nu trebuie să pierdem din vedere că legile cele mai bune nu pot da de cât rezultate rele în mână deprinse a le viola și că mai mult de cât cele mai bune legi, o economie înțeleaptă și o administrație onestă pot ajuta la înălțarea claselor muncitoare și la ocrotirea lor.

FINE

TABLA DE MATERII

	PAG.
PREFACIA	3
Semi-barbaria	7
Independența Română	11
Cărțile de citire	15
Partidul constituțional	19
Despre program	25
Independența	27
Religia	31
Trecutul partidelor noastre	37
Martiriul lucrativ	41
Invățământul clasic	45
Rosii	49
Declasarea	51
Partidul roșu	59
Polemica cu «Steaua României»	63
Conservatorii și libertățile	67
Clasa patrioților	69
Manolache Costaki Epureanu	73
Reacțiunea	77
Invățământul democratic	81
Desvoltarea istorică	85
Clasele superioare	87
Desvoltarea istorică a României	91
Cultura roșilor	97
Pătura superpusă	101
Elementele străine	105
Românii de proveniență în certy	110
Veneticii	115
Spitalele rura'e	119
Efectele demagogiei	123
Polemică cu «Românul»	129
Fanarioții și clasele dirigente	131
Apostasia liberală	
Program de reforme	

